

ГРАЖДАНСКИ ИНИЦИАТИВЕН КОМИТЕТ – ВАРНА

Съставил: Михаил Бояджиев

**Капитан I ранг
доцент доктор инж.**

ЦВЕТАН ПАПАЗОВ

***Сборник разкази и спомени
от негови съвременници***

второ издание

Издателска къща
СТЕНО®
Варна, 2016

Настоящият сборник представлява опит за систематично отразяване творческия път на един незабравим педагог и учен – легенда за много выпускници от Военноморското училище във Варна. Събрани са достъпни към момента публикации за него, непубликувани документи и снимки, както и интервюта с негови роднини, близки, колеги и приятели. Сборникът е колективно дело на граждански инициативен комитет на бивши ентузиазирани выпускници на училището и негови почитатели. Той представлява втора допълнена редакция на материала, съставен в края на 2015 година. Сборникът няма за цел да извърши задълбочен академичен анализ на живота и дейността на кап. I ранг доц. д-р инж. Цветан Папазов, а да го представи като обикновен човек за по-широка аудитория.

Капитан първи ранг доцент доктор инж. Цветан Папазов

Copyright © Михаил Бояджиев, съставител, 2016

Редакционна колегия:

доц. Николай Ангелов

доц. Пейчо Калоянчев

Емилия Папазова

Здравко Станчев

Кънчо Бонев

© Издателска къща СТЕНО, Варна, 2016

ISBN 978-954-449-873-3

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ	5
ГЛАВА ПЪРВА	
Публикувани материали за кап. I ранг Папазов	7
ГЛАВА ВТОРА	
Непубликувани материали за кап. I ранг Папазов	17
ГЛАВА ТРЕТА	
Спомени за кап. I ранг Папазов от аудиоинтервюта и из prateni pismeno	21
ДОКУМЕНТИ	51
ГАЛЕРИЯ	79
БЛАГОДАРНОСТИ	86
ЛИТЕРАТУРА	87

ВЪВЕДЕНИЕ

*Изградих си олтари от злато,
като древния цар Соломон.
Мойто царство бе царство богато
и богат ми бе царския трон.*

*На сърцето ми странник почука –
Неизбежната скръб на света –
и познах вековечната скуча –
суета, суета, суета!*

ЕКЛЕСИАСТ
Христо Ясенов

Настоящият сборник е резултат от развитие на идея, дадена от доц. Любен Иванов от випуск 78 (1959–1964 г.) на Висшето военноморско училище „Н. Й. Вапцаров“ във Варна за отбелнязване юбилейната десета годишнина от кончината на незабравимия наш преподавател и учен кап. I ранг доц. д-р инж. Цветан Илиев Папазов през 2015 г. Идеята бе поета от инициативна група с участници кап. I ранг доц. Стоян Кюлджиев, бивш преподавател в Морското училище, Мари Барасатян, бивша завеждащ кабинет „Машинно чертане“ в катедра „Техническа механика“ на Морското училище в продължение на 30 години, и няколко съвипускници от випуск 80 (1961–1966 г.) на Морското училище – кап. I ранг Кънчо Бонев, Михаил Бъчваров и Михаил Бояджиев. Впоследствие към инициативната група се присъедини и Здравко Станчев от випуск 79 (1960–1965 г.) на Морското училище.

Бе решено да се организира възпоменателна вечер по случай юбилейната годишнина в тесен приятелски кръг в ресторант „Алба“ във Варна на 10 юли 2015 г. На срещата присъстваха 13 души – негови бивши колеги, съвипускници, бивши курсанти от Морското училище и почитатели на кап. I ранг Папазов, както и дъщеря му Емилия Папазова. Повечето от тях разказаха лични спомени за него, които бяха записани на аудиофайлове и впоследствие напечатани. По-късно бяха интервюирани други желаещи, а също бяха изпратени и спомени в писмен вид.

В първа глава на сборника са представени публикувани до момента материали за кап. I ранг Папазов, в пълен обем или отделни откъси. Източниците за тях са цитирани в края на сборника.

Във втора глава са изложени непубликувани материали за кап. I ранг Папазов, предоставени ни любезно от журнал, който Мари Барасатян е водила в катедра „Техническа механика“ за времето, когато е работила в Морското училище. Те са изложени без редакция и само при повторения на факти – с известно окръпняване.

Трета глава е съставена на база изказванията от възпоменателната вечер, допълнителните интервюта и писмени спомени на желаещите да участват по този начин. Последните са включени без промяна, а аудиозаписите от интервютата са представени в съкратен вид и редактирани минимално, но не и по смисъл. Бяха забелязани определени несъответствия на подробности при различните материали, повторения, лични дружелюбни или неособено дружелюбни оценки на авторите им. Но изявленията на различните хора се поднасят почти без промени. Отговорността за истинността за техните твърдения лежи на плещите на авторите им. Съставителят на сборника е далече от непосилната и невъзможна мисия да бъде арбитър за минали факти и дати, на които не е бил свидетел, още повече че не съществуват запазени исторически документи, потвърждаващи една или

друга теза. Той се е придържал към главната идея на сборника, а именно да се подчертава ролята и значението на кап. I ранг Папазов като изтъкнат учен и педагог, което в края на краищата ще остане за поколенията.

В главата „ДОКУМЕНТИ“ са представени сканирани или фотографирани копия на документи, предоставени от архива на катедра „Техническа механика“ на Морското училище, както и открити такива във фондовете на Централния Военноисторически архив в гр. Велико Търново.

В сборника са включени и няколко снимки на кап. I ранг Папазов, собственост на дъщеря му Емилия и ръководителя на катедра „Техническа механика“ в Морското училище доц. Николай Ангелов. Снимките на къщите, където кап. I ранг Папазов е живял – в гр. Варна, с. Нова Шипка и с. Кичево, Варненско, са правени от съставителя на сборника.

Инициативната група се свърза с Военноморския музей във Варна с молба за издирване на съществуващи там материали. Бяха открити само две неизвестни снимки. По предложение на директорката на музея д-р Мариана Кръстева бе отправено писмо до Военноморската академия в Санкт Петербург, Русия, с молба за изискване на документи, свързани с дисертацията на кап. I ранг Папазов, но за съжаление отговор не бе получен.

Инициативната група положи големи усилия да установи научните приноси и значение на дейността на кап. I ранг Папазов за българския военноморски флот, като се открият съответни запазени оригинални документи, доказващи това. За съжаление институциите, които имат отношение по въпроса, а именно Морското училище, техническият отдел на щаба на военноморския флот, заводът за радионавигационна апаратура във Варна, не се отзоваха за детайлното изясняване на въпроса. Частично обяснение може да бъде секретността на тематиката, по която кап. I ранг Папазов е работил.

ГЛАВА ПЪРВА

ПУБЛИКУВАНИ МАТЕРИАЛИ ЗА

КАП. I РАНГ ПАПАЗОВ

1.1. Барелеф в Алея на преподавателя във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ – Варна

<http://old-www.naval-acad.bg/Bg/mu-125g/alej/c-papazov.html>

(текстовете по-долу са взети от документите, узаконяващи барелефа)

Кап. I ранг доц. д-р инж. Цветан Илиев Папазов

Кап. I ранг Цветан Илиев Папазов е роден на 21.04.1927 г. в Ямбол. Обаятелна личност, учен енциклопедист, той е една от легендарните личности на училището.

Кандидатът за удостояване отговаря на всички критерии по Статута за удостояване.

Постъпил е в Морското училище през 1943 г. и го завършва по специалност „Корабен механик“ през 1948 г., след което завършва Софийския университет по специалност „Физика“.

През 1972 г. блестящо защитава докторска дисертация във Военноморската академия в Санкт Петербург – Русия.

Преподавател в училището от 1951 до 1976 г. Първи началник на катедра „Техническа механика“. Като учен се отличава с енциклопедични знания и научни интереси в областта на механиката, лазерната оптика, хидродинамиката, хидроакустиката и електрониката.

Инициира, организира и активно провежда научно-изследователска и инженерно-внедрителска дейност в интерес на от branата и въоръжените сили на Република България, морската индустрия и корабоплаването. И до днес са значими научните му постижения при реализацията на проектите, приети на въоръжение във ВМС и в други страни, като най-значими от тях са внедрените разработки, свързани с радиохидроакустичните буйове за патрулната авиация, залегнали в основата на нов клон на военнопромишления комплекс на Република България, и подводна система за противоминна борба.

Значимо и авторитетно е участието му в мащабния проект на национално ниво „Плавателен канал от Дунав до Черно море“.

Активно и високо резултатно е участието му в изграждането на учебно-изследователска база на училището.

И до днес авторитетът на катедра „Техническа механика“ и научният авторитет на ВВМУ „Н. И. Вапцаров“ се градят с неговото име.

Оставил е ярък спомен в съзнанието на поколения възпитаници на училището, на които е преподавал, както и на колегите, и на всички, които го познаваха.

Доц. Папазов е починал през 2005 г.

**Статут
за удостояване със стела (барелеф)
в Алеята на преподавателя на Морското училище**

Чл. 1. Настоящият статут има за цел да регламентира реда за удостояване със стела (барелеф) в Алеята на преподавателя на Морското училище.

Чл. 2. Удостояването със стела (барелеф) в указаната алея може да се извърши само ако удостоеният е бил преподавател в Морското училище (във ВВМУ) със значим принос за развитието му.

Чл. 3. Удостояването може да стане само посмъртно с решение на Академичния съвет на ВВМУ.

Чл. 4. Стелата (барелефът) се установява в съответствие с Правилата за устройство на Алеята на преподавателя на Морското училище.

Чл. 5. Статутът може да бъде изменян с решение на Академичния съвет по предложение на:

- Командването на ВМС;
- Командването и основните звена на ВВМУ;
- Асоциацията на възпитаниците на Морското училище;
- Съвета на настоятелите на ВВМУ.

Статутът е приет с решение на Академичния съвет № 184 /19.9.2005 г. и изменен с решение на Академичния съвет № 223/25.6.2008 г.

**1.2. От Бюлетин на Асоциацията на възпитаниците на
Морското училище, юбилеен брой 2013 г.,
кап. I ранг доц. Иван Иванов, стр. 16**

Кап. I ранг Цветан Илиев Папазов

Кап. I ранг Цветан Илиев Папазов е роден на 21.04.1927 г. в Ямбол. Обаятелна личност, учен енциклопедист, той е един от легендарните личности на училището. Участник е в Отечествената война.

Завършва Морското училище, специалност „Корабен механик“ през 1950 г. (Бел. Фактически през 1948 г.), след което завършва специалност „Физика“ в Софийския университет. Преподавател в училището от 1951 до 1976 г. Първи началник на катедра „Техническа механика“. Като учен се отличава с енциклопедични знания и научни интереси в областта на механиката, лазерната оптика, хидродинамиката, хидроакустика и електрониката.

Инициира, организира и активно провежда научноизследователска и инженерно-внедрителска дейност в интерес на от branata и въоръжените сили на Република България,

морската индустрия и корабоплаването. И до днес са значими научните му постижения при реализацията на проектите, приети на въоръжение във ВМС и в други страни:

- Радиоидроакустични буйове за охрана на морската ни граница, което прерасна в цял клон на военнопромишления комплекс на Република България;
- Подводна система за противоминна борба и др.

Значимо и авторитетно е участието му в мащабния проект на национално ниво „Плавателен канал от Дунав до Черно море“.

Активно и определящо е участието му в изграждането на учебно-изследователската база на Военноморското училище:

- Учебния кабинет по минно-торпедно оръжие;
- Лабораторно-изследователските кабинети на катедра „Техническа механика“ и др.

Високите му научни постижения и всепризнат авторитет по никакъв начин не повлияха на изключителната му скромност и чисто човешки качества в отношенията му с колеги и обучаеми. Скромен, естествен, добродушен и с неповторимо чувство за хумор.

И до днес авторитетът на катедра „Техническа механика“ и научният авторитет на Морското училище се градят на неговото име.

Оставил е ярък спомен в съзнанието на поколения възпитаници на училището, на които е преподавал.

Неговият дух и човешки качества са критерий и стил в катедрата за колегиални и човешки взаимоотношения.

1.3. От книгата „Стихия морска ни призва“, кап. I ранг Йото Йотов, изд. ЛИК, 1998 г., стр. 134

(Кап. I ранг Йото Йотов е негов съвипускник в Морското училище)

<http://old-www.naval-acad.bg/avmu/Vip-43-48/index.html>

Глава 17. Въпреки житейските превратности оцеляхме и станахме личности

Даже да беше само той, Цецо или Мечо, както го нарочахме, името на випуска следва да се споменава най-малкото наравно с другите. „Това е един на милион души“ – бе възкликал още в първите години най-старият и авторитетен преподавател Ал. Левков. Действително той става випускна гордост. Израства като училищна и флотска ценност, въпреки че нито в средите на едните, нито на другите се намериха сили за един протест, едно несъгласие с разправата над него. (Бел. Той е уволнен „По разпореждане“ от Морското училище и флота по силата на МЗУК 104/21.03.1979 г., считана от 01.04.1979 г., виж главата „Документи“)

В неговата катедра „Техническа механика“ точно саоловили чертите на человека и учения Цветан Палазов и към тях се присъединявам. Истина е, че в него има нещо неповторимо, самобитно, генетично талантливо, тъй както са истина и неговата неорганизираност, детска наивност и доверчивост, които още повече го разпилияваха. Но, изглежда, всички таланти са малко или много чудаци. И все пак това е една външна, измамна представа. В този свой хаос Цветан безпогрешно и интуитивно се е насочвал към това, което му липсва, което е ценно, което го прави едновременно голям специалист-математик, човек с широка култура и преподавател с неповторим педагогически похват, изумителен до фантастичност конструктор, и то не само и предимно в областта на своята дисертация и научни трудове. Може би много от нещата, които ги е прочел и усвоил в своя безпорядък, да не са му послужили директно и все още, но те са скътани в някоя мозъчна ниша и чакат да бъдат провокирани и реализирани в избраната лично от него тема или поръчана такава. С този умствен багаж, нестандартност и оригиналност на

мислене, които са само негови, той е станал консултант и главен изпълнител на редица устройства, прибори и системи с важно научно и отбранително значение и учебна база. С него е свързано създаването на хидроакустичен буй, който получава висока оценка и е приет на въоръжение във флотите на страните от Варшавския договор, а така също в създаването на минно-торпеден кабинет с тренажор и въобще основното и главното в учебно-материалната база на училището. Предлага свой метод за директно измерване на въртящия момент върху валове, но не пожелава да го представи за изобретение, тъй като по негово мнение било едно съвместяване на законите на Хук и Ом и нищо повече. По странична информация научаваме, че 3–4 месеца след това методът е публикуван като изобретение на съветски учен. Такъв си беше. Не го вълнуваха и не се стремеше към титли и звания. Почти насила става кандидат на техническите науки, а „трябваше да бъде един от първите в училището“ – споделят колегите му. Признатите на негово име изобретения продължават, те са по настояването на съавтори, с които е работил. Вълнували са го проблеми, свързани с измерването на механични величини чрез електрически методи, вибрациите, радиолокация, хидроакустика и др.

Годината е 1977. Дошло е време да се изпълни взетото по-рано решение да бъдат освободени от военноновъздушния (може би военноморския) флот всички, постъпили в Морското училище до септември 1944 г. Без уговорки и без размисъл за душевните и материалните щети се изпълнява едно безразсъдно решение. Цветан е уволнен. Към него протегнаха ръце в очакване да използват опита и знанията му на мислител, но те не можаха да отговорят на специфичната му нагласа и той напусна. И в този решителен момент петдесетгодишният пенсионер Папазов не направи опит за лична защита. На съдниците си отговаряше със своята неподправена и чиста усмивка и с видимо безразличие. Казват, че така се защитавали големите личности учени. Кой знае! Ако обаче усмивката и безразличието е форма на външен протест, той може да бъде разбран от хора, близки до неговата нагласа, чистота, запазили морала и неподкупността си. И Цветан избира да отиде при тях – хората от село. Избра село Нова Шипка. Куши си къща с двор, магаре, което нарече Нютон, каручка, развъди прасета, кокошки и започна да усвоява земеделието. Цецо постепенно укрепна психически. Намира нови приятели, които в негово лице откриха добродушния, високоинтелигентен и много народен учен мъж. С него се консултираха по всички въпроси – по политиката, законодателството, медицината, агро- и зоопроблемите на селото. Всеки получаваше отговор и беше доволен. И как да не бъдат доволни! С тях приятелски беседва успешно завършилият Военноморското училище, а в Софийския университет – физика, началник на катедра „Техническа механика“, доцент и кандидат на техническите науки Цветан Папазов. Така като че ли всичко застава по местата си и тръгва напред. Но щеше да е вярно, ако се отнасяше не за кого да е, а за онзи, който се среща един сред милиона човеци. Щеше да бъде вярно, ако в Цецовата глава не останаха нереализирани много идеи и задачи, очаквани от военноморския флот и народното стопанство. От тази позиция постъпката му да избяга в село не беше правилна, а илюзорна, спасителна за момента мярка за разсейването на душевния му тормоз. Такива като Цветан могат да ходят на село да си почиват в аромата на окосеното сено и да възвърнат силите си, но само толкова. Останал години там, макар и в такова опиянение, всеки талант загива, може би, без този на художника, писателя и поета.

Освен това, оказва се, че нашият герой е останал подведен и от добродушните си съсляни, влюбили се първоначално в него. Настъпилата демократизация е използвана от някои негови „обожатели“ за забогатяване чрез разграбване. Свещената частна собственост не спира крадците. На няколко пъти той е ограбен в буквния смисъл. Събираното с години – покъщнина, животинска продукция, инвентар и всичко по-ценено, е изнесено. Ученият, добрият събеседник обединява материално и за втори път душевно. Този път в усмивката муолових смущение, каквото при първата разпра не усетих. Папазов е схванал, че тъй както тоталитарната държава изяжда децата си, същото го прави и мнимата, законово нерегулирана демокрация. Жертва са предимно талантливите и духовно чистите.

**1.4. От Алманах на випуск 73 (1954–1958 г.) на
Морското училище, Стоян Йорданов, изд. ЛИК, 2002, стр. 171**

Човекът Цветан Папазов

*Аз се хвалех пред хората, че те познавам.
Те идват и ме питат: „Кой е той?“. Аз
Зная как да им отговоря. Аз им казвам:
„Наистина аз не мога да кажа“.*

**Песен 102 „Гитанджали“
Рабиндранат Тагор**

На неформална среща на съвипускниците във Варна през есента на 2007 г. Кирил Медникаров предложи да подгответим с общи усилия материали за издаване на Юбилеен алманах във връзка с 50-годишнината от завършването ни на ВВМУ. Всеки от нас да напише какъв е бил жизненият му път и т.н.

Аз казах, че като цяло ние се изградихме като достойни хора във ВВМУ. Дължим благодарност на нашите преподаватели и командири и би трябвало в „Алманаха“ да отредим място и за тях. За себе си няма какво да пиша, тъй като „вятърът на промените“ издуха многогодишния ми труд. Доста лекомислено, но с добри намерения заявих, че ще пиша за кап. I р. Цветан Папазов.

Защо казвам лекомислено?

Колкото повече мисля за това, кое бе най-силното у Папазов, толкова по-голямо затруднение изпитвам. Кой бе Папазов – прекрасният преподавател, блестящият учен или древен гръцко-римски философ-стоик или всичко това органично съчетано в една изключителна личност от планетарен мащаб? Имал съм контакти с много и различни хора. Не съм срещал личност толкова цялостна и пълноценна като него.

Всички ние познаваме Папазов като преподавател. Спомнете си, че когато идваше в клас, ни задаваше едни и същи въпроси: „Какво имаме сега?“ и „Докъде бяхме стигнали?“ След като получаваше нашите отговори, Папазов вадеше кутия евтини цигари и върху капака на кутията правеше плана на лекцията. Всяка лекция бе импровизация! Да сме имали някакви оплаквания от качеството на лекциите?

Друга особеност в работата на Папазов като преподавател бе, че той никога не използваше принуда или заплаха, за да задържи нашето внимание или да ни накара да направим едно или друго, свързано с обучението ни. Не използваше и нормалните за всеки преподавател методи да ни привлече вниманието с анекdotи или по друг забавен начин.

Имам въпрос към всички и всеки поотделно: „Чул ли е някой Папазов да употребява личното местоимение „Аз?“ Ако никой не е чул, как тогава Папазов бе толкова уважаван и приживе?“ Предполагам, че „Аз“ Папазов е използвал само когато се е налагало да поеме лична отговорност за нещо.

Още два въпроса: „Има ли някой от нас, който да е бил нарган или получил по-остра забележка от Папазов?“ и „Има ли някой от нас да е чул Папазов да споделя каквото и да е оценки за други лица?“. Убеден съм, че няма. Значи може да се живее и така! Просто по-достойно!

Ето най-кратко какво бих желал да кажа за Папазов като преподавател и педагог. С дейността на Папазов като учен вероятно повече могат да разкажат колегите, които останаха на работа във ВВМУ. Все пак, благодарение на съдбата, имах възможността да поддържам продължително време връзка с Папазов, почти до кончината му, и имам отчасти преки или косвени впечатления от проблемите, по които работеше.

Преди всичко бих желал да уточня на каква основа се сближихме с Папазов, след като сме несравними по мащаб. Мисля, че като всеки добронамерен педагог, Папазов подсъзнателно е търсил човек, с когото да работи в бъдеще. В своята добронамереност той явно е надценил потенциала, който имам. С течение на времето сам се убедих, че ми липсват както достатъчни умствени възможности за дълбока изследователска дейност, така и някои от необходимите морално-волеви качества, за да се изградя като пълноценен учен. Независимо от всичко, отношенията си с Папазов ценях като висше благо.

За работата му като учен мога да кажа следното:

Папазов имаше невероятната способност да предвижда развитието на технологията. Спомням си наш разговор някъде 1955–1956 г. Обсъждахме развитието на електронно-изчислителната техника. Тогава по-големите електронно-изчислителни машини имаха габарити на 3–4-етажна сграда. Папазов ми каза: „Стояне, ще бъдем свидетели как ЕИМ рязко ще намалят габаритите си и ще навлязат във всички области на живота. Постепенно ще се премине на тримерни „машини“ с миниатюрни размери с включване в системите на биологични елементи“ (по последното се работи сега).

Повече или по-малко сме запознати с работата на Папазов като идеолог и конструктор на системата от хидроакустични буйове за защита на подводни лодки.

Разказвали са ми за защитата на дисертацията му в Ленинград. Темата е била: „Теоретични възможности за създаване на лазерен жiroskop“. Председателят на комисията не е допуснал да се задават каквите и да е въпроси на Папазов с думите: „Не виждате ли с какъв човек имаме работа!“. Предложено е на Папазов да остане на работа във военен изследователски институт в СССР. Папазов е отказал. Лазерни жiroskopi сега се произвеждат и ползват.

Преди около 2 г. прочетох в траурно възпоменание, подгответо от колеги на Папазов по случай годишнина от смъртта му, че Папазов „има принос за развитие теорията на относителността“. Не успях да науча подробности до сега.

Само беглото изброяване на част от проблемите, по които е работил Папазов, е достатъчно да осмислим, че тук не говорим за обикновен учен.

През 1976 г. се развиха доста „мистериозни“ събития, свързани с Папазов. Казвам „мистериозни“, защото Папазов беше уволнен на основание на Директива на Главното политическо управление на Народната армия. Като изтькнат преподавател и учен, заповедта изобщо не касаеше Папазов, а също и други лица, имащи този статут (учени и изтькнати преподаватели в системата на МНО).

Получих информация, че н-к кадри МНО е открил допуснатата „грешка“ и е предложил на Папазов да се върне във ВВМУ, но Папазов отказал. Предложено му е било да стане Директор (според други източници зам.-директор) на завод „Черно море“ – Варна, Папазов отново отказал. Считах за свой дълг да се опитам да убедя Папазов да приеме едно от предложенията на МНО. В случая не ставаше въпрос само за лични чувства – вярвах, че има малка вероятност да запазя за нашето общество един от ценните му членове.

Веднага заминах за Варна и се срещнах с Папазов. Опитах се да го убедя, че става въпрос за грешка и т.н. За евентуално връщане във ВВМУ Папазов каза: „Стояне, ти как си представяш при това положение да застана пред курсантите? Това е изключено!“ За заемането на директорската длъжност Папазов каза: „Това е пълен абсурд! Да ми нямат доверие да обучавам курсанти, а да ме карат да ръководя завод със секретно производство!“. Папазов отклони всякакви по-нататъшни разговори по въпроса за неговото бъдеще.

След около месец пътувах с кола до ЦИИТ (Осми километър). За моя изненада видях Папазов да стои срещу атомния център. Естествено, спрях при него и го запитах какво

прави тук, до кога ще бъде в София и т.н. Папазов каза: „Стояне, имаш ли време да прескочим до някое близко барче? Имам нужда да пия един малък коняк“. Бях доста учуден, но изпълнил молбата му. В бара (дневен) го запитах защо е толкова притеснен.

Папазов отговори: „След около час имам среща с един човек, когото много уважавам. Много ми е трудно да му кажа НЕ, но това ще направя. Имам нужда от малко коняк за кураж“. Запитах го за кого става въпрос и какво значи „не“. Папазов отговори: „Имам среща с Председателя на БАН Ангел Балевски. Предлага ми да стана директор на Атомния център, но аз не желая никакви длъжности. Никога не съм ги желал! Просто съм бил преподавател в Училището и това ми бе достатъчно“.

Мисля, че това бе последният опит да се запази Папазов като учен.

След това сме се срещали с Папазов във Варна, особено във времето, когато бе доста болен. Посещавал съм го в селото, където се бе пренесъл и почти адаптиран към местните условия. И там, както ми казаха (той криеше това!), е продължил да „пише и изчислява цели нощи“. Периодически е съдействвал по някои разработки във ВВМУ. Разказаха ми, че е спечелил уважението на местните жители – станал най-добрият „мастор“ по „клепане“ (заточване) на коси, а също така променил формата на плуга така, че за конкретните условия плугът при работа с него бил видимо по-ефективен.

Напуснал е селото, защото там е станало, по думите на Папазов, отвратително убийство. „Аз не мога да живея сред такива хора!“.

В заключение бих желал да цитирам част от книгата на Албер Камю – „Чумата“:

- Изобщо, каза Тару скромно, интересува ме как човек може да стане светец.
- Но вие не вярвате в Бога.
- Може би, отговори докторът, но знаете ли, аз се чувствам по-свързан с победените, отколкото със светците. Нямам вкус към героизма и светостта. Интересува ме едно – да бъда ЧОВЕК.

(Тару б.м.) Да, ние се домогваме до едно и също нещо, само че аз не съм толкова амбициозен“.

Кап. I р. доц. д-р по техническа механика Цветан Папазов бе ЧОВЕК. Мащабът на Папазов е толкова крупен, че наличието или отсъствието на звания и титли с нищо не променя крайната оценка за него – ЧОВЕК.

Моята лична благодарност към Цветан Папазов е, че ме научи да казвам НЕ.

1.5. От книгата „Военният флот на България в годините на Студената война“, (1947–1990 г.), Йото Йотов, изд. ЛИК, 2002, стр. 209

„Доцент доктор кап. I ранг Цветан Папазов, забелязан още през 1944 г. от ветерана преподавател Левков, като талант „един на милион души“, закъснява със защитата на научните си звания, но затова пък подпомага, себераздавайки се, останалите си колеги. Имаше знания и инициативи за себе си и за другите. Благодарни са му всички от тези години. Не можаха само командването на флота и училището, въпреки отделни опити, да го отклонят от несвоевременно уволнение. Похабиха го като учен“.

1.6. Извадки от книгата на кап. I ранг проф. д.т.н. доктор хонорис кауза Трифон Димитров Пенков „50 години в строя“. Спомени и разкази за моя живот в служба на морската професия и подготовката на морски кадри, 2005 г., Варна

Стр. 128

В началото на 70-те години към катедрата (в структурата на Научноизследователския сектор – НИС) се създаде научна лаборатория с щатни сътрудници с висше образование: инж. Г. Иванов, по-късно гл. асистент в катедрата (днес доцент), инж. Донев, инж. Савова и инж. Гецов, и със средно образование – П. Савов, В. Йотов и др. Изграждането на такъв голям колектив от педагогически и научни кадри не беше самоценно, а пряко свързано с големите научни проблеми, с чието решаване катедрата ни беше свързана чрез НИС. В най-общ план те бяха свързани с две нови за страната ни направления: 1. Развитието на радиолокационната промишленост, започнало от 1965 г. и 2. Развитие на хидроакустично-то направление, отхвърлено от съветските представители през същата година.

Причините за това бяха две:

- Възникналата добра идея за подмяна на тежките и малко ефективни плаващи радиохидроакустични буйове, с които тогава бяха въоръжени морските хеликоптери, и
- Създаването на акустична система за маневрено-мореходния басейн на строящия се голям Институт по хидродинамика (сегашния Институт по хидро- и аеродинамика).

Автор на идеята за създаване на нов плаващ радиохидроакустичен буй (РХАБ) беше кап. I ранг Папазов, началник на катедра „Механика“ и преподавател по теоретична механика, много добър математик и физик.

Първоначално идеята се свеждаше до подмяна на радиолампите с транзистори, с което се печелеше главно в габаритите, теглото и разхода на електроенергия. В този вид тя не получи подкрепа и развитие. С кап. I ранг Папазов бяхме добри колеги и приятели от много години. След дълги размисли стигнахме до извода, че трябва да се търсят по-нови пътища и главно – узаконяване на цялостната теоретична и конструкторска разработка, осигурена с финансиране и преминаване през всички научни и конструкторски етапи. Все пак, създаваше се ново военно изделие, изискванията за което са много високи. Така се стигна до сключване на договор с МНО, формиране на научен колектив и създаване на минималната необходима материална база.

Бях определен за научен ръководител, а той – за главен конструктор. Такива останахме до края не само на тази разработка, но и при последващите я – на котвени и плаващи РХАБ (във варианти „Чайка-2“, „Чайка-3“ и т.н.) с общо кодово наименование „Чайка“. Първата, която единствена влезе в производство, беше „Чайка-1“. Изделията бяха включени в плановете на Варшавския договор и стриктно се контролираха от главното му командване. Водещата роля по разработките на „Чайка“, особено на „Чайка-1“ и „Чайка-2“, бе на доцент Папазов. Тъй като през по-голяма част от времето на „Чайка-3“ той беше редовен аспирант в СССР, а и проблемите по нея бяха свързани преди всичко с електрониката и електронното сканиране на диаграмата на приемане, по тях работеха електронни специалисти под мое ръководство. Той и основните му помощници – кап. I ранг Милушев и кап. I ранг Андреев, съсредоточиха усилията си по механичната част и сложното котвено устройство с възможност за закотвяне на дълбочина до 3,000 метра. Особена заслуга за решаването на последната задача имаше кап. I ранг Цв. Дончев от катедра „Механика“. Активно участие в разработването на радиоелектрониката на изделието взеха още доц. д-р А. Драганов, доц. д-р Хр. Димитров, кап. I ранг Вандов, доц. д-р Хр. Христов, гл. ас. Г. Иванов, инж. В. Йотов, инж. Савова и др. Работата продължи много години.

На основата на „Чайка-1“ комбинат „Електрон“ във В. Търново се трансформира от предприятие за телевизионни и радиоприемници в комбинат за хидроакустична техника с годишен производствен капацитет няколко десетки хиляди РХАБ за нуждите на източноевропейските страни. Макар че изделия „Чайка-2“ и „Чайка-3“ бяха доведени до опитни образци, не бяха пуснати в производство с мотива, че в страната ни няма нужните технически мощности. Документацията им, тогава строго секретна, беше иззета, а работата по тях – прекратена. По-нататъшната им съдба не ми е известна. По всяка вероятност са били доработени и внедрени в съветската промишленост. Подобна съдба сполетя след година и РХАБ „Чайка-1“ – от съветска страна бе наложено производство на тежен РХАБ, работещ на стария линеен принцип на действие, само радиолампите бяха заменени с транзистори. И до сега мотивите за това решение не са ни известни.

Главното в изделията „Чайка“ не бяха новите градивни елементи (транзистори, интегрални схеми и водооналивни електрохимически източници на захранване), малките размери и тегло. Главно бе оптималното филтриране на шумовете на морето и корелационното приемане и обработка на сигналите, което ги правеше независими от морското вълнение и силно (4–5 пъти) повишаване далечината на откриване на ПЛ в сравнение с действащата на друг принцип апаратура. И ако се прибягваше до ограничаване на тяхната чувствителност, то се налагаше от необходимостта да се локализира по-точно мястото на откритата подводница, а не от вълнението на морето, създаващо основните шумове. Справедливо е да се отбележи, че настройката им изискваше по-голяма прецизност при производството. А опитът на промишлеността ни в производството на военна техника беше недостатъчен.

Изделията „Чайка“ бяха забележително научно постижение в историята на ВНВМУ, получило международно признание и оценено тогава като голямо изобретение във военноморската хидроакустична техника. Най-важно за страната ни беше това, че беше ѝ възстановено отказаното през 1966 г. право на развитие на хидроакустична промишленост. Комбинатът „Електрон“ във В. Търново за дълги години се утвърди като водещ производител на хидроакустични изделия. За нуждите му през 1982 г. във ВНВМУ бе разкрита специалност „Хидроакустична техника“, която завършила няколко выпуска.

Стр. 134

Срещал съм в работата си още няколко талантливи хора, които обичаха идеите си до тяхното реализиране, а когато станеха реалност, губеха интерес. Един от тях беше кап. I ранг Апостолов, а друг, близък мой приятел и колега – доцент д-р инж. Цветан Папазов. И двамата се разделиха рано с науката, а можеха да дадат много за нея. Не успях да върна Апостолов към научна дейност, той се уволни рано. Цветан Папазов ми позволи да му помогна поне малко да стане доктор и доцент, но и той неоправдано рано се оттегли от преподавателска и научна дейност. Но докато за доцент Папазов имаше и незаслужени обективни „външни обстоятелства“, обясняващи поведението му, за В. Апостолов такива не мога да посоча. Тежи ми на съвестта, макар и да нямам вина, раздялата с тези таланти. Те можеха много да дадат и да обогатят с приноса си постиженията в педагогическата ни и научна дейност. Папазов не е вече сред нас, но Апостолов е жив и здрав. Дано имам късмета поне той да прочете тези признания, ако въобще се появят пред читателите. Извинявам се за това отклонение. Тогава наистина бяхме сплотен творчески колектив.

Стр. 138

Пишайки за участието на колектива от ВНВМУ в развитието на хидроакустичното направление в науката, искам накратко да отбележа още една насока на дейността ми в тази област. Отнася се до създаването на цифровите ехолоти, едно ново направление в електронавигационните прибори и по-точно в областта на ехолотите и хидроакустичните лагове. То беше по-скоро съпътстващо в моята и, частично, в научната дейност на кап. I ранг доцент д-р Ц. Папазов.

Първият цифров ехолот, защищен като изобретение, беше създаден от мен. В него за първи път беше включен кварцовият мултивибратор, който изобретих. Електромеханичните индикатори бяха заменени с цифрови. С изключение на генератора за ултразвукови сигнали и усилвателя, той беше изцяло изграден на цифрова основа с интегрална и транзисторна техника. Теглото му беше многократно намалено. Бяха разработени портативни варианти за яхти, тежащи няколко килограма. Поради нашата натовареност с изделията „Чайка“, отстъпих реализацията на ехолота в сектора за военноморска техника на ВМС, в който създадоха промишлени образци и ги внедриха в производство в комбинат „Електрон“ – Варна. Поради ограничените заявки не се стигна до големи серии. За успешното внедряване особени усилия положи майор Панов (вече о.р. полковник), тогава кандидат за свободен аспирант при мен. Благодарен съм му, че това изделие все пак получи приложение и развитие.

С доцент д-р Папазов доразвихме идеята и на нейна основа създадохме диференциален цифров ехолот, функциониращ на нов принцип, който имаше два разнесени приемни хидрофона и позволяващо елиминиране на грешката при измерване на дълбочината, породена от солеността, налягането и най-вече на температурата в различните райони на ехолотиране и в различните слоеве на водата в морето по дълбочина. Точността, постигната по този метод, беше огромна и теоретично можеше да се сведе до сантиметри, без да се внасят поправки. Това беше и основанието ни да го наречем „абсолютен цифров ехолот“. На подобна основа разработихме абсолютен акустичен доплеров лаг. Диференциалният ехолот остана нереализиран и досега. Доплеровият лаг се появи в корабостроенето 20 години по-късно след предлагания от нас модел. Имаше обаче и обективни причини интересните ни и актуални за времето си идеи да останат нереализирани – нямаше производствен и търговски интерес към тях; не беше прието да се патентоват. Останахме си само с авторските свидетелства, които ИНРА само осчетоводяваше и не правеше нищо за патентование в по-богати и с повече възможности страни.

По това време, средата на 70-те години, доц. Папазов премина на служба във военната промишленост по внедряването на изделието „Чайка-1“ в производство, а не след дълго се и пенсионира. Аз пък бях сериозно ангажиран с научното ръководство на разработваната УЗС „Траектория“ и с научното ръководство на радиолокационното направление, за което ще разкажа по-нататък. Така активното ни, изключително ползотворно сътрудничество в областта на хидроакустиката приключи.

ГЛАВА ВТОРА

НЕПУБЛИКУВАНИ МАТЕРАЛИ ЗА КАП. I РАНГ ПАПАЗОВ

2.1 Архивен журнал на Мари Барасатян, бивша завеждащ кабинет „Машинно чертане“ в катедра „Техническа механика“ на Морското училище

Първи материал

За кап. I ранг доц. д-р Папазов може да се говори много и пак да не се каже достатъчно. Той е интересен и самобитен като човек, като интелект, като научен работник, като преподавател и офицер.

Не може да се каже за него, че е самобитен талант, както понякога пишат във вестниците, само защото е завършил Морското училище и Софийския университет „Климент Охридски“ със специалност „Лазерна физика“, защото е защитил дисертация и защото вследствие на своите научни трудове е станал доцент. Но най-главната причина за това е неговата способност да се самообразова в областта на техниката и математиката. Тази обща култура му позволява да навлиза и в области на науката, които на пръв поглед не са толкова близки до неговата специалност като преподавател и учен. Ако използваме думата „самобитен“, то това се дължи повече и преди всичко на оригиналността в неговото мислене, в предлаганите от него мнения за различни технически и научни задачи, т.е. той беше нестандартен в точния смисъл на тази дума, и то не само в работата си, а и в живота. Когато говориш с него и особено когато работиш с него, оставаш с впечатление, че няма технически проблеми, които той не може да разреши, естествено, ако му се постави такава задача. И често той обичаше да решава задачи за собствено удоволствие и ги решаваше не само теоретично, а и сам ги конструираше и изработваше, когато се изискваше такова изработка. Не беше обаче практичен, не можеше, а и не искаше да използва знанията и уменията си, за да се издига йерархически, не винаги беше достатъчно организиран. Много пъти сме го критикували, че неговото израстване е свързано с растеж на хората около него. Но с него трудно се говореше по тези въпроси. Той считаше, че това, което прави и което може да направи в науката, не е нещо особено и затова му е неудобно да го използва, за да получава научни степени. Почти насила той стана „кандидат на техническите науки“ (Бел. в момента тази научна степен се нарича „доктор на науките“) и доцент, а в училището той трябваше да бъде първият, тръгнал по този път, защото възможностите му бяха големи. Работеше денонощно, винаги ни е учудвала тази негова работоспособност.

С неговата работа е свързано развитието на учебно-материалната база в училището. Той проектира и изработи кабинета по минно-торпедно оръжие, без да е работил в тази катедра. Той беше главен консултант и изпълнител при конструиране на хидроакустичния буй. Той предложи свой метод за директно измерване на въртящия момент на корабните валове, но не пожела да го патентова, тъй като считаше, че това е просто съвместяване законите на Хук и Ом. (Около 3 месеца след това методът беше публикуван като изобретение от съветски учен).

Вълнуващо го много широк диапазон от въпроси – вибрации, измерване на механични величини чрез електрически методи, радиолокация, хидроакустика и пр.

На негово име има и изобретения, но това е било само тогава, когато хората, работещи с него, са настоявали за съавторство.

Като началник на катедра никога не парадираше със знанията си пред подчинените преподаватели, дори обратно – даваше им пълна самостоятелност, независимо че беше майстор на изнасяне на лекции и водене на практически занятия. Винаги успяваше да покаже

колко необходимо е това, което преподава, за бъдещата професия на курсантите, така умело използваше примери от практиката, както и обвързаността на дисциплините от нашата катедра с тези от другите катедри.

Втори и трети материал (комбинирани)

Професионална реализация на доц. д-р Цветан Илиев Папазов

Роден е на 21 април 1927 г. в гр. Ямбол. Завърши Морското училище, специалност „Корабен механик“, през 1950 г. (Бел. По документи 1948 г.) и Софийски университет „Кл. Охридски“, специалност „Физика“. Обаятелна личност, учен-енциклопедист, той е един от легендарните личности на училището. Участник е в Отечествената война. (Бел. По данни на негови съвипускници участието е в разминиране на останали мини от войната по р. Дунав).

Научната и преподавателската си дейност започва през 1950 г. с постъпване в Морското училище като завеждащ електролаборатория. Преподавател е в училището от 1951 до 1976 г. Първи началник на катедра „Техническа механика“. Като учен се отличава с енциклопедични знания и научни интереси в областта на механиката, лазерната оптика, хидродинамиката, хидроакустиката и електрониката.

Високата му професионална подготовка, самобитният му талант и колосалната му трудоспособност и стремеж към самоусъвършенстване бързо го издигат до водеща фигура в научния живот на ВВМУ „Н. И. Вапцаров“, като последователно оглавява „Общотехнически цикъл“ – 1957 г., катедра „Обща техника“ – 1959 г., катедра „Общотехнически дисциплини“ – 1963 г., и катедра „Техническа механика“ – 1963 г., където работи до пенсионирането си.

Научните му интереси са изключително широки. Предлага собствен метод за директно изследване въртящия момент на корабен валопровод. Под негово ръководство и с негово участие се извършиха важни изследвания в областите: корабни вибрации, радиолокация, измерване на механически величини с електрически методи, хидроакустика.

Той инициира, организира и активно провежда научно-изследователска и инженерно-внедрителска дейност в интерес на от branata и въоръжените сили на Република България, морската индустрия и корабоплаването. И до днес са значими научните му постижения при реализация на проектите, приети на въоръжение в българските военноморски сили и в други страни, а именно:

- Радиоакустични буйове за охрана на морската ни граница, което прераства в цял клон на военно-промишления комплекс на Република България;
- Подводна система за противоминна борба и др.

Значимо и авторитетно е участието му в мащабния проект на национално ниво „Плавателен канал от Дунав до Черно море“.

Доц. Папазов е основоположник на модерната учебно-материална база във ВНВМУ. Той не само даде идеите за развитие на лабораторна и тренажорна база, но сам участва в нейното проектиране и реализиране във всички катедри. Той например проектира кабинета по минно-торпедно оръжие.

В процеса на научно-приложните изследвания, към които проявяваше особен афинитет, защити успешно докторска дисертация през 1972 г. в Ленинград, а през 1974 г. беше избран за доцент.

Учебно-методическата му дейност и до днес е образец за всеотдайност, майсторство при поднасяне на сложната материя в съчетание с практически проблеми и задачи от дейността на морския специалист.

И до днес доц. Папазов е жива легенда за всеки морски специалист, който директно или косвено се е докоснал до неговата ерудирана и обаятелна личност.

Високите му научни постижения и всепризнат авторитет по никакъв начин не повлияха на изключителната му скромност и чисто човешки качества в отношенията му към колеги и обучаеми. Скромен, естествен, добродушен и с неповторимо чувство за хumor.

И до днес авторитетът на катедра „Техническа механика“ и научния авторитет на Морското училище се градят с неговото име.

Оставил е ярък спомен в съзнанието на поколения възпитаници на училището, на които е преподавал.

Неговият дух и човешки качества са критерий и стил в катедрата за колегиални и човешки взаимоотношения.

Участия и награди:

- Бойни действия 1944–1945 г.
- Орден НРБ 1974 г.
- Орден „Червено знаме“ 1956 г.
- Почетна значка „Изобретател“ 1968 г.
- Медал за боева заслуга 1964 г.
- Юбилеен медал 30 г. БНА 1974 г.
- Юбилеен медал 25 г. БНА 1969 г.
- Юбилеен медал 40 г. победа над хитлерофашизма 1985 г.
- Награда от териториалната организация на НТС за изобретателската му дейност в областта на корабните вибрации
- Грамота за рационализаторски предложения 1955 г.
- Издадено авторско свидетелство 057/16.01.1973 г. „Чайка 1“
- Авторско свидетелство от 13.04.1967 г. „Транзistorна тензометрична уредба за едновременно измерване на въртящия момент и осевата сила в корабните гребни валове“.

2.2 Стихотворения за кап. I ранг Папазов

Автор: Стоян Кюлджиев

ПАПАЗОВУ

С какво да те дарим
за малко тъжния ти празник?
Та ти си тъй богат и имаш
от дефицитното – всичко
и ум и разум,
чест и доброта,
свенливост, чистота
и тиха слава ...
Такъв „нетрудов доход“
трудно се прощава ...

С какво да те дарим
за малко тъжния ти празник?
А може би с това, че в шумната гълчава
си пред нас –
безшумно и с поклон
да ти благодарим!

НА ШЕФА

Не се разделяме
И нищо не делим –
И мислите ни бяха общи
И делата ни.
За туй, че бе, и си сред нас
Ний много и за много още
Безшумно
Ти благодарим.

ГЛАВА ТРЕТА

СПОМЕНИ ЗА КАП. I РАНГ ПАПАЗОВ ОТ АУДИОИНТЕРВЮТА И ПРЕДСТАВЕНИ ПИСМЕНО

3.1. Кап. I ранг Стоян Костов, съвипускник на кап. I ранг Папазов

Между нашите съвипускници Цветан изпъкна най-напред и най-добре от всички. Почнахме всички да се вслушваме в неговите думи. Той беше умен, паметлив, състрадателен. Нямаше у него гордост, никаква злоба, помагаше на всички. Раздаваше се, както се казва, ризата си ще даде от гърба, за да услужи на приятел. През тези 5 години, когато бяхме заедно в Морското училище, няма да разказвам всичките случаи, но мога да спомена следния: Когато математикът Христо Грамчев предаваше своите лекции в училището, Цветан обичаше да се занимава с други неща. Той изучаваше философия, румънски език, турски език и др. Знаеше 4–5 езика, въобще се занимаваше с други работи. Стоеше на последния чин, зад мен. И на една от лекциите преподавателят забеляза, че той се занимава със странични работи, и му каза: „Цветане, излез на дъската“. А лекцията беше по диференциални уравнения. Цветан излезе и преподавателят му казва: „Продължи“. Той взе табелира, погледна и почна. Пише, пише. Грамчев го наблюдава. Накрая като свърши, подчертава отговора. Преподавателят Грамчев го погледна и каза: „Е, и така може, но другия път да внимаваш“!

Когато началник на училището беше Дicho Узунов, той го изпрати в Съветския Съюз да завърши аспирантура. Цветан отиде там, рови се 3–4 месеца в разни библиотеки и преподавателят там го среща и питат: „Готов ли сте за изпит?“ „Готов съм“, казва. „А не виждам никакви записи?“ „Аз всичко го знам“, отговаря. И след като издържал изпита, преподавателят му казал: „Товариш Папазов, вие не сте за Морското училище, вие сте за голям научен институт, където да ви дадат над сто души да ги ръководите, за да прилагате вашите идеи“.

Но уви, никой от нас не го разбра. Голям ум, всички, които го познават, могат да ценят какво представлява той. Ако някой му беше дал една насока да го прати да учи, да следва, той можеше да надмине българина Асен Йорданов, който беше конструктор на самолетите „Боинг“ и Джон Атанасов, който създаде компютъра. Може би щеше да ги надмине. Но беше много скромен. От неговите разработки, които имаше той в училище и по корабите, се ползваха други хора, някои станаха даже и професори. Това мога да кажа за моя колега Цветан Илиев Папазов, който ни напусна рано. Можеше още да поживее, още работи да измисли. Но в живота е така – едни си отиват по-рано, други по-късно. Кои успели, кои не успели. Но със своята скромност той изпъкваше сред всички нас. А като преподавател в катедрата на Морското училище могат да кажат неговите колеги.

3.2. Кап. I ранг Михаил Божинов, съвипускник на кап. I ранг Папазов

Чувал съм от самия Цветан Папазов, че майка му Радка е била много будна ученичка, с голям интелект, отличничка, волева натура и за това я пращат да следва френска филология в Сорбоната. (Бел. Според Емилия Папазова в Гренобъл). Там се запознава със съпруга си, бащата на Цветан, който е работил в българското консулство или посолство. Оженват се във Франция, идват в България и в Ямбол се ражда Цветан, като той е бил единственото дете от брака. По-късно родителите му се развеждат и бащата създава ново семейство в София, от което има дъщеря. Тази жена е още жива, но аз нямам информация за нея. (Бел. Вече е покойница). Цветан получава от баща си някакво наследство, води съдебни дела за това, но накрая се отказва от претенции.

Майка му Радка става учителка по френски език в България. На Цветан тя непрекъснато говори само на френски език още от дете. Българския език той научава от улицата, а

майка му записва Цветан да учи немски език в училище. Цветан е бил много будно дете. Точните науки като математиката и физиката са го привличали още в началото. И поне майка му не е имала средства за друго училище, го праша да учи в Морското училище. Беше един от първите по успех при постъпване там. Обучението в училището изисквало да се преодоли волята на новопостъпващите курсанти, за да се подчиняват на началнините. И това го извършваха отдельните командири, възводните командири, „корабника на ротата“ (старшината на ротата). Цветан не харесваше това, той не обичаше военщината при строевата подготовка той не проявяваше голямо старание, а акцентираше върху ритмичното на умствените си способности и физическото си състояние. Той прекалено много спортуваше. Имахме един наш съкурсант, Петър Петров, който правеше на лоста „слънчево цвете“. Цветан прояви упоритост и след известно време и той се научи да прави „слънчево цвете“. Много упорит беше в това отношение. И винаги беше гладен. В първи курс, когато масата разсипват храната и му дадат добра порция, някой на шега му вземе чинията той, за да запази тази чиния за себе си, плюе в нея и така решаваше проблема. Освен това много често го наказваха за неспазване реда в спалното помещение, като например стриктността за оправяне на леглата – това не му допадаше. Наказваха го например стои прав на шкафчето, единият крак съгнат и на него сложена възглавница. И други го добни наказания. Той тогава казваше: „Е, не остава нищо друго освен да ми сложите една табела и ме пратите като гепек трегер (носач) на гарата“. Така се шегуваше независимо от трудностите.

Случи се така, че ние бяхме на един чин в класната стая – той от вътрешната страна на прозореца. И така изкарахме през целите 5 години на следване в училището.

За една Коледа и Нова година, мисля, че беше през 1943 г., не ни пуснаха в отпускането. Родителите започнаха да ни пращат колетчета с храна, която изяддахме заедно. Получих бисквитени кръгчета, друг получи шунка и пр., а Цветан получи само чорапи. И това му лепнаха прякора „Мечо чорапа“. Като бяхме в средния курс на Морското училище (кадети), го влечеше само физика, математика, химия. До нас на средната редица седеше Петър Петров от село Кичево, който знаеше перфектно турски език. И Цветан започна да учи турски от Петър, дори намери отнякъде книга за това. Веднъж Цветан се разболя и го пратиха в лечебницата, а там работеше една гъркиня, баба Султана. И докато стояше в лечебницата 10 или 15 дена, започна да учи от нея и гръцки. С преподавателя ни по руски език Руевски спореша за глаголите и синтаксиса в немския, а преподавателят по руски език Мошчиков го правеше луд – с падежите в руския и пр. Изобщо езиците му се удивяваха много. А при точните науки като химия, физика, хидродинамика, термодинамика той просто шашваше преподавателите. Например преподавателят пише формули на дъска и Цветан се обажда: „Г-н преподавател, вие събъркяхте формулата“. Отива на дъската и изтрива. Преподавателят го пита защо прави това, а той отговаря: „Ето сега ще я напиша, ще видите, че е така, сравнете си бележките“. Прекалено бързо се развиваше, нямаше представа какъв интелект имаше.

Като завършихме Морското училище, го разпределиха на едно ОД (охотник деревянный), така наречаха малките преследвачи на подводни лодки, и по-точно като механици на звено кораби. Цветан нямаше стръв да се занимава с техника, но умееше да се споделва. И така, отиват корабите в Бургас, като започват да се готвят за никакво учение. Цветан застъпва като дежурен по дивизион. Командващият на флота Халачев отива, проверява как се подготвят екипажите за учението. По това време на един от катерите не могат да запалят двигателя и викат Цветан да помогне. Той отива, сваля шапката си и козиркува на гола глава. Халачев го наругава за това и му заповядва да докладва ръка долу. Като резултат свалят Цветан от поста му на механик и го пращат да служи „полуекипажа“, тоест да затвърди войнишките си навици, като обучава нови моряци.

той можеше да обяснява дори и най-трудните и сложни неща на разбираем за всички език. И това важеше за всички предмети, които учехме – физика, математика, химия и пр. Това беше голямата му дарба като преподавател. Така той стана един от желаните преподаватели в Морското училище, където го изпратиха от „полуекипажа“. И там започна да замества преподаватели по всички дисциплини. Бяха довели турски курсанти в Морското училище да ги обучават, той им преподаваше на турски език. След това дойдоха някакви капитани от Африка на обучение, той им преподаваше на френски език. Така той запълваше всякакви „дупки“ и накрая стана началник на катедрата.

Тогава много важна задача за нашия флот беше откриването на турските подводни лодки. За тази цел той създаде буя – проектира го, експериментира го и пр. И понеже Папазов не бе хабилитиран за доцент, новопристигналият началник на училището Дично Узунов го праща в Москва да защити дисертация. Там ръководителите на дисертацията му го питат: „А вие с какво идвate, какво сте подготвили като материал за защита?“ И той отговаря, че не е подготвил нищо, защото само е преподавал в училището. Тогава те му избират тема и той започва да работи по нея. След това за два-три месеца той разработва темата и я защитава отлично. Руските специалисти казват на ръководството на Морското училище, че такъв ум не трябва да стои в училището, а трябва да го пратят някъде да твори.

Излезе една заповед, че всички, които са постъпили в армията преди 9 септември 1944 г., трябва да бъдат уволнени, тоест пенсионирани. Аз бях един от тези. Цветан се пенсионира и отива в едно село, Нова Шипка. Там си създава стопанство с двор, дръвчета, магаре, започва да ашладисва и облагородява дръвчета. Хората от село се консултират с бай Цветан как да направят това или онова. По-късно той решава да продаде мястото там и с него тръгнахме да търсим друго място – в село Кичево. Избрахме една къща с двор, но там изглежда получи инсулт. И след това тръгна назад, върна се във Варна. Шегуваше се: „Вие искате да ме погребете, ама аз няма да умирам“. Дъщеря му беше завършила испанска филология и аз тогава като заместник-директор на Ведомствения учебен център за следдипломна квалификация на морските кадри я назначих като преподавател по френски и немски език. Когато Цветан се разболя и го заведоха във възчи, неговата воля и желанието му за борба бяха големи. Мъчеше се, но не показваше пред другите, че се мъчи, страшно устойчива натура. Личност беше и като натура, и като личност.

За Цветан официалните събирания не бяха противни, но непривични за него. Той обичаше да работи, а цигарата си не сваляше от устата. За сравнение той беше единственият, който не пушеше цигари, когато влязохме да учим в училището. Цветан беше прекрасен като преподавател и можеше да ти обясни дори и най-сложните работи на разбираем език. Не да ти го изпее, не да ти го напише, а да те накара да го разбереш. Когато бяхме във висшия отдел на Морското училище (курсанти), Цветан обясняваше на всеки, който се обърнеше за помощ към него – задачите по якост, по термодинамика. Тогава по математика преподаваше Брадистилов и те си общуваха с Цветан както ние си общуваме с вас на български език. За него висшата математика не беше проблем, беше страшно надарена личност. И то природно надарен, нещо, което рядко съм срещал при другите преподаватели на Морското училище.

Като курсант Цветан имаше само една-единствена тетрадка и в нея той решаваше задачи, които са му хрумнали в момента. В час обикновено той правеше това и едновременно следеше какво става на черната дъска. Ако преподавателят го вдигне за нещо, той отговаря. Това дъщеря му не го знае, но аз го знам, защото той седеше до мен. А да си раздвоиш вниманието, като едновременно се концентрираш на нещо, което в момента те интересува, е нещо изключително голямо. Беше прекрасен другар. Наричаше ме Божо, аз съм Михаил Божинов, но той ме наричаше така. А неговият прякор беше Мечо. Беше прекрасна личност, но не обичаше да говорят за него и да го хвалят.

3.3. Емилия Папазова, дъщеря на кап. I ранг Папазов

Ако баща ми можеше да чуе какво се говори за него тук, сигурно би се почувствал много неловко и неудобно, би се опитал веднага да сложи край на темата и да я смени. Скромността му беше пословична и дори в известна степен зловредна за него. В едно писмо по повод на седемдесетгодишнината си, което баща ми пише до Иван Славов, негов съученик и приятел от детството, намерих следните редове:

„...и като правя рекапитулация на миналото, попадам в океан от надежди и несъбъднати мечти. Рискувал съм да не оставя нищо трайно след себе си, ако не беше камъкът в бъбреците ми. Всичко друго има стойност само в моя ценоразпис, който подлежи на моя преоценка. Тук най-горе се търкалят моите близки и приятели, с които съм живял, мечтал и изповядвал вярата в един свят на разума на науката и на доброто. И сега отново най-горе е надеждата някога Ормузд да победи Ариман. И ако това, което получавам, не се помества в тази графа, принуден съм да го приема. „Етмиш – битмиш“ (Турска поговорка – Седемдесет – свършил)“ 23.12.1997 г.

Когато се навършиха 10 години от смъртта му, се чудех как да я отбележа. В нашето семейство нямаше традиция да се отбелязват каквito и да са поводи и годишници по показен начин. И аз, като си спомних как баща ми не обичаше да бъде център на внимание и да се говори за него, накрая реших, че ще поканя само една наша роднина, която го посещаваше често, докато боледуваше, и още една близка, която го уважаваше много и обичаше също да общува с него. Така само трите отидохме на гробището, а после ги почерпих и си поговорихме. Спомнихме си за добротата му, за шегите и работохолизма му, за отзивчивостта му, за интересните, приятни и незабравими моменти, прекарани заедно, и по този начин го почетохме – начин, който би му допаднал и не би смутил с нищо духа му, вярвам.

По отношение на езиците. Той получи инсулт, както знаете, и всъщност 3 години прекара изцяло на легло. Това бе твърде дълъг период на бездействие и страдание за него и той не можеше да се примери, че е „половин човек“, както казваше. И през това време пак искаше да се занимава с нещо, въпреки че беше тежко поразен от болестта. Страдаше от факта, че не може да работи така, както е свикнал. По негово желание му набавих учебници по испански (аз съм преподавател по испански език). И в скоро време той постигна с поразения си ум, но с такова желание и плам, едно ниво на езика, което би предизвикало завистта на всяко „подготвче“ от езикова гимназия. Любознателността му беше безгранична. Накрая състоянието му се влоши и се наложи да постъпи по спешност в болница. Но лекарите изглежда предвидиха кончината му и побързаха да го изпишат. В линейката за въкъщи кръвното му налягане спадаше, той трепереше в унес, но продължаваше да ме пита различни неща – за острови, за растения, вече не си спомням точно. Но ме питаше. Въпроси, въпроси... до последния миг на съзнателния си живот. Прибрахме се въкъщи и той заспа. Оказа се, че е изпаднал в дълбока кома и вечерта почина. Не можех да си представя как цял един свят, населен с толкова богата духовност – емоционалност, култура и информация – ще изчезне. Много ми липсва. Аз бях свикнала да общувам, да споделям и да се съветвам за всичко с него – по каквато и да е тема, по какъвто и да е въпрос. През тези три години на боледуване, когато мозъкът му започна да му изневерява, той усещаше и дълбоко страдаше от това. Непрекъснато питаше майка ми за разни неща и не ѝ даваше мира, докато не получи отговор. Тя имаше една тетрадка, в която да отбелязва въпросите му и се налагаше да зъвним по телефона на някого, да беспокоим, за да питаме и да получим отговор. Не се примириваше, докато не довлетворим питането му. Беше доста мъчително. Умът му изневеряваше все пак, а това той не можа да преживее.

Беше доста сложен и труден като характер. Имаше някаква деликатност на духа, някаква особена, ранима чувствителност, която не показваше. Например ние въкъщи не сме разбрали, че той е бил уволнен или че си е отишъл обиден от Морското училище. Просто той се пенсионира тихо и кратко в нашите очи, както се полага. Чак след време дочухме за

това, но не от него. Той се беше сраснал с работата си там, беше се пристрастил към нея. При него имаше пълно сливане между професия и хоби и в този смисъл беше щастлив човек. Под професия имам предвид и преподавателската работа. Обичаше я много и беше силно отговорен към нея, макар това да не личеше външно. В тази насока съветваше и мен непрекъснато. Обичаше и уважаваше курсантите си. Мисля, че държеше на собственото си достойнство точно толкова, колкото и на достойнството на другите хора.

Не понасяше да се злослови. Не е казал за никого лоша дума пред нас и не разрешаваше и ние да го правим. Говорейки за него, пропуснах да спомена думата „благородство“. У него имаше в изобилие от това качество и всеки, който се докоснеше до неговия свят, сякаш се облагородяваше. Така ни въздействаше – облагородяващо. А чувството му за хумор бе уникално. Като останя, обикновено се шегуваше: „Аз бях доста време Папазян, но сега съм вече само зян“.

Погребан е в Старите варненски гробища. На надгробната плоча сложих два стиха на А. Блок:

„И стана безпощадно ясно. Животът прошумя и отлетя.“ Но бих перифразирала: „И стана безпощадно тихо... или пусто... Животът...“

Понякога той прекарваше в лабораторията на училището по няколко поредни нощи, а очите му се зачервяваха и възпаляваха от безсънието. И майка ми се обаждаше през нощта в Морското училище на дежурния офицер. Казват, че му изключвали тока в кабинета или в лабораторията, за да си тръгне и да се прибере. Образно казано, духът му може би продължава да витае там.

Много съм ви благодарна, че организирахте и ме поканихте на тази среща в памет на баща ми, за да го споменем, да си спомним и да се усмихнем на странностите му, да споделим заедно почитта си към него. Изненадана съм от едно нещо. Чувала съм и знаех, че е бил уважаван от колеги и курсанти, но не съм предполагала колко обичан е бил. В този смисъл – със своята любов, отговорност и отданост на работата си и с любовта и уважението на хората към него той беше много богат човек.

Майката на баща ми, Радка Драгнева, доживя 93 години. Беше завършила филологическото си образование във Франция. Тя знаеше освен френски и немски език, също малко италиански и четеше до последно. Имаше много красив почерк. Скоро отворих стапа на нейна готварска книга и намерих вътре стихотворение, написано на френски. Тя беше човек на словото, на книгата, на езиците и с много свеж ум. До края рецитираше стихове на френски наизуст.. Много нейни ученици я посещаваха. Почина през 1982 г. Мисля, че бащата на проф. Огнян Герджиков, екс депутат и председател на Народното събрание, е бил бивш ученик на баба ми Радка. Той идваше често вкъщи и часове разговаряше с нея, понякога до зори, макар тя да дремеше вече. Обичаше да го прави. Споделяше много неща с нея и имаше някаква душевна болка, свързана с кончината на негов приятел, до когото си спомням, и това го измъчваше. Той като че ли разговаряше с моята баба много на тази тема.

Баба ми Радка беше много контактна, общителна жена и поддържаше доста познанства, дори и с млади хора. Имаше някакъв магнетизъм, беше притегателен център.

Майка ми, Сия, е работила на много места. Нейният баща е бил обявен за народен враг и майка често я уволняваха. Работила е в Държавно автомобилно предприятие, „Радио Варна“. Против нея пускаха различни доноси за произхода ѝ. Най-накрая се задържа по-дълго време в „Концертна дирекция“, Варна.

А бащата на баща ми е бил богат търговец и предприемач в Ямбол, но после отива в София. Той се развежда с баба ми Радка. В София се жени отново и има 2 дъщери. Едната умира съвсем млада. Баща ми никога не се е виждал с баща си. Това за него беше една болна тема, за която не говореше. Баща му умира през 1954 г. 9 септември 1944 г. го застрава с доста имоти, но ги национализират почти всичките и го обявяват за враг на народа.

Искали са да го екстернират (въдворят в местожителство), но не се е стигнало до това. Когато той умира, природената сестра на баща ми отива и го намира в Морското училище. Фактически тогава те се запознават. След това ние станахме много близки с нея, тя беше много добър човек и доста си приличаха, особено по чувството за хумор.

Бащата на баща ми се казва Илия, имал е двама братя – единият е художник – Жорж Папазов, а другият брат е починал. Илия е най-големият от тримата братя, Жорж Папазов освен художник е бил и писател, издал е няколко книги. Той поддържаше кореспонденция с моята баба. За всяка Коледа ѝ изпращаше писмо и книга. За съжаление тези писма покъсно ние не ги намерихме и съхранихме.

Но книгите са останали при мен с посвещенията в тях и аз имах желание да преведа някоя. Една от тези книги е преведена – „Паскан, Паскан – аз съм“. Художествената галерия в Ямбол носи името на Жорж Папазов, както и улицата, на която се е намирала родната къща на Папазови. Освен тази книга има и други книги от Жорж Папазов на френски език. Книгата „Поп Васил“ е посветена на рода на дядо ми. Други книги са „Семейство Дренови“, „По стъпките на художника“. Втората е автобиографична за самия Жорж Папазов.

(Реплика от участници в срещата, когато е направено това изказване от Емилия Папазова: „Тези факти разкриват гениалността на рода Папазови и дарбата на Емилия Папазова в нейните изложения, дадени за Сборника. Те промениха облика на този сборник“.)

Моят баща е расъл без баща и баба ми Радка е имала големи затруднения с него като с палав юноша. Тя разказваше, че в Ямбол те са имали къща с голям дувар. И когато Цветан е бил на 10-тина годишна възраст, след като се връщал от училище, той просто мятал чантата си през дувара в двора и изчезвал да играе – по река Тунджа и другаде. Тогава един братовчед на баба ми ѝ казал: „Радке, ти трудно се справяш с това момче, а и с кризата и глада от войната. Ами тогава хайде да го пратим в казармата“. Фактически баща ми съвсем не е искал да влезе в Морското училище. Тогава е бил на 14 години и като постъпва там като кадет, е бил много слаб физически. Но в училището той започва да се храни добре и да прави много физически упражнения, за да заякне. И успява. Разказваше ми, че след 1944 г. той се е опасявал много да не го изключат. Дори психологически е бил подгответен за напускане, имайки предвид произхода си, най-вече по бащина линия, макар и да е нямал преки контакти с баща си. Все пак е носел името му. Става въпрос не за приемането му, а за оставането му там, тъй като тези години са вече след 9 септември 1944 г.

3.4. Кап. I ранг доц. Коста Керемидчиев, бивш преподавател в Морското училище

С кап. Папазов имаме една година разлика, той ми е брат, батко. Роден е на 21 април 1927 г., а аз на 1 април 1928 г. В училището отидох по партийно поръчение. През 1952 или 1953 г. постъпих в катедрата и там заварих 4 души – кап. Папазов, лейт. Станчев, ст. лейт. Лефтеров и кап. I ранг Левков.

Кап. Папазов беше широко ерудиран човек, особено в техническо и езиково отношение. Знаеше много езици, перфектно говореше френски, руски и български, разбира се. Но знаеше още и малко немски и не знам още какви други езици. Майката на кап. Папазов беше преподавател по френски език, затова той знаеше френски перфектно. Когато бяхме още неженени през 1954 или 1955 г. кап. Папазов катастрофира с велосипед на някакви стълби и постъпи във варненската военна болница. В библиотеката на болницата вижда една книжка „Граматика на турски език“. Взел я и прочел веднъж или два пъти. В Морското училище преподаваха немски, френски, английски, руски и турски език. В катедра „Езици“ преподавателят по турски напусна в средата на годината и кап. Папазов продължи да преподава там турски език на навигаторите. Толкова лесно запомня, възприема и усъвършенства езиците. Освен това можеше спокойно да ви докаже, че от тези всичките работи, които трябва да се разрешат, отговорът е този единствено верният

и точният. И след 5 минути може отново да докаже, че първият точен и единствено верен отговор е пълна глупост.

С кап. Папазов се явяхме на изпит по „Партийна политика“, необходим за придобива-не на степента „Кандидат на науките“. Двамата отдохме в София във Военната академия и се явихме при полк. Цветанов, който по-рано беше в Морското училище като ръководи-тел катедра по философия. Цветанов каза: „О-о-о, моите момчета, моите приятели, елате тук, ще ви изпитам“. Събра там 4–5 души от неговата катедра и им казал: „Елате да чуете как разбираят нашите хора тези въпроси“. И като започна кап. Папазов – туй, туй и т.н. Аз не си спомням по кой въпрос беше, но той им доказа точно обратното на това, което е зало-женено в учебника. И те се хванаха за главата и казват: „Абе, какво става тук“? А той после завъртя колелото и им доказа това, което искаха. Това нещо продължи около два часа. Аз седях, слушах и отвреме-навреме се обаждах, но какво да се обаждам – той си знае.

Но с неговата голяма ерудиция кап. Папазов остана неизползван. Той можеше да сът-вори много. За едно дежурство в училище, докато стои в стаята, изчисли какво трябва да бъде крилото на катерите на подводни криле. Всичко беше ажур. После дойдоха специ-алисти от Съветския Съюз, гледаха, проверяваха – всичко точно. Разбираще от всички технически дисциплини. Имаше страховта памет. Можеше да запомни всичко, което види и прочете. Нямаше нужда да си води записи. Нас, преподавателите, ни задължаваха да си напишем лекцията, да я поднесем на началника на катедрата, той да я утвърди и след това да я преподаваме. Той обаче прави само планче на лекцията.

Така прекарахме в Морското училище рамо до рамо около 30 години. И излезе заповед – всички, които са постъпили в Морското училище еди-коя си година, трябва да напуснат. Кап. Папазов си отиде обиден. Аз също се уволних и отидох във ВУЦа (Бел. Понастоящем Български морски квалификационен център) и го канех на работа там, но той отказа. Не влезе нито един път в училището след като напусна. И това е цялата работа.

Ако този човек беше в Академията на науките, щеше да стане академик, и то не само на Българската академия на науките. Той защити дисертация в Съветския Съюз и там са се двоумили – дали да му присъдят степента „Кандидат на науките“ или направо „Доктор на науките“, защото дисертацията бе защитена блестящо. Той слагаше под капака много доктори и професори, както и да е. Съжалявам, че не можа да се разгърне както трябва. И съжалявам също, че си отиде обиден, защото с цялото си сърце учеше хората да помнят неговата наука.

Той можеше да остане в училището една вечер, втора вечер, без да яде каквото и да е, докато не свърши работата.

Вечна му памет!

3.5. Кап. I ранг доц. д-р Стоян Кюлджиев, бивш преподавател в Морското училище

Много ми е трудно да говоря за кап. Папазов. Аз отидох в катедрата през 1959 г. Тогава там бяха вече кап. Папазов, кап. Керемидчиев, кап. Емил Стоянов Станчев и Неделчо Вели-ков. Ние бяхме много близки с кап. Папазов, включително и по време на аспирантурите ни в Ленинград – той беше във Военноморската академия, а аз в Корабостроителния институт. Разбира се, всеки ден се срещахме с него и всеки ден бяхме заедно. Една от интересните ни срещи се състоеше в това, че на следващия ден на него му предстоеше изпит от кандидат-ския минимум по теоретична оптика. Аз го питам: „Шефе, ти попрочете ли нещо за утре, за изпита“? А той: „Ще видя, сега като пием един коняк, може да отворя нещо“. Пихме по „един коняк“ значително повече. На другия ден той се яви на изпит. Като се видяхме след това, го питам: „Как мина“? А той с неговата изключителна скромност, нямам думи да описвам тези качества, казва: „А, мина, Кюлджиев, нямах проблеми, пуснаха ме“. Аз предполагам, че тази комисия е научила много неща от това, което той е казал на изпита.

С две думи искам да кажа мнението си за него като ум. България не го заслужаваше, той не беше оценен в България. Когато дойде време да бъде освободен не по свое желание, имахме сериозен разговор с него по този въпрос и той ми каза следното: „Кюлджиев, толкова време ме търпяха като офицер, а сега изведенъж се оказа, че съм фашистки офицер и искат да ме гонят“. Много го болеше и всички нас ни болеше, когато това се случи. Опитах се да се разходя из върховете на флотските началници, да се опитам да направят изключение за него. Казвам им: „Дайте му една канцелария в Морското училище и да работи той там, без някой да го беспокои“. Отговорите на всички бяха елементарни, еднозначни: „Ама, Кюлджиев, то на всеки му идва времето и т. нар. глупости“. Така, че не можахме да го спасим. Никой не пое отговорността. Аз не искам да цитирам имена, но вие ги знаете. „Валяка“ (Емил Станчев Евтимов) беше най-ниското стъпало, имаше много по-високи стъпала от него, които също така не направиха нищо. Бог да го прости „Валяка“.

Интересна подробност искам да ви кажа, както и много спомени имам, но не искам да прекалявам. В Морското училище кап. Папазов е преподавал на курсантите почти по всички дисциплини от катедра „Техническа механика“. Доколкото знам и съм чувал, той е преподавал и турски език. Малко преди смъртта си той направи опит да отвори книжките по испански език, да го научи, бидейки на смъртно легло.

На мен ми беше възложено да преподавам в Морското училище дисциплината „Съпромат“. Трудно ми беше отначало, аз бях само на една крачка пред студентите, т.е. курсантите, на мен ми харесва повече да ги наричам студенти. Кап. Папазов беше чел всички дисциплини с изключение на „Съпромат“. Обаче, ако трябваше да събирам ум от някой като млад преподавател по „Съпромат“, аз се обръщах към него. Благодаря!

Някой докладва: „Др. капитан, еди-кой си ви търси“. Той го поглежда дяволито и пита: „Намери ли ме“?

Събираме се на катедрен съвет. Сядаме всички. Той си гледа тужурката и казва: „Къде съм ги събрали тези лекета“?

Той приемаше и българи, и турци на равна нога. С българите беше българин, с циганите циганин, с турците беше турчин, с простаките простак, с интелигентните хора беше интелигентен. Такава метаморфоза при него настъпва моментално в зависимост от това, с кого общува. Същият беше и проф. Станчев.

3.6. Кап. I ранг доц. Цвятко Дончев, бивш преподавател в Морското училище

На Папазов не му се занимаваше с политика. Беше свестен човек. И знаеше много. Аз като дойдох в училището, той преподаваше и на мен.

След като го уволниха, той отиде в радиозавода. И аз не мога да си спомня тогава ли започнахме да работим по темата за радиолокационен буй. Аз отговарях за котвената стоянка на буя. Пенков беше ръководител на темата, но фактически тя се водеше от Папазов. Съвршихме ние работата, буя не го направихме докрай, не знам защо. След това Папазов се уволни. Пенков идваше от време-навреме, говорехме си, но мисля, че той не беше за ръководител на тази тема. След това Папазов се премести в едно село, Нова Шипка. Пенков написа една книга – „Аз работех за България“ (Бел. Точното заглавие на книгата е „50 години в строя“). И в тази книга не знам дали няма писано нещо за Папазов.

Но иначе той можеше да решава всички задачи, които му поставят. С моя помощ и моето жестоко настояване го пратиха в Съюза да учи. Там се шашнали, като го чули, изпитите изобщо не ги е държал. Лошото е това, че ние не винаги ще помним. И затова бяхме щастливи, че той е до нас. Накрая аз често ходех у тях да го видя и разговаряхме. И ми казваше: „Абе, аз, големият атеист, ще стана вярващ“!

Помня от него само един виц. „Българите произхождали от 5 племена: утригури, кутригури, унигундури, клатикури и чукундури. Първите 3 племена са избити или изчезнали в процеса на създаване и укрепване на българската държава и са останали само клатикури и чукундури“.

3.7. Кап. I ранг доц. д-р Иван Йотов, първенец на випуск 1951–1957 г., доктор хонорис кауза на ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ – Варна

Кап. I ранг Папазов познавам още от първите години на обучението ми в Морското училище. Тогава той беше капитан-лейтенант и ни преподаваше „Техническа механика“. Това, което правеше впечатление на всички нас, беше неговата скромност, изключителният му интелект и неговите енциклопедични знания. Той никога не носеше записи или тетрадки със себе си. Много рядко водеше от джоба си някакво листче. Това ни правеше много силно впечатление. Другото, което е, са неговите умения и качества като преподавател. Тоест, ако си в час, няма начин да не разбереш и дори да не запомниш това, което той преподава.

През онези години в гарнизона имаше военни патрули – един офицер и двама курсанти. Двама колеги от нашето класно отделение са били патрул с кап. Папазов. (В разказа си ще използвам званието „капитан“, защото във флота всички офицерски звания от „капитан-лейтенант“ нататък започват с „капитан“ и за това най-често се използва първата дума от званието). След като са патрулирали известно време, седнали да починат на една пейка. Разприказвали се и той ги попитал какво учат. Те споделили, че математиката им се удава трудно. Той тогава извадил едно листче и им обяснил всичко, което те преди това не са могли да научат. И така, подчертавам, неговата скромност, неговият изключителен интелект и аз абсолютно споделям това, което е казал Койчо Георгиев за него, че „на милион души се ражда един като него“. А Койчо Георгиев е легенда в историята на Морското училище и неговата оценка за кап. Папазов е всеобхватна, т.е. че това е една изключителна личност.

В по-късните години имах възможност да бъда отново с кап. Папазов. Това беше, когато той беше задочен аспирант във Военноморската академия в Ленинград в катедра „42“ („Радиолокация“). От 1970 до 1973 г. аз бях там редовен аспирант, а преди това бях завършил същата академия и познавах много добре обстановката. Спомням си веднъж, когато бях в отпуска (вероятно през лятото на 1971 г.) отидох във Морското училище и се срещнах с кап. Папазов. Той ме попита дали имам някакви книги по статистическа радиотехника, защото му предстояло през есента да сдаде изпит в академията. Той е завършил Морското училище по специалност „Корабен механик“ и „Физика“ в Софийския университет. Неговата дисертация беше в областта на радиоелектрониката и по-специално беше свързана с използването на лазери. Във Военноморската академия имаше такава практика – който няма образование по дадената научна специалност, в която разработва дисертация, трябва да се яви на изпит, нещо като приравнителен, с цел да подобри подготовката си в тази област. Аз му дадох една известна книга по статистическа радиотехника. През есента той дойде да сдава този изпит. Председател на комисията е бил началникът на катедрата кап. I ранг проф. д.т.н. Андрей Николаевич Тупусев, а другите в комисията са били мой приятел преподавател, който бе ръководител на дипломната ми работа при завършване на академията – кап. I ранг доцент к.т.н. Лемир Филипович Маковкин и научният ми ръководител кап. I ранг професор д.т.н. Георгий Петрович Попов, бъдещ член-кореспондент на Руската академия на науките, вицеадмирал.

Когато разказвам този случай, винаги се вълнувам, както и в момента. По начина, по който моят приятел ми го разказа, няма начин човек да не се вълнува и гордее, че познава такъв българин като кап. Папазов.

Кап. Папазов изтеглил билет, както е положено на всеки изпит, и започнал да отговаря на първия въпрос. Членовете на комисията се спогледали и си помислили: „Ние кого сме

седнали да изпитваме"! и прекратили изпита. Разбира се, те са познавали кап. Папазов и преди, но сега разбрали, че пред себе си имат уникален човек. Това е едно от нещата, за което бях горд, когато ми го разказваха.

Другото нещо, което заслужава да се отбележи за кап. Папазов и работата му по дисертацията, е следното:

Задочните аспиранти през последните шест месеца се зачисляваха като редовни аспиранти. За тези 6 месеца той разработи дисертацията си и я защити. Работеше много усилено и написа дисертация, естествено с помощта на научния си ръководител кап. II ранг проф. д-р Алберт Василиевич Лобанов. За нещастие, когато завърши ръкописа на дисертацията и трябваше да се оформя, той се разброя и го настаниха във Военноморската болница в Ленинград. Докато беше там, неговият научен ръководител и лаборантката в катедрата Женя (Евгения Алексеева), която беше отлична черточничка, започнаха отпечатването и техническото оформяне на дисертацията. Те най-вероятно не са били затруднени, защото кап. Папазов знаеше перфектно руски език, писмено и говоримо.

Когато през м. януари или февруари 1972 г. заедно с кап. Христо Иванов Христов, също задочен аспирант, пристигнаха в Ленинград, на мен беше възложено да ги посрещна на Московската гара. Беше много студено, а кап. Папазов нямаше ръкавици и сложи ръцете в джоба си, като се оглеждаше: „Абе, отнякъде няма ли да се появи полковник Гевезов да ме види с ръце в джобовете“! Недалеч от нас група цигани нещо говореха на висок глас. Той се заслуша и каза: „А, тез цигани говорят също като нашите цигани“. Как е научил цигански, не знам. Знам, че знаеше турски език и дори е преподавал турски в Морското училище. Сигурно е знаел и други езици. Но руския знаеше перфектно, без да го е учит някъде специално.

Кап. Папазов беше любимец на всички от катедрата, наричаха го Цвѣтан (с ударение на буквата „е“) и всичките го обичаха. С неговата скромност, интелект и хумор нямаше как да не го обича всеки, който го познава.

Спомням си и друг епизод от тези времена. Моята дисертация беше в областта на радиолокацията. Най-общо казано – цифрова обработка на радиолокационна информация. В процеса на работата се налагаше да се намери законът на разпределение на частното от законите на разпределение на два случайни процеса. Тогава с моя ръководител не можахме да решим тази задача. Консултирахме се с най-добрите учени в тази област от Военноморската академия, в която по традиция от времената на академик А. Н. Крилов има много добри учени по математика. Независимо от това, никой не можа да помогне да решим проблема.

По това време кап. Папазов работеше върху дисертацията си. Той живееше сам в една стая в общежитието на академията и работеше почти деноночно. Аз реших да се обърна към него за консултация по проблема. Той оставил цигарата и ми каза: „Иване, аз не знам, но дай да се опитаме да направим нещо“. На белите листи започна да пише и разсъждава на глас. Без съмнение той за първи път чуваше за този проблем. Като го слушах и гледах как разсъждава и пише непрекъснато имах чувството, че от някъде „получава“ информация, която превръщаше във формули. С малки прекъсвания за да си допуши цигарата той достигна до окончателната формула.

Аз не се съмнявах в това, че той е решил проблема въпреки, че не можах да разбера всичко, което написа. Бях изумен от лекотата, с която разсъждаваше на глас, и бързо пишеше. Показах написаното от кап. Папазов на моя научен ръководител, който въпреки че познаваше кап. Папазов, остана изненадан и оцени направеното много високо. Решаването на този проблем ми помогна да разработя една важна част от дисертацията си. Основната роля за това, разбира се, беше на кап. Папазов.

Връщал съм се в спомените си много пъти към този случай и колкото и парадоксално да изглежда, си мисля, че кап. Папазов притежаваше някакъв необясним интелектуален потенциал, може да го наречем гениалност. Звучи невероятно, но нямаше проблем от ня-

каква област на човешките знания, по който той да не може да разсъждава и излага своите виждания.

Дисертацията на кап. Папазов беше с много висока научна стойност и това според мен е много важно, но не е известно. Тя е била секретна и след определен период от време, като всеки секретен документ, е унищожена. Между другото и моята дисертация е унищожена, въпреки че до 2014 г. работех във ВВМУ. Има различни версии за темата на дисертацията на кап. Папазов, но нито една от тях не е вярна. Преди известно време разбрах, че научният ръководител на кап. Папазов кап. I ранг проф. доктор Алберт Василиевич Лобанов е още жив. Чрез трето лице научих следното:

„Узнал предварительно (Бел. Става въпрос за темата на дисертацията), что то вроде „Оптические измерения турбулентности воды в океане (или может быть в водной среде) при помощи лазера“. Я позвонил Лобанову, он вспомнил каким был талантливым Цветан. Сколько знал языков. И как однажды за 4 дня освоил толстенный учебник по оптике. Причём решение задач давалось ему легко, т.к. он был великолепный математик. Вспоминали его осликов Ньютона и Архимеда. И то как однажды севернее у Казанского собора он напугал двух цыганок, которые на цыганском языке между собой обсуждали его, а он им что то сказал по цыганских же, они этого не ожидали и убежали“.

Спомням си много добре блестящата защита на дисертацията, която направи кап. Папазов, защото присъствах на нея. Зная и някои неща около оценката на дисертацията, които са известни на малко хора.

Правилата и изискванията за защита на дисертации в Съветския Съюз по онова време бяха следните: За всяка дисертация се изискваха определен брой отзиви (рецензии), които се прочитаха на самата защита. И един от отзивите задължително трябваше да бъде от т. нар. „водеща организация“, т.е. това може да бъде научен институт или друга научна институция, която се занимава с проблеми в областта на дисертацията. И конкретно за тази на кап. Папазов водеща организация беше научен институт в Ленинград, на който съм забравил точното име.

Когато са подготвяли отзива от института, са разговаряли с ръководството на катедрата, а може би и на академията и са искали да предложат на кап. Папазов да се присъди направо научната степен „Доктор на науките“, а не „Кандидат“. Вероятно началникът на катедрата, а може би и други лица са посъветвали Научния институт да не прави такова предложение. Защо така са реагирали от академията, аз не знам. Тази информация ми е известна от преподаватели на катедрата. Те смятаха, че причина за това най-вероятно е началникът на катедрата. Той беше нов, много добър учен в областта на статистическа радиолокация и по-точно в наблюдението с радиолокационни средства в условията на клатене на кораба. Беше много добър педагог, а между другото беше завършил и ленинградската художествена академия, като имаше няколко самостоятелни изложби. Предишният началник на катедрата беше един от създателите на първите радиолокационни станции в СССР, полк. проф. д.т.н. Игор Василевич Бреневъв, който много уважаваше кап. Папазов и обичаше да общува с него. И. В. Бреневъв беше племенник на руския писател А. П. Чехов. Проф. И. В. Бреневъв беше не само учен от висока класа, но и високоинтелигентен, той излъчваше някаква аристократичност. Новият началник на катедрата видя, а и всички знаеха, че кап. Папазов разработи дисертацията си за 3–4 месеца и някакси не можеха да приемат факта, как за толкова малко време за написана кандидатска дисертация ще се присвой на научна степен „Доктор на науките“. Не съм в течение на всички разговори, но предполагам, че може би това е бил един от аргументите им, за да не се приеме предложението на водещата научна организация.

По време на защитата кап. Папазов беше много спокоен, отговаряше задълбочено и изчерпателно на въпросите. Всички с удоволствие слушаха отговорите му и в заключение с пълно болшинство членовете на научния съвет гласуваха за присъждане на научна

степен „Кандидат на техническите науки“ на българския морски офицер кап. I ранг Цветан Илиев Папазов.

Имам записано някъде в едно тефтерче по минути неговия доклад, какви въпроси бяха задавани и други подробности по време на защитата на дисертацията на кап. Папазов, но за съжаление не можах да открия тефтерчето.

Мисля си, че не само Морското училище и военният флот, може би звучи силно, но в определен смисъл и България дължи на този човек нещо. Защото не можа да се използва напълно потенциалът на кап. Папазов. Той в друга среда, в друга обстановка щеше да даде много на науката. Общо взето, за него училището беше тясно, въпреки че той с каквото се хванеше го правеше всеотдайно и резултатно. Той можеше цяла нощ да не спи и да работи, само да има цигари. За кап. Папазов титлите и званията не са били от особено значение. Когато го посрещнах на гарата в Ленинград през зимата, той нямаше ръкавици. Аз го попитах защо няма ръкавици, а той ми отговори: „Абе, адмирал Узунов ме натика във влака и не успях да си взема ръкавици“. Благодарение настойчивостта на началника на ВВМУ контраадмирал Дично Узунов кап. Папазов е бил зачислен в задочна аспирантура във Военноморската академия в Ленинград.

Паметта на кап. I ранг Цветан Папазов еувековечена с поставянето на неговия барелеф в Алеята на преподавателя в Морското училище, създадена през 2006 г. по случай 120-та годишнина от основаване на училището. Но си заслужава да се освети неговият живот и научна дейност по подобаващ за него начин.

Тук интервюиращият М. Б. пита кап. Йотов за т. нар. „Ефект на Папазов“, споделен с него от Димитър Игнатов от выпуск 1961–1966 г. на Морското училище при неговото обучение в Ленинград.

На този въпрос кап. Йотов отговори така:

Първо, той (Димитър Игнатов) е завършил Морското училище по специалност „Корабен механик“. В академията идвала на обучение много офицери, които се обучаваха по-малко от една година в така наречените академични курсове по различни специалности. Най-вероятно Димитър Игнатов е бил на такъв курс по своята специалност.

Кап. Папазов беше известен и оценен от средата, в която той работеше като аспирант. А това бяха хората от катедра „Радиолокация“ и факултета „Радиоелектроника“ на Военноморската академия. Аз нямам впечатление, че той с нещо е станал известен в цялата академия с нещо, което да се нарече „Ефект на Папазов“. Тука или има някакво съвпадение на имената, или пък е нещо като легенда.

Във връзка с този случай си спомням за написаното от кап. I ранг Величко Янакиев в книгата „Механици“ (изд. Стено, 2001 г.). В нея той пише, че кап. Папазов като пристигнал във Военноморската академия го изпратили в Москва. Там той работил с най-големите учени по лазерна техника, върнал се, защитил дисертация и пр. – нещо, което е абсолютно невярно.

Така че аз лично не вярвам да е имало нещо като „Ефект на Папазов“, свързано с името на кап. I ранг Цветан Папазов. Във Военноморската академия в Ленинград съм се обучавал общо 7 години и сигурно щях да знам за такова нещо.

3.8. Спомени от проф. д.т.н. Николай Минчев, първенец на выпуск 1964–1969 г. на Морското училище, доктор хонорис кауза на ТУ – София

В периода 1964–1969 г. бях курсант във ВНВМУ „Н. Вапцаров“. „Теоретична механика“, първа част (статика) ни водеше в първи курс капитан-лейтенант Крум Михайлов. По „Теоретична механика“, втора част, лекциите четеше кап. II ранг Папазов, а упражненията водеше капитан-лейтенант Михайлов. През учебната 1965–1966 г. капитан-лейтенант Михайлов беше изпратен за една година на базовия тралчик в Бургас, така че на нашия выпуск кап.

Папазов водеше лекциите и упражненията. Тогава се запознахме с него, за който като новобранци бяхме слушали легенди. Легендите се превърнаха в реалност и ние имахме пред нас една изключително ерудирана личност, която успява да привлече вниманието на всички, въпреки теоретичния характер на дисциплината. Пред нас стоеше човек в униформа, но с поведение, нямащо нищо общо със строгите военни порядки. Влизайки на лекции, той вадеше от джоба си един конспект и след като разбереше от нас до къде сме стигнали, продължаваше с лекциите. Интересно е, че за изпита освен конспект ни посочи и номерата на задачите от сборника на Мещерски, които ще даде на изпита, т.е. на изпита да няма елемент на изненада. Задачите бяха около 50–60 на брой. Ясно е, че ако курсантът ги реши в процеса на подготовка, на изпита няма да има никакви проблеми. Естествено курсантите намират решение на всеки проблем. Няколко души решихме всички задачи, а другите „шифровчици“ написаха решенията между редовете на специално подгответните за изпита сборници със задачи. Вероятно кап. Папазов е бил доволен от резултатите на изпита, т.к. всички решиха задачите. Проблеми имаше само с теорията, т.к. тя не беше „шифрована“ в помощни материали. Въпросите се развиваха на листи, след което написаното се пренасяше на черната дъска и се докладваше подробно. Кап. Папазов изслушваше търпеливо всеки и провеждаше дискусия както по теорията, така и по задачите. По-късно, в трети курс помолихме кап. Папазов да ни изнесе лекция по теория на относителността. От завеждащ кабинета, Мари Барасатян, разбрахме, че тогава кап. Папазов се е затворил в канцеларията си, цял ден е мислил върху това как да поднесе пред нас в достъпна форма само за времето на една лекция тази сложна теория. Всички бяхме силно впечатлени от тази лекция и дълго време след това ходихме при него, за да му задаваме въпроси.

След трети курс започнах да проявявам интерес към дисциплината „Теория на механизмите и машините“, като работех под ръководството на кап. III ранг Емил Станчев (Бел. Емил Стоянов Станчев), който тъкмо бе станал доцент. По тази линия имах ключ за лабораторията (работилницата) на катедрата, която се намираше над столовата. Вечер след вечерна проверка оставах да работя там. Често и кап. Папазов оставаше до късно. Пушеще цигара след цигара. След като свършеше цигарите, започваше да допушва угасените преди това фасове.

В този период, 1965–1966 г., бе построен кораб „София“. Това бе първият голям кораб, създаден у нас. Проектирането му е станало от млади хора без опит, по литературни данни. Кап. Станчев в този период е бил ръководител на секция „Силови уредби“ в новосъздадения Институт по корабостроене (не знам какво е било наименованието му в този период). След построяването на кораба се осъществява обширна програма за експериментални изследвания, за да се провери дали заложеното в изчисленията (проведени със сметачна линия) се потвърждава като очакван количествен резултат. Кап. Папазов участва активно в тези изследвания. В тази връзка създава тензометрична апаратура за измерване на въртящия момент, предаван от валолинията. Тензометрирането много отдавна вече е рутинно, като на пазара много фирми вече предлагат апаратура за тензометрични измервания. През 1965 г. обаче картината е друга. Тензометрията е новост. Кап. Папазов прави първите тензорезистори, първата тензометрична апаратура. Цялата електроника, проектирана и изработена от него, се монтира върху валолинията и чрез токоснемащо устройство (колектор) се извършва измерването. В тази връзка кап. Папазов изработва тарировачен стенд, който и до днес се намира в катедрата. По механичен път се задава усукването, а чрез тензодатчиците се измерва моментът, като тариранието става с механичен силомер. За съжаление, това е един епизод, свързан с конкретна задача. Можело е да се продължи работата в това отношение, като ВНВМУ стане водещ изследователски център в това направление и да започне производство на тензометрична апаратура. По късно ВМЕИ „Ленин“ в София започва производството на такава апаратура, като прекопира западен образец.

След този период кап. Папазов започна интензивна работа по хидроакустичния буй. Темата бе секретна, поради което нямам информация по този въпрос. Кап. Пенков бе ръково-

дител, а кап. Вандов носеше куфарите със секретна документация до „Секретна секция“. По повод на тези буйове се носят легенди, но не мога да преценя каква е истината. Свидетел съм на денонощната работа на кап. Папазов по буя. Процесът продължи доста години.

През 1970 г. бях прехвърлен от ВМЕИ – София във ВНВМУ като асистент в катедра „Техническа механика“. Това стана по искане на Морското училище. Кап. Папазов бе началник на тази катедра. Цялата документация, която бе доста голяма, се водеше стриктно от кап. Милушев. Принципът на кап. Папазов бе „**Началник катедра е съвестта на всеки един член на катедрата**“. При тази постановка всички се чувствахме ангажирани стриктно да изпълняваме задълженията си. Нещо повече, началникът не ни отвличаше с никакви мероприятия (методическа дейност или други измислени), които в другите катедри провеждаха стриктно и се акцентираше върху тях.

След като за началник на Морското училище бе назначен адмирал Станчев (Бел. Емил Станчев Евтимов) настъпи един тежък период за катедрата. Адмирал Станчев беше войник, който е концентриран само върху военната дисциплина и порядки. На всички служебни събирания вместо кап. Папазов ходеше кап. Михайлов. Това очевидно не се харесваше на Началника на училището. Според мен уволнението на кап. Папазов на 49 години е дело на Началника. Формалните условия ги е имало три, четири години преди 1976 г. Преди това Началниците на училището се отнасяха с разбиране и уважение към кап. Папазов, поради което не е даден ход за изпълнение на заповедта на Министъра. За адмирал Станчев най-важното бе войнското поведение, нещо, което почти липсваше в нашата катедра.

По това време кап. I ранг проф. Емил Станчев (Бел. Емил Стоянов Станчев) напусна Морското училище на 49 години, като бе избран за Ректор на ВМЕИ, Варна. Малко след него се уволни също на 49 години и кап. I ранг доц. Стоян Колджиев. Посредствеността взе връх за доста години, като се бореше със знаещите и можещите. След като стана Ректор на ВМЕИ – Варна проф. Станчев предложи на кап. Папазов да стане ръководител на катедра „Физика“ в университета, но той отказа. Беше започнал своя отшелнически живот в с. Нова Шипка.

Кап. Папазов работеше за удоволствие. Той нямаше за цел да получи научни степени и звания. Поради тази причина и хабилитацията му не мина без проблемно. Проф. Станчев се притесняваше, че (цитирам дословно): „**Тези келепши от Военна академия могат да не го изберат**“. Причината за притеснението бе, че изборът става по документи. Те не познават кап. Папазов. Нещо повече, тези, които ще гласуват за избирането му като доцент, са безкрайно малки величини спрямо него. Това те не знаят, а формално документите са доста осъкдни и не дотам убедителни.

За дисертацията му се знае много малко или почти нищо. Тя бе секретна. Знаеше се, че е областта на лазерите. Една нова за онова време област, а изследванията са концентрирани във военната област.

До днес имам 46 години академичен стаж. Познавам почти всички водещи учени от ТУ – София, ТУ – Варна, ТУ – Габрово, РУ „Ангел Кънчев“, ВТУ „Т. Каблешков“, БАН. Не познавам човек с мащабите на неговата мисъл, с неговата дълбочина на мисълта, с такъв спектър на знание и умение.

Жалко е, че всичко бе разпиляно. Оказа се, че Морското училище по онова време не предлагаше благоприятна почва за израстване на талантите му. Надявам се, че вече не е така или по-скоро ми се иска да не е така.

3.9. Доц. д-р Любен Иванов, випуск 1959–1964 г. на Морското училище

Да се напишат спомени за големия човек и учен Цветан Папазов е нелека задача. Това може да бъде направено най-добре от неговите близки и от хората, които са работили с него. Макар че аз не принадлежа към тях, искам все пак да добавя нещо (макар и малко) към спомените за неговата личност.

Първата продължителна среща с него бе като курсант в 911 класно отделение. Аз бях силно впечатлен от лекотата и дълбочината, с които той преподаваше „Теоретична механика“. Цветан Папазов стана за мен образец на преподавател. Затова по-късно, когато аз станах преподавател по „Конструкция на кораба“, се стремях да подражавам на неговия стил, макар че това бе непосилна цел, заради разликата в интелектуалното и професионално равнище.

Веднъж бях патрул с него в града. По време на дежурството срещнахме негов познат, който започна разговор за получаването на енергия от земното привличане. Обсъждаха се много проблеми, свързани с приливите и отливите, влиянието на Луната и т.н. В продължение почти на един час станах свидетел на истински образец на научна дискусия. Макар че не разбирах всичко, енциклопедичните знания на Цветан Папазов бяха очевидни.

През 1966 г. заминах за Ленинградския корабостроителен институт като аспирант в катедрата по конструкция на кораба. Често посещавах Дома на книгите, за да си купя някоя от необходимите ми книги. Един ден срещнах там Цветан Папазов. Той ме позна и започна разговор с мен. Разказах му с какво се занимавам и каква е темата на моята аспирантура. Бях много изненадан, когато ми каза, че той също е аспирант и е тук за полагането на изпити от кандидатския минимум. Почувствах се неудобно. Аз, един от неговите много-бройни ученици, правех първите стъпки в корабостроителната наука. Затова бе нормално да стана аспирант под ръководството на изявен специалист, но за мен Цветан Папазов бе вече изявен специалист и нямаше нужда от аспирантура. Според мен той трябваше да стане ръководител на аспиранти, за да предаде огромния си опит и знания на младото поколение изследователи, а не да започне аспирантура.

Последната ми среща с него бе много тъжна. Бях чул, че Цветан Папазов е напуснал Морското училище не по свое желание. Смяташе се, че причината е в събития, станали в неговото юношество. Бях възмутен и огорчен от действията на неговите началници, които са допуснали да се загуби такъв безспорен талант и богатство за Морското училище. Случайно една вечер го срещнах в града. Бе коренно променен – небърснат, недобре облечен, тъжен. В краткия разговор, който имахме, ми каза, че работи във ферма за магарета в село около Варна. Всичко това ми се струваше като абсурд от рода на абсурдите на Франц Кафка. Никога няма да забравя иронията, с която говореше за сегашния си живот.

Много години минаха от тогава. Срещнах световно известни специалисти от различни страни, които бяха на високо интелектуално и професионално равнище, но мога твърдо да заявя, че за мен Цветан Папазов е от тяхната класа. Неговите енциклопедични знания, чувство за хумор и скромност са незабравими за всеки, който е имал щастietо да бъде в контакт с него.

Благодаря за възможността, която ми дадохте, за да споделя своите спомени за големия човек и учен ЦВЕТАН ПАПАЗОВ!

3.10. Доц. д-р Пейчо Калоянчев, преподавател в катедра „Техническа механика“ и Ръководител на Военноморския изследователски център на Морското училище

Аз искам да разделя своето мнение в три области.

Първо като курсант: да споделя за впечатлението, което той създаваше на новопрохождащите военни студенти. С тази блага физиономия, с този шеговит израз той ни учеше на най-важните постулати на теоретичната механика. Само един пример да видам. В един по-неделник той влезе в класната стая и започна да ни преподава за масовия инерционен момент, една сериозна тема в теоретичната механика. Започна да ни задава въпроси и разбра, че нищо не сме разбрали. И ни даде пример как чрез управление на масовия инерционен момент тялото в пространството може да заема различни положения. Ние гледахме тъло като

шотландски гайди. „Вие виждали ли сте котка, която лети отгоре, да пада на гръб? Не, нали. На нея природата ѝ е дала способността да управлява масовия си инерционен момент“. Отново ние гледаме като шашнати. „Тя си запазва масовия инерционен момент постоянен, за да може да ориентира тялото си в пространството. Тя върти опашката си съразмерно със скоростта на въртене на тялото и по този начин ориентира пространственото си положение и винаги пада на краката“. За мен този пример е толкова важен не само като педагогически похват, а също и за един човек, който познава механиката на природата. Мислеше, разбира се. А не като готвача – вадиш рецепт и казваш – ако му сложиш малко черен пипер и пр. И най-важното, което се опитваме да обясним на нашите възпитаници, че най-голямата сила е мисленето, систематичното мислене, логическото инженерно мислене.

Нека споделя за научноизследователската дейност, за хидроакустичния буй. Позволявам си да ви кажа, че съм бил свидетел на обсъждания в държавната приемна комисия и в комисията на Варшавския договор относно приемането на буя на въоръжение в страните от Варшавския договор. Това беше първият хидроакустичен буй на корелационен принцип, не казвам в света, но той беше по рецептата на кап. Папазов. Основното противопоставяне при тези обсъждания беше между представителите на съветските военноморски сили и представителите на военно-промишления комплекс на СССР. Представителите на съветските ВМС настояваха да бъде приет нашият буй, но надделяха политическата концепция и военно-промишленият комплекс на ССР. Така беше приет вариантът буят да се приложи само в българската армия, което на практика беше отхвърляне. И ние построихме завод в България по руска заявка за производство на руските буйове. Нашият буй беше по-modерен от руския, но така се развиха събитията.

Когато кап. Папазов беше с катетър, ние се виждахме често. Той не пожела да дойде на честването на 125-годишнината на Морското училище. И това беше изключително важно – неговото достойнство. Личната му съдба не беше проблем, той имаше много самоуважение и уважение към институцията, която представлява, когато работеше.

Когато започнахме работа по подводни средства за придвижване и система за противоминна борба, аз съм коментирал с него много въпроси. И той ми каза: „Калоянчев, ако може да намерим високоефективен енергоизточник, ние може да комбинираме хидроакустичния буй със система, която да изстреля“. Тогава още не беше създадена системата ASROCK (подводна система за борба с подводниците). Но той я прогнозира.

Вечер се виждахме там, седнали на бордюра в градинката, близо до дома му, в последните дни на неговия живот. И с изключителен интерес, очите му бяха толкова въодушевени, говорехме за конверсия на образци подводно оръжие. Това може да стане така, онова може да стане така – милия! Може би 4–5 дена след този разговор той почина. Ще си го спомняме с много уважение и респект към неговия труд.

Той наистина беше многостранна личност. А физическите му качества? Той заедно с Цвятко Дончев, като се хванат на лоста. А той правеше „слънце“ на лоста и беше много здрав, Марето (Мари Барасатян) знае това много добре.

Нека с много уважение и респект да си спомним за него! Нека Бог да го прости и нека той, ако ни гледа отнякъде, да види колко много сме го обичали и уважавали!

3.11. Кап. I ранг доц. Костадин Янков, бивш преподавател в Морското училище

Папазов беше освободен по силата едно министерско постановление за постъпили в Морското училище преди 9.09.1944 г. Основанията са били формални, т.e. става въпрос за всички такива. По същата причина бе освободен и Кременски, който постъпи в Морското училище през 1944 г. А той също беше изявена личност. Така се освободиха голяма група офицери. Знаете, че в армията, като има взето решение, никога не се тръг-

ва назад. Кюлджиев лично е ходил при тогавашния началник на Морското училище адм. Станчев, за да направят изключение за Папазов, но същият е отговорил, че не може да направи нищо, т. к. всичко е решено. И така Кюлджиев беше лично обиден, защото Папазов не беше случайна личност за училището и флота.

Аз познавам Папазов от 1952 г., когато постъпих в Морското училище като преподавател. Той тогава беше в „Цикъла“ (Бел. Направление) с ръководител Александър Левков. Папазов беше завеждащ електротехническия кабинет до началото на май 1952 г. После стана редовен преподавател по механика и турски език. Турския език той го е научил в Ямбол, където е роден, от турчета, с които е контактувал. Но той го владееше говоримо. Тогава се преподаваше турски език на навигаторите като бъдещи командири във военния флот.

Папазов преподаваше механика в Морското училище. Той се беше ангажиран да направи полигон или тренажор за тренировка по стрелба на навигаторите. За своето време в Морското училище това беше голяма новост. Папазов направи и друго. Това беше нещо като въртящо се столче-табуретка. Като се седне на него и се завърти, човек, като си разпери ръцете, скоростта на въртене се намалява и като ги прибере до тялото, скоростта се увеличава. Това беше атракция, но чрез нея се демонстрираше законът за съхранение на енергията – масовият инерционен момент се променя, а той оказва влияние на скоростта на въртене. Това столче беше показано на изложба за рационализаторски предложения.

Папазов се ползваше с име на преподавател, който на достъпен език излагаше материала по механика, и то с вещества. Папазов се занимаваше и с научни проблеми, но не мога да дам подробности. Но веднъж, като бях дежурен по училище, в 1:30 часа през ноцата се обажда жена му да го търси – не се прибрали външи. Отивам да го търся, в източния корпус на втория етаж в една опушена стая той нещо прави. Предадох заръката на жена му и той след половин-един час си тръгна. Искам да кажа, че той беше човек, който се занимава с голямо пристрастие по научните въпроси, с които е ангажиран. Същото се отнасяше и за учебната дейност. В този период си спомням, че му дадох един сборник задачи по механика от Мещерски, който аз имах. Това показва, че той прилагаше практически подход в преподаването по механика.

Имам и друг спомен с него през 1975–1976 г. Виждам го много омърлушен, потиснат. Поговорихме и той направи едно изказване, в което аз долових, че е много обиден и недоволен от това, че някой му е отнел нещо. Впоследствие разбрах, че това е една разработка за буя. Той не спомена тогава конкретна личност. Но аз по аналогия по-късно разбрах, че обект на недоволство е бил Трифон Пенков, но в какъв аспект не разбрах.

Историята с буя е следната. Този буй направи единствено Папазов. Това беше разработка, аналогична на съветска разработка. Съветският буй беше с диаметър около 300 mm и дължина около метър. Разработката на Папазов беше с диаметър 120–150 mm и значително по-малка дължина. Това предимство означава, че един самолет с едно прелитане може да пренесе много повече буйове, за да покрие даден диапазон от морето. Качеството и ефективността на нашия буй очевидно са били много по-добри, защото съветската страна веднага поръча 200 хил. броя, което беше огромно количество за нашите условия. И това трябваше да се изпълни в завода за радионавигационна апаратура – Варна. Във връзка с това формираха една група от училището – Цветан Папазов, Никола Милушев, Светослав Славов и Мико Христов, които ги назначиха в завода да работят по производството на този буй. Те бяха освободени от заеманите длъжности в Морското училище, не ги освобождават от флота, а ги преназначават като офицери без униформи да работят в завода. Работите обаче в завода не потръгнаха. Появи се известна несъвместимост със завода, в смисъл, че заводът прояви нежелание да се занимава с тази поръчка, защото тя изискваше коренно преустройство на тяхното производство. Така тази работа постепенно угасна, като едновременно с това дойде и уволнението на Папазов. Бяха освободени и останалите трима души от групата независимо от факта, че бяха постъпили в Морското училище след 9.09.1944 г.

Те не се върнаха в училището вече. Така работата по буя престана, въпреки че това беше много перспективна разработка. Но явно задачата беше непосилна за този завод.

Папазов не след дълго напусна завода и се установи в село Нова Шипка. Тогава се видяхме и на въпроса какво прави, той отговори шеговито: „Отглеждам магарета, досега в Морското училище, а сега тук“. Но там той не можа дълго да живее, само 4 или 5 години. В селото станаха някакви убийства, той се отврати от тази обстановка, напусна селото и се устрои в с. Кичево, Варненско.

Папазов имаше чувството, че е здрав, но реално това не беше вярно. Знам, че живееше в един малък жилищен блок зад 8-ми Приморски полк,строен през 50-те години на миналия век на бригадирски начала от КЕЧ. Когато се видяхме през един от последните периоди на живота му, той беше малко психически неустойчив, в смисъл, че лесно емоционално се на-жаляваше поради смъртта на негови близки приятели като Джамбазов и др. Имам спомен, когато Папазов боледуваше и живееше в къщата на майка си зад ресторант „България“, на улица „Филарет“. Там ходихме с Кременски да го видим. Той лежеше и заедно с жена си учеха гръцки език. Не зная за какво му беше този език. Това беше през 2003 или 2004 г. Ходихме още веднъж да го видим пак с Кременски.

Между впрочем Кременски ми е разказал за Папазов, когато са били двамата в Ленинград. Отиването на Папазов в Ленинград е било по повод настояване на тогавашния началник на Морското училище Дично Узунов, за да завърши аспирантура. И Папазов в една таванска стая на общежитието по цял ден, а също и нощно време стои и пише. Явно нещата за дисертацията той ги е имал в ума си, защото не е ползвал никаква особена литература. Кременски беше в Ленинград една година на курс за флагмански механици и това съвпадна с периода, когато Папазов е бил там.

За да го зачислят в аспирантура, трябвало да положи никакъв изпит. Дават му въпрос да развива, комисията го слушала и след изложението всички от комисията замълъкнали. Накрая станал председателят на комисията и казал: „Ние кого изпитваме“? Той всички ги сложил в джоба си с яснотата на изложението и те просто нямали какво да питат, да кажат. Това го разказва Иван Йотов Маринов, който е присъствал там по време на неговата аспирантура в Ленинград. Папазов защити дисертация много бързо – от порядъка на половин или една година. Той беше една енциклопедична личност с много сърдечна памет и с много нещо ползване на математиката. Спомням си случай, когато обсъждахме с някого нещо и Папазов извади една кибритена кутия и написа бързо няколко много сложни математически формули, като на тази база направи свое тълкуване, доста задълбочено обяснение на проблема. Това показва, че той е боравил с подчертана лекота с този математически апарат, който не на всеки се удава.

Папазов бе една силна личност. Майка му е учителка по френски. Той е бил офицер вече, когато майка му идва да живее във Варна от Ямбол. Той ми е казвал, че животът му в миналото е бил доста неурегулиран. В смисъл, че след като се вземе заплатата, със себе подобни младежи се събират и след една или две вечери заплатата свършва. Това човек трудно може да си го представи, но на младежки години е възможно. Тогава се взема по една лъжица глукоза и за деня стига. Той беше слабичък, но беше гимнастик. Правеше упражнения на лоста и физически беше много добре. Но в края на живота си той получи никаква дихателна или сърдечна недостатъчност. Дъщеря му е съученичка на моята най-голяма дъщеря, учеше във френската гимназия. С него винаги съм се чувствал свободен да му кажа най-неофициално, най-приятелски много неща и се усещаше, че и той така се е отнасял към мен. И това ме е карало да се чувствам близък като колега и приятел, въпреки че винаги съм признавал неговото интелектуално превъзходство в много отношения. Той беше едновременно много ерудиран, с висока степен на интелект и заедно с това много достъпен.

Отиването му в с. Нова Шипка аз си го обяснявам като негово разтоварване от сложни проблеми в една нова дейност, каквато е селската обстановка и гледането на животни.

Работата му в Морското училище явно е била много натоварваща, бил е в състояние денонощно да мисли по определени проблеми. Фактът, че той отказва назначения след пенсионирането си, вкл. и на Председателя на БАН акад. Балевски, показва, че той е имал нужда от рязка промяна, която да го разтовари.

Ние отдохме да посетим Папазов в с. Кичево през едно лято, може би през 2002–2003 г. Жена му беше там, но тя не участва в разговора, който продължи около час. Темата на разговора беше банална. Но на въпроса как е, той отговори: „Дали съм здрав – здрав съм, но не знам дали съм жив“. Когато го посетихме в жилището му зад Осми приморски полк, той беше емоционално нестабилен. Тоест в последния период на живота си той показва известна психическа неустойчивост.

3.12. Кап. I ранг Чавдар Орманов, бивш директор на филиал на военнонаучния институт във Варна

Когато започна разработката за буя, имаше съревнование между двамата електронни специалисти – Пенков и Христов. За мен Папазов е идеологът за разработването на буя, това могат да потвърдят и моите колеги. Защото след като служих на подводниците, отидох на работа във филиала на военния институт на „Почивка“. Нашите колеги там работиха с изпитанията на „Чайка“ (Бел. Името на проекта за буя). Последните „Чайки“ бяха при нас, когато ликвидираха института, аз лично ги предадох във военноморския музей и на флота. Те бяха от варианта „Чайка 2“. Преди две години ми се обадиха от „Специална служба“ и казаха, че в КРЗ „Флотски арсенал“ се намират сандъци от проекта „Чайка“. Отидох на място и казах, че те представляват историческа ценност, но не са опасни материали. Това бяха „Чайка 2“, последните „Чайки“. За „Чайка 3“ не зная нищо. В института на завода във Велико Търново се изработиха няколко „Чайки“, минаха държавни изпитания и след това разработчиците на РГБ (руските буйове) се постараха да ги спрат. Вероятно последният вариант на буйовете – „Чайка 3“ е това, което са правили в завода във Варна. Кап. Папазов беше изведен от флота и Морското училище, а ние държахме той да бъде оставен като цивилен в Морското училище. Под претекст, че той ще работи в научно звено и ще бъде там по-полезен, го изпращат в института на завода „Черно море“ във Варна. Но там му създават такива невъзможни условия на работа и той напуска. Купува си място в село Нова Шипка и започва селски живот. Беше ни много тъжно, аз ходих там да го видя. Той ми каза: „Чавдаре, здравословното състояние на човек е обратно пропорционално на неговото умствено натоварване“. Загубата за военната наука е огромна. За мен чисто субективният фактор беше причина той да излезе от тази сфера на дейност. В завода те го поставиха в неприемливи условия на работа и това беше направено умишлено според мен. Тази светла личност трябва да получи гражданственост. Колегата от филиала на бившия военнонаучен институт Иван Иванов участваше в комисията по приемане на буя и може да каже повече неща по въпроса, аз ще се свържа с него. Но приноса на Папазов мога и аз да го изтъкна: по същество той измени принципа на търсенето на подводните лодки, използвайки некорелационния метод, докато всички други буйове, съветски и американски, използваха принципа на прякото усилиране на сигнала. Това беше новост, защото по този начин той филтрираше шумовете на морето и се увеличаваше далечината на улавяне на сигнала от подводницата. Така на практика се реализират икономии на средства, защото се използват по-малко на буйове, те по принцип са ненасочени и се полагат като бариера, за да накрият определен район. Това е огромен принос. Но в техническия комитет на Варшавския договор в Киев наложиха съветския буй. Навсякъде са преценели, че щом зад съветския буй стои име на професор, а зад българския името на доцент, и то не в университет, а във военно училище, това е решаващото за избора. Може и да е легенда, но съм чувал, че бивши курсанти в Морското училище, излезли от него и отишли да учат в София, са били пусканни без изпитване от проф. Брадистилов, мастития математик, който е признавал способностите на Папазов. А всички знайат кой е проф. Брадистилов, но за

съжаление не знаят кой е Папазов. Искам да кажа и друго нещо. Покойният вече адмирал Емил Станчев Евтимов (Валяка) ми каза вече след промените, че моят баща Бранимир Орманов е бил често критикуван за недостатъчно класово-партиен подход, защото е защищавал царските офицери, разбира се, става въпрос за способните такива. А той беше един от защитниците на Папазов. Когато баща ми замина да учи военна академия в СССР, някой е казал на Папазов: „Твойт защитник си отиде, сега ще видиш какво ще стане“. Но аз изпитвам изключителна почит към този човек особено когато започнах да се занимавам с наука. Знам от колеги, че Папазов защищава дисертация по лазерна техника. И на защтата, когато някакъв опонент се е опитал да оспори неговите изводи, друг с по-високо научно звание в областта на дисертацията му е казал: „Седнете, вие не разбирате за какво става дума“.

3.13. Инж. Неделчо Вичев, изпълнителен секретар на Научно-техническите съюзи – Варна

Аз бях школник в Морското училище през март 1972 г. за 6 месеца и след това трябваше да бъда по разпределение в бойните поделения за още една година. Това се считаше като военна служба за завършилите висше образование. Но след школата мен ме оставиха в училището за около 14 месеца още там, прят началник ми беше кап. Куинин, а работих под ръководството на кап. I ранг доц. Емил Станчев, по-късно професор.

По онези години организираха изложби на изделия, изработени по линия на ТНТМ (Техническо и научно творчество за младежта) в Пловдив малко преди откриване на Пловдивския панаир. На една от тези изложби аз бях там и отговарях за щанда на Военноморските сили. Тогава имаше 3 изделия, изработени от кап. I ранг Цветан Папазов. А той беше заслужил рационализатор на републиката. Едно от тези изделия беше наградено.

Първото изделие беше малък буй със специално предназначение. Той се хвърля с хеликоптер в морето вечерта, потапя се във водата и за 24 часа записва акустичните характеристики на винтовете на корабите, които минават над този буй. След това той изплыва на повърхността на водата, разтваря си антените, предава записаната информация и пак се потапя. Батерията му издържа един месец. И това беше признато за изобретение.

По-късно беше разработен стационарен вариант на този буй и това беше второто изделие. Такива буйове се предвиждаше да се разставят от двете страни на фарватера мореизеро за регулиране на морския трафик. Буйовете излъчват сигнали, които се приемат от съответни устройства на кораба и така той се води по фарватера. Този стационарен вариант на буй се изпита, но след това не се приложи на практика.

Третото изделие беше система за комуникация под водата, при нея съм участвал в изпитанието ѝ. Това е телефон, който работи на принципа на ултразвук или инфразвук. Представлява цилиндър, водолазът го носи на кръста си, а на шията си има нещо като щипка и слушалки. Водолазът се потапя във водата, а ние бяхме на учебния кораб „Вапцаров“. От кораба се потапя подобно устройство във водата и чрез слушалки от борда на кораба човек може да води разговор с водолаза. Имаше 5 водолази, разположени в различни места на залива. Чуваемостта при разговора бе такава, както ние с вас се чуваме сега.

За тези три изделия знам със сигурност, че съществуваха, но кап. I ранг Папазов има много повече, за да бъде вписан в почетната книга на рационализаторите в България. Но за съжаление всичко, с изключение на тези буйове, за които говорихме, беше засекретено.

Когато кап. I ранг Папазов получи инсулта, той се прибра от село във Варна и при нас се появи идея да го наградим по линия на научно-техническите съюзи. Представихме неговата дейност пред управителния съвет и решихме да му отпуснем 250 лв. за отлична дейност, това се равняваше на 3 минимални заплати по това време. И отидохме у тях с проф. Серафимов, който беше председател на управителния съвет, заедно с кап. I ранг Цвятко Дончев

и Стефан Тодоров и му връчихме сумата заедно с грамота. Тогава той лежеше и ми направи впечатление, че мозъкът му работеше. Започна да диктува на Стефан Тодоров какво легло и система да проектират специално за него, за да бъде обгрижван в това си състояние. Това нещо не се осъществи, защото той почина скоро. Тогава кап. I ранг Папазов ми каза: „Младо момче, физиологията не е като механиката. Във физиологията няма резервни части“.

3.14. Проф. д.т.н. Замфир Александров, бивш преподавател в Техническия университет – Варна

В моето съзнание особено ярък отпечатък оставил времето, когато изучавахме дисциплината „Теоретична механика“. Лекциите и упражненията се водеха от кап. Цветан Папазов – един изключително ерудиран преподавател с енциклопедични знания и с разностранни научни интереси в областта на механиката, физиката и електрониката. От всяко негово действие се излъчваше доброта и благородство. Той беше може би единственият безпартиен сред преподавателите с офицерско звание. Въпреки това, поради безспорния си авторитет кап. Папазов беше назначен за началник на катедра „Техническа механика“. Той полагаше всички усилия, за да ни научи да мислим логично при решаване на всяка задача от механиката. С неимоверна лекота разкриваше различни варианти и все повече ни убеждаваше в необходимостта от последователно и рационално мислене. Дисциплината „Теоретична механика“ стана любима за мен не само заради фундаменталния си характер, но и защото бях въведен в нея от такъв уникатен човек като кап. Папазов.

3.15. Доц. д-р Николай Ангелов, ръководител на катедра „Техническа механика“ в Морското училище

Аз не мога да кажа толкова неща, колкото неговите колеги, с които е започнал, защото когато влязох в катедрата, той беше вече напуснал. Обаче мога да разкажа един случай, когато бяхме решили да честваме неговия рожден ден, 70-та годишнина. Тези, които добре го познаваха, казаха, че той по никакъв начин няма да се съгласи. Така рожденият му ден беше маскиран като годишнина на катедрата. И тогава той нямаше как да не дойде. Кап. Петров беше ръководител на катедрата, той много се притесни, гласа си изгуби. Затова доц. Григоров водеше мероприятието и в един момент спомена за рождения ден на кап. Папазов. Тогава Папазов разбра нашата хитрина. След това началници станаха и говориха за него. И кап. Папазов също се изказа, но заяви, че нищо не представлявал, обаче флотът, флотският фолклор имал нужда от такива хора и така той бил създаден, за да се запълни някаква потребност, а не че имало нещо велико. Това е за неговата скромност. Но аз мисля, че той имаше усещане за това какво представлява.

3.16. Доц. д-р Георги Григоров, преподавател в катедра „Техническа механика“ на Морското училище

През последните години кап. Папазов правеше впечатление със своето изражение. Той като идалго с ореол влиза сутрин в лавката на Морското училище и вади внимателно един аспирин от джоба и си поръчва лимонада. Всички курсанти го гледат, а той си пие лимонадата с аспирина.

Ако говорим за неговата скромност, си спомням следния случай. Катедрата ни се намираше над столовата. Нашият лаборант Йордан Костов ходеше с един шлифер и бомбе, така беше закръглен като мене, внушително изглеждащ, а кап. Папазов изглеждаше до него като Дон Кихот с малко костелива висока фигура. И курсантите ме питат: „Абе, този с бомбето сигурно е началникът, а другият до него какъв е? – нали в първи курс те не знаят кой какъв е. Така Данъо ходеше напред и командаваше. Много често това се повтаряше и

в работилницата, която също беше над столовата, там беше и стругът. И така през лятото Данъо с една синя работна престилка, която не беше прана може би от години, но авторитетно застанал, а кап. Папазов с фуражка, потник и черен панталон, само свалил ризата и чука, прави корпус на буя. А Данъо, който е лаборантът и трябва той да чука, го гледа и дава акъл: „Сега, др. капитан, чукайте тука, криво е“. Той чука, огъват корпус. Аз бях курсант, а след това асистент в катедрата. Та имаше много такива комични ситуации. Това означава, че кап. Папазов трябва да е имал силно чувство за хумор, за да си позволи да се шегува със самия себе си и с останалите.

Ето друга сцена. През една голяма зима огнярят на училището по алеята от КПП-то нагоре рине и чисти сняг. Аз съм малко по-напред и чакам кап. Папазов на моста към техническия корпус. А той спира до огняря, взима лопатата от него и му обяснява надълго за тъгла, под който трябва да атакува снега.

И като прави антената, кап. Папазов между другото казва: „Абе, коя беше столицата на Шотландия? Напъвам се сега за столицата на Шотландия и не мога да се сетя. Всичко друго ми е ясно“. Аз не знам със сигурност, но казвам: „Единбург май. Да, Единбург беше“. А той: „А, добре, че ми каза. През цялото време се притеснявах“.

На честване на катедрата за някаква годишнина той идва с много увещания и му дават думата като на доайен. И той започва една такава мъчителна реч, трябва да каже нещо и всички го чакат. А той казва: „Абе, вие мене като Самарското знаме ме имате – такова простирачно, прокъсано, продупчено, но когато ви трябва за показ, го издигате“.

Питат го: „Др. капитан, а какво ще правите, като се пенсионирате“? А той: „Толкова говеда са ми минали през ръцете, че едно магаре ли няма да мога да гледам“. На мен ми се струваше невероятно, защото когато го срещнах по-късно и го питам как е бизнесът (тогава беше в село Нова Шипка), той отговори: „Тази година е по-зле, взел съм само триста и колко хиляди лева от прасета“. Така ги разтягащо нещата, че който не го познава, мислеше, че е вярно. Питам го как е магарето. А той: „Нютон е добре. Като го бия, знам, че той ме е докарал до това дередже“.

Казваше: „Имам празноти в древногръцката поезия, там не помня стих еди-кой си (цитира)“.

3.17. Кап. I ранг Драго Янев, първенец на випуск 80 (1961–1966 г.) в Морското училище

Уважаеми преподаватели кап. Кюлджиев, кап. Керемидчиев, уважаема г-жо Папазова!

Засега аз съм единственият ямболия, който присъства на тази среща. На мен ми беше възложено от организаторите да поканя г-жа Стефанова. Тя се отзова, но поради обективни причини не може да дойде. Разказа ми някои работи, като ме помоли да ви ги съобщя. Тя и кап. Папазов са фактически братовчеди. Тя познава много добре неговата майка Радка Папазова, познава и кап. Папазов. Госпожа Стефанова е завършила право, бивш адвокат и е организатор на срещите във Варна на ямболската диаспора. Тя ми казва, че големият български художник Георги (Жорж) Папазов, който е работил в Париж, е чично на кап. Папазов. Художествената галерия в Ямбол, която се помещава в синагогата, носи името на Жорж Папазов. Като млад кап. Папазов е бил много любознателно дете, интересувал се е от естествените науки, знаел е много езици писмено и говоримо и ги е ползвал безпогрешно.

Аз, когато бях в „Техническия отдел“ на Щаба на флота, участвах в някои заседания на техническата комисия на Варшавския договор. На една среща в гр. Рошок ръководител на съветската делегация беше кап. I ранг о.з. Зубко, който е бил механик на крайцер по време на Великата Отечествена война. Тогава нас ни настаниха на един етаж със съветската делегация. Ние поканихме съветските другари на български коняк, а те ни поканиха на чай.

И първата дума на кап. Зубко беше да попита какво прави кап. Папазов. Като му казахме, че той се е уволнил и е отишъл на село, в Балкана, кап. Зубко се изненада и попита: „Как така? Аз съм казал на „цар Тодор“ (Бел. Ген. полк. Тодоров, така беше известен в българската армия), че кап. Папазов е много умен, много талантлив човек и трябва да бъде използван рационално за целите на флота и армията“.

Увлечението на кап. Папазов го направи Министърът на от branата по това време – човекът, който никога не е бил войник, никога не е полагал войнишка клетва и никога не е бил командир на партизанска бригада. Същият този съкрати много офицери въпреки техните големи заслуги за флота и армията, като кап. Папазов, кап. Вълков – директор на „Лъджата“, кап. Божинов от „Техническия отдел“, кап. Кременски (флагмански механик), защото били положили клетва като кадети в първи курс на Морското училище преди 9 септември 1944 година. Само поради тази причина той съкрати кадърни хора от флота.

Кап. Папазов беше голяма личност. Работеше непрекъснато, той направи хидроакустичен буй на високо ниво, много високо оценен в Съветския Съюз. Те предлагаха да купуват хиляди бройки от нас след като бъдат изработени. Но поради бюрократичната машина тази работа не стана. Кап. Папазов беше велика личност, умен човек, талантлив човек и не винаги ще си спомняме за него с най-голямо уважение и с най-добри думи.

Госпожа Стефанова обеща по-нататък да се срещне с хора от Морското училище, за да разкаже спомени за кап. Папазов. И така хората от Варшавския договор оцениха кап. Папазов, а нашите хора не го оцениха. Нека си спомним с уважение и почит за нашия голям преподавател и човек.

3.18. Кап. I ранг д-р Христо Василев от випуск 80 (1961–1966 г.) на Морското училище

Имам един спомен за кап. Папазов. Като курсант в Морското училище бях негов помощник по стругарските въпроси, тъй като бях опитен стругар още от механотехникиума и съм работил преди това в производството. Кап. Папазов беше направил някаква рационализация в Корабостроителния завод във Варна и ме помоли да изработя за това някакъв винт с трапецовидна резба с голяма дължина. Тогава бях курсант трети курс. И един ден, когато бях помощник-дежурен по училище, идва някакъв човек и оставя на портала затворен плик с пари за Папазов като хонорар за рационализацията. Кап. Папазов не пожела да ги получи и ми казва: „Аз не работя за пари“. След голямо настояване от страна на представителя на завода кап. Папазов приема плика с парите. След дежурството той ме повика в кабинета си и предложи да си разделим парите поравно, а цялата сума беше около 500–600 лева. Аз му казвам: „Ама как така, другарю кап. I ранг, аз само помогнах с изработка на винта, а рационализацията е ваша“. Той ме попита дали пуша, аз му отговорих: „Да“. Той отговори: „Ето тогава, да си купуваш цигари няколко месеца, вие курсантите и без това нямате много пари“. И ми даде 200 лева. А това беше огромна сума за времето, дори офицерите не получаваха такива заплати.

3.19. Кап. I ранг доц. Владимир Бошнаков, бивш преподавател в Морското училище

Той сподели два спомена:

1. Срещат се кап. Бошнаков и кап. Папазов на централния площад във Варна. Папазов казва: „Бошнаков, здравей, бързам за село (Нова Шипка). Днес-утре ще ми се излюпят патета. А патето е такова животно, че който човек види първо след като се излюпи, тръгва след него. Та бързам патенцата да ме видят първи, за да ми е по-лесно, когато ги паса“.

2. Срещат се кап. Бошнаков и кап. Папазов пред „Секретна секция“ на Морското училище – единият предавал, а другият получавал материали. Бошнаков питаше Папазов какво

ще е следващото му изобретение. Папазов отговаря: „Изобретение за предизвикване на дъжд“. И уточнява: „Десет буйни роти моряци, облечени в зелени униформи, на плаца правят буен парад. Зеленият цвят привлича влагата и така ще завали дъжд“.

3.20. Никола Дековски от випуск 80 (1961–1966 г.) на Морското училище

Ние от класни отделения 121, 122, 112 (механици) сме от випуските „одарени“ от добра орисница да имаме шанса да се докоснем до гения на незабравимия Цветан Папазов. Позволявам си да твърдя това от името на всички съвипускници, защото не вярвам някой от нас да не го споделя.

Да ти е преподавал теоретична механика Цветан Папазов, си е повече от шанс. Така разбираемо, толкова увлекателно водеше лекциите! Как да се забрави „епизода“?: Прозвъннява се за край на учебния час. На секундата той мълква, недовършил импровизирания чертеж (каручка, теглена от магаре), на който почти е нанесъл всички действащи сили, вектори, реакции. Следващата лекция е след един ден. С влизането, без да казва нищо, той започва на дълската да рисува копитото на магарето с реакцията на силата, там, където въщност е прекъснал преди ден, и продължава с думите, на които е прекъснал лекцията. Толкова много са тези „епизоди“. А как само обясни същността на термина „количество на движение“!!! Въщност аз не помня някога да ни е задържал дори за минута/секунди след прозвъняването за край на учебния час. Спира, а следващата лекция (след като е наклонил за кратко глава) започва от същата дума.

Е, забравял си бил шапката (фуражката), разкопчан му бил кителът, все неща, които не са били от значение за него. Та нали казват: „На умна глава покрив не ѝ трябва“.

Много любопитни факти могат да разкажат други, които са били по-близо до него. За съжаление много от тях като най-близкия му последовател Крум Михайлов не са вече между нас. Но аз бих искал да споделя два случая извън механиката, извън науката, на които съм бил непосредствен свидетел. Те са само една частица от истината, че Цветан Папазов бе всестранно развита личност и с отговорно гражданско съзнание.

1. Беше излязла една заповед на МНО (или началника на ВНВМУ) в 10:00 часа сутринта всички преподаватели (офицери и волнонаемни) да излизат на спортния комплекс за физически упражнения или както се наричаше тогава „производствена гимнастика“. В деня, когато заповедта влезе в сила (поне така си спомням), аз бях дневален и от прозореца в края на коридора имах възможност да наблюдавам чудесно (и чувам) раздвижването по спортния комплекс. Е, такова представление не е за изпускане и аз се залепих за прозореца. Естествено, първо забелязах, че като водеща личност се изявява кап. Цвятко Дончев. Лесно обяснимо – той бе много добър гимнастик и „обяздваше“ уредите дори без заповед.

Имах чувството, че повечето от изпълняващите заповедта са излезли „от немайкъде“. Вяло и без успех за прилагане на организиран подход изглеждаше всичко. Някак си тягостно, ако се изключат закачките и остроумията на тема „кой-как-какво“. Но ... в един момент от учебния корпус през плаца към спортния комплекс се зададе кап. I ранг Папазов.

Дали допълнително му е напомнено за заповедта, дали е позабравил за нея, но той пристигна забележимо по-късно. Очевидно тръгването е било екстремно. Беше без фуражка, с разкопчан кител и някак си забързан. Естествено вниманието бе насочено към него. Чуха се подканяния, задевки, но не можах да чуя подробности. В един момент кап. Папазов подхваща към „поста/висилката“. Захват, няколко маха и плавен отскок. Като че ли някой подхвърли: „Е, само толкова ли?“ Следва нов захват, няколко силни маха и когато завъртя „слънцето“, сигурен съм, че всички като мен „паднаха в оркестъра“. Пълен „ШАШ“. На тази висилка бях виждал да върти перфектно „слънцето“ съвипускника ни Иван Филипов, но кап. Папазов!? Не помня две или

три бяха завъртанията. Като отскочи, почти веднага, се отправи в посока на учебния корпус, а през рамо завъртя с ръка едно две кръгови движения. Сякаш казваше: „Какво толкова? – механика“ или „Ще дойда пак, като и другите го направят („слънцето“).“

2. Другата случка е свързана косвено с футбола. След един истински интересен мач на „Черно Море“ – Варна и „Спартак“ – Пловдив (завършил 2:2 или 1:1??), започна изнизването на публиката от стадион „Юрий Гагарин“. Имаше някакво напрежение в края на мача и добре че Тодор Диев тушира напрежението на терена. Да, но явно на две групи от запалянковците (наричани сега фенове) не им се беше разминало. Когато тълпата наближи и заля пътя към „Златните пясъци“, юнаците от тези две групи развъртяха юмруците. Очертаваше се голямо меле. Милиция не би могла да се намеси бързо и ефективно, поради гъстотата на тълпата. Нашата група беше встремни и на по-високочко. В един момент виждам, в бяла лятна униформа без фуражка, между млатещите се се врязва кап. Папазов. Веднага се спогледахме, евентуално и ние да помогнем, но с невероятно точни и бързи размахвания той успя да раздели „воюващите“, приближи се до спътника си (флотски офицер), взе си фуражката от него и двамата потънаха в тълпата. Та той го направи така, като че ли години е тренирал в специална школа за борба с безредиците!! Бързо, тихо и невероятно ефективно!

Ехх...

Почивай в мир, незабравими ПРЕПОДАВАТЕЛЮ (в онези години така ви наричаха). За нас, в нашите спомени, винаги ще бъдеш ОБРАЗЕЦА НА ЗНАНИЕТО.

3.21. Кап. I ранг Румен Тотев, бивш курсант от выпуск 80 (1961–1966 г.) на Морското училище

Получих известие от съвипускника ми Михаил Бояджиев, че е подета инициатива за честване 10-та годишнина от смъртта на незабравимия наш преподавател и учен кап. I ранг доц. д-р инж. Цветан Илиев Папазов. Макар и с малко закъснение, макар и само с малкото спомени, запазили се у мен от далечните ни курсантски години, бих искал да се включва и аз в тази инициатива.

Инициативата е по повод годишнината от кончината на кап. I ранг Цветан Папазов. Някой може да нарече повода „скръбен“. Но спомените ни, на нас, курсантите, имали удоволствието и честта да слушат лекциите на незабравимия „Папаза“, както скришом го назовавахме в стените на флотската Алма-Матер, не могат да бъдат скръбни, дори и възникнали в паметта ни по този повод.

Кап. II ранг Цветан Папазов, каквото бе званието му през онези далечни 1961–1966 години, бе началник на катедра „Теоретична механика“ – една от основополагащите катедри за нас, механиците. Аз съм го запомнил с една вечна лека усмивка – блага и добродушна. За него се носят легенди в сърцата на курсантите, а съм уверен и сред преподавателите от цялото Морско училище, не само от техническите катедри. В това време все още преподавателите на Висшето народно военноморско училище нямаха професорски титли и научни звания. Но съм убеден, че Папазов, завършил курса на Военноморското училище през 1948 г., още тогава, преди да бъде задължен да завърши и висше образование, да защити кандидатска дисертация в Ленинград (сега Санкт Петербург), би могъл да покаже високи знания не само в своята област на теоретичната механика, а и в редица други, близки научни области. Пиша „задължен да завърши висше образование“ – това не са мои думи, това са думи на Началника на ВНВМУ от онези години – контраадмирал Дично Узунов, вечна памет и за него. Тези думи той ми ги каза преди 5–6 години, когато с него често разговаряхме в София, по време на нашите срещи. И той заяви, че за да се издигнеrenomето на Морското училище, е било необходимо преподавателите да получат профе-

сорски титли и да защитят научно звание. Вече е имало решение в МНО по този повод. Но за това на него, на Цветан Папазов, му се налага първо да получи висше образование. И началникът на Морското училище почти насила го е заставил да тръгне по този път.

Като доказателство за неговите знания и възможности тук ще разкажа една случка, която показва освен знания и умението му да импровизира – едно важно качество за учения. Ето как кап. II ранг Папазов, който тогава ни преподаваше дисциплината „Теоретична механика – Динамика“, поднесе на курсантите една лекция – естествено сега вече не мога да назовам темата. Той влезе в клас, поздрави ни с традиционното „Здравейте, другари курсанти“, чу отговора, но вместо да започне веднага пред дълската, седна зад катедрата и се умълча. Това мълчание не продължи дълго, може би 2–3 минути, след това стана и обяви темата. И после закова аудиторията със следните думи: „Другари курсанти, в момента ми дойде идея темата да я изложа по друг начин, не така както е в учебника, да го видим този нов начин...“ И започна... В края на двата часа ни каза: „Така е добре, който иска да докладва на изпита по този начин, а който иска по учебника... Няма да има проблем“.

Това е всичко. Вечна памет за големия човек Цветан Папазов. Вечна памет за незабравимия учен, оставил не една и две следи в българската военноморска наука и практика – кап. I ранг доц. д-р инж. Цветан Илиев Папазов.

Кап. I ранг о.з. Румен Тотов,
слушал лекциите на кап. Папазов
по „Теоретична механика – Динамика“
през 1962–1963 г. в кл. отделение 121

3.22. Огнян Спасов, Председател на Стопанска камара – Варна, бизнесмен

Моите родители и семейството на Цветан и Сийка Папазови бяха много добри приятели по линия на съпругите и ние често си ходихме на гости.

Цветан Папазов имаше изключително чувство за хумор. Най-близките ми спомени са, че ние винаги се приготвяхме да ходим на лов за мравки. И като ме видеше, винаги ме питаше: „Готови ли са копията, стрелите и лъковете, за да тръгваме?“ Това ни беше закачката. Той имаше една приказка за студентите. Казваше: „Когато изпитваш даден студент, никога не трябва да поставяш думичката „или“ във въпроса. Например във въпроса: „Когато изкачваш стълбата, ти качваш ли се или слизаш. Винаги трябва да казваш „нали“. Тоест правилно оформеният въпрос е: „Ти като се качваш по стълбата, се качваш, нали?“ Така студентът няма да се обърка.

Имахме обичай да се събираме семействата поне веднъж в месеца на обща трапеза. А Цветан като работохолик работеше постоянно в лабораторията си в Морското училище. И редовната процедура беше такава: Идва въкъщи жена му Сийка, майка ми наготвя там каквото трябва (ядаха много месо с ориз) и като стане 12 часа, мен ме изпращат в Морското училище да прибера чично Цветан. Аз отивам там, сядам на стола до него и го чакам още час-час и половина, за да довърши, и след това се прибираме.

Сещам се също, че във връзка с неговия работохолизъм началникът на Морското училище е издавал заповед да излиза в отпуск, т.е. насила го е пращал да почива. Той по 2–3 години не беше си вземал отпуска. Но като се завърнеше въкъщи, се завириаше в своето малко стайче на тавана, претъпкано с книги, и продължаваше да работи. И пушеше по 3 кутии цигари на ден.

Най-учудващото обаче беше, че в един момент като с нож отрязано спря да се занимава с научна работа, отиде на село и се захваша със селскостопанска дейност. Причината за това според мен е, че системата не му е харесала. Аз съм ходил на село да го питам нещо, а той имаше такава силна удивителна памет, че освен различните формули, пом-

неше наизуст и табличните коефициенти, което беше абсурд. И тогава пред мен сметна набързо една радиостанция, направо ме шашна. На село го търсеха за консултации от много предприятия, той се хващаше само за месец–два, за по–дълго отказваше. Но да обработва земята, му беше хоби. Когато още нямаха място, а ние имахме една виличка с парцел, лятно време, там се събирахме. И той винаги се хващаше да копае, независимо дали имаше нужда или не. Беше му станало хоби. В село Нова Шипка той се разочарова от обстановката – много цигани имаше, които го крадяха. Той, както и баща ми бяха работливи, но не бяха хитреци, за да откраднат. Точно обратното, селяните постоянно ходеха при тях и се опитваха нещо да им продадат и изльжат. Баща ми купи съседен парцел и двамата с Цветан решиха да отглеждат свине–майки. Аз им докарах два тира с дървени траверси. Там имаше банциг и те ги набичиха на парчета, за да станат греди или бичмета за изграждане на свинарник, къртовска работа. От тях построихме свинарник с 16 клетки за свине–майки. И така отгледаха две или три котила, но после всичко западна и се отказаха. Папазов гледаше също пилета и агънца за собствена консумация.

Той си беше купил магаре „Геновева“ ли се казваше, и го питат за какво му е магарето, а той отговаряше: „Как за какво, да си говорим, да ми дава ценни съвети“.

Той като истински учен бе безкрайно разсейян. Нормално нещо беше да тръгне с два различни чорапа, да си забрави шапката или да тръгне без пагони, след като жена му е изпрала униформата. Веднъж тръгва в командировка за София, закъснява и почти изпуска влака. Качва се в движение, но не може да отвори вратата на вагона. Застава на стъпенката на бързия влак и при никакъв прелез или малка гара скча от влака и целият се беше издрал. След това се връща с друг влак обратно във Варна. А жена му в това време, без да знае, че той се прибира, наготовила сарми, но не ги доварила и ги оставила на печката. Цветан се върнал в къщи и изял почти цялата тенджера със сарми. Жена му после беше много ядосана, че той изял сармите, а оставил също така памуци, парцали от превързване на раните си по лицето.

Разказват случай, че в компания след веселба той преминава на ръце разстоянието от ресторант „Севастопол“ до ресторант „България“, където беше къщата му. Той имаше много бяла кожа и интересни мускули – като си стегнеше ръката, мускулът му се свиваше като ябълка.

3.23. Катерина Стефанова, родственица на кап. I ранг Папазов от Ямбол, 93-годишна

От майката на Цветан Папазов, Радка Драгнева, знам, че тя е завършила гимназия през 1909 г. и след това отива да следва френска филология в Гренобъл, Франция. Майка ѝ ушила един колан, пълен с жълтици – като отиде там, да не зависи финансово от никого. Във Франция тя живее в пансион с една италианка, от нея научава и италиански. Аз също съм изучавала 2 години италиански език и когато Радка дойде от Ямбол във Варна да живее при сина си, на мен ми беше приятно да разменям някоя дума с Радка на италиански. Радка наричала моя дядо чичо Демир, значи са били роднини. Радка беше учителка по френски език в мъжката гимназия в Ямбол и винаги беше много стегната, докарана. Скоро тя се развежда с бащата на Цветан, но не зная по каква причина. И Радка отглежда сина си сама. Спомням си в Ямбол тя да води Цветан в детската градина, минавайки покрай нашата къща. Той беше дете, което много се занимаваше с мравки, калинки и т.н. и майка му предполагаше, че ще продължи образоването си в областта на естествените науки. Но той беше на съвсем друга вълна. От бившия началник на Морското училище Дично Узунов, с когото имам дружба от 1942 г., знам, че Морското училище не е имало и няма да има преподавател като Цветан Папазов.

Майката на Цветан говореше френски и италиански. А Цветан говореше 10 езика като турски, арабски и пр. Беше любознателен, искаше всичко да знае. Когато беше в Морското

училище, го пратиха на някаква специализация в Ленинград. Мисля, че беше през 1976 г. И им дават 1 месец за подготовка, но той на втория или третия ден отива и им казва: „Аз съм готов“. Изпитват го предварително и той става първенец на випуска. Имаше такъв голям умствен багаж.

Семейството на Цветан беше близко със семейството на Веселина Цанкова, културна деятелка във Варна. Тя работеше в Радио Варна, съпругът ѝ се казваше Панчо Папазов. И моето семейство беше близко с това на Веселина Цанкова. От тях знаех, че съпругата на Цветан, Сийка, която също работеше в Радио Варна, въобще не знае с какъв човек живее. Тя повече държеше на външната страна на нещата. Майка му, Радка, се ядосваше – той носи книги въкъщи, а книгите ги няма. Сийка ги качила на тавана. Тя не можеше да навлезе в неговия мир, той си живееше в свой свят. По-късно Цветан купи място и лозе в село Нова Шипка, а също и магаре. Но Цветан нямаше интерес към тези работи за обработване на лозето и магарето умря.

Цветан поддържаше много добри отношения с майка си. Със семейството на Цветан и Сийка Папазови си гостувахме, докато майка му Радка почина. По-късно те купиха един апартамент на улица „Драва Соболч“ 7 и отидоха там да живеят. А преди това живееха на пърба на ресторант „България“ (ул. „Филарет“ 15), в съседен апартамент на този живееше мой колега съдия, Пламен. Леля Радка много обичаше майка ми, която беше учителка и именно по тази линия имаха общ език. Но Радка Драгнева беше една изключително културна жена. Колегите ѝ от Ямбол говореха за нея с голямо възхищение. Мисля, че бащата на Цветан е пиял много и затова се развежда с майката. Цветан има сестра от друга майка.

Бащата на Цветан произхожда от богата търговска фамилия в Ямбол. Били са трима братя – бащата на Цветан е най-големиян, а най-малкият е художникът Жорж Папазов. По-късно Кирил Кръстев написва книга за Жорж Папазов, аз имам тази книга. По времето, когато Жорж Папазов живее в Париж, там са били също писателят Елиас Канети от Русе и художникът Жул Паскен, който е роден във Видин. По-късно Жул Паскен се самоубива и Жорж написва книга за него „Паскен, Паскен, се моа“ (Паскен, Паскен, това съм аз, фр.). Аз имам и тази книга. Картинната галерия в Ямбол носи името на Жорж Папазов.

3.24. Стефан Горанов от випуск 78 (1959–1964 г.) на Морското училище

Спомням си – имаше някакъв „свободен ден“ в Морското училище и идва кап. Папазов там на консултации. Пристига с официалната си униформа, но без пагони. Казват му колеги за това, а той маха с ръка и казва: „Няма страшно“!

Кап. Папазов съм го запомнил с нещо весело, ние се прекланяхме пред него.

3.25. Иван Ралчев, бивш преподавател в Морското училище

Кап. Папазов имаше интересно чувство за хumor. Може нещо да му е тежало, но го казва така като че ли е извън него.

3.26. Мари Барасатян, бивша завеждащ кабинет „Машинно чертане“ в катедра „Техническа механика“ на Морското училище

Кап. Папазов беше уникатен с хумора си. На обяд имахме почивка, но той никога не си отиваше. Бяхме над столовата, той работи в една лаборатория, пуши цигара, а друга има на пепелника му. Аз отивам и му гася едната цигара. А той: „Ай, Мария, какво направи?“ Мария ме наричаше. „Шефе, сега запалихте, другата ви цигара още дими“. Този, който счупи пепелника в коридора ни, Дично Узунов, забранявал там да се пуши.

Ние отиваме или се връщаме от обедна почивка, а кап. Папазов е там, в кабинета, работи. Питам: „Шефе, защо сте тук“?, „Аaa, ходих си бе, Мария“. Питам: „Какво обядвате“? Отговаря: „Хляб с миризма на кебапчета“.

Измисляше разни работи. Сийчето, съпругата му, купила билети за кино, трябва да ходят. „Шефа“ въобще не можеш го мръдна. Сийчето ми се обажда: „Маре, моля ти се, кажи му да си тръгне, защото сме на кино.“ Отивам и казвам: „Шефе, Сийчето се обади“. Жена му е идвала понякога на КПП-то да го прибере, защото трябва да ходят на кино, на театър, някъде!

Говореше арменски, знаеше някои „прилични“ цветущи изрази. В Ямбол е учили арменски. Казва: „Мария, запуши си ушите, защото ще кажа една арменска мръсотия“. Имаше един бръмбар, затворен в кибритена кутийка. Някакъв чичо от Ямбол му казал, че като стои в кутийката еди колко си дена, бръмбарът ще стане слон.

Отивам в ресторант „Димят“, катедрата се събирахме всяка седмица и на всеки празник. Там ни познаваха, посрещаха ни още от вратата, къде ще седнете, колко човека ще бъдете? И почваме, наздраве, наздраве, порциите сложени. Обаче той само си отива. Колегите ми бяха казали: „Маре, сядаш до него“. И аз винаги на вилицата му набождам хапка, кебапче. И той: „Ха, кой ми е сложил това тук“? И хоп, лапва го.

Сутрин закусвахме в лавката. Като ме видеше, че тръгвам за натам, ме молеше да му купя цигари „Родопи“ и марципан за закуска.

Имел среща с приятели. Облича се цивилен и си слага офицерската шапка. По пътя разни минувачи го поглеждат и се усмихват подигравателно. Накрая го среща познат и го пита: „Абе, Папазе, къде отиваш с шапката на главата“?

3.27. В село Нова Шипка, Варненско

Селото се намира на около 60 км. от Варна на железопътната линия Варна – Карнобат. Състои се от стотина къщи, някои от които изоставени. За бай Цветан и къщата му знае всеки от селото и може да даде подробни обяснения как се отива до нея. Тя е разположена в края на селото, последната къща към близкия хълм. Имах късмет да намеря новите собственици на имота, Руси и съпругата му Стоянка, и да разговарям с тях. Ето накратко какво научих:

Къщата е купена от бай Цветан и Емилия преди 17 години, т.е. през 1999 г., когато той вече е живеел в село Кичево при роднини. За формалностите по разрешения от Община – Варна и пр. той се доверил напълно на купувачите, които са направили необходимото. Целият имот се е състоял от малка едноетажна тухлена къща с дворно място от 2.6 декара. Земната площ е била обрасла с треви и хрести толкова високи, че къщата едва се виждала. От къщата са липсвали врати, прозорци, тоалетна. До нея е имало малък навес, направен от слънчогледови стебла и кал. Той е служил за подслон на магарето на стопанина и за кочина. Имало е две дворни чешми, шахта и примитивна мивка и чрез помпа мястото се е напоявало. Бай Цветан и негов съдружник закупуват съседно място и там започнали да отглеждат прасета. На това място е имало паянтова постройка, която от дъждовете е рухнала, а също и свинарник от скованi дъски. Партийорът му е имал възможност да доставя храна за прасетата, а бай Цветан ги хранел. Партийорът му почива и бай Цветан е гледал агнета след това. В момента в паянтовата постройка има само едно вързано куче.

Разговарях непринудено с няколко души от селото, които са познавали бай Цветан. Всички без изключение казаха, че е бил изключително добър човек. В къщата са идвали и студенти да ги обучава. Споделиха любопитни неща и случки за него:

- Питат го: „Как е магарето“? А той отговарял: „Пита за тебе“.

- Впряга магарето в каручката в обора, забравя за това и заминава за Варна.
- Отива с магарето и каручката в магазина за хляб, връзва магарето за оградата и се връща в къщи без магарето.
- Негов комшия имал дъщеря в 9–10 клас в техникума по химия във Варна. Дават ѝ много трудна задача за домашно. Тя помолва бай Цветан да помогне и той без хартия и молив така още „във въздуха“ я решава.
- В селото са правили надбягвания с магарета и неговото магаре е участвало.
- Един комшия сподели, че закарали на кантара най-големия нерез от 230 кг.
- Всеки ден е хранел един голям смок с 1 литър мляко, бил му е като домашен любимец.
- За да пасе магарето на поляната, той забивал един кол в земята и на него връзва въжето. И той научава магарето самостоятелно със зъби да си вади кола от земята и така то с кол в зъбите вървяло след стопанина си.

ДОКУМЕНТИ

Написана със собственоръчно и произвеждана
форма с мастило.

АВТОБИОГРАФИЯ

На капитан лейтенант Цветан Илиев Папазов

Роден съм на 21.04.1927 година в гр. Ямбол.

Женен съм на 09.03.1953 година за Сийка Миркова Папазова/валтаджиеva/, родена на 17.02.1931 година в гр. Сталин, българка, завършила гимназия и работила от 1949 год. до 1952 год. като чиновничка в Управление на Автомобилния транспорт/преди ДАН/. От 1952 год. до 1953 год. чиновничка в под. 65150 гр. Сталин и от 1953 год. до и сега в радиостудиото в гр. Сталин/радио Сталин/ като машинописка. Членувала и членува в ДСНМ от основаването му до сега.

Дъщеря ми, Емилия Цветанова Папазова е родена на 29.05. 1954 год.

Семейството ми живее в гр. Сталин.

Баща ми Илия Наместник Папазов, бивш търговец на храни и други стоки е роден в гр. Ямбол/датите неизвестни/ и починал в София през септември 1954 год. лично не го познавах. С майка ми са разведени от времето на раждането ми, и израстнах при майка си и нейните родители. Баща ми е бил засегнат от национализацията.

Брат на баща ми, Георги Папазов е художник в Париж/също не го познавам/.

Майка ми, "адка Михалева Драгнева/това е първото й име което има след развода до сега/ е родена в гр. Ямбол в 1888 год. Била е учителька в Ямболската Мъжка гимназия до 1943 година, след което в пенсионерка. Материалното и положение е добра - пенсия, собствена къща и наследствени имоти: стара къща с двор и зеленчука градина/сега съхранявана от тъткесния монопол/, които още не са разделили със сестра си. Притежаваха и има с които майка ми е влязла в ТМС гр. Ямбол, а след това предаде на държавата, поради напреднал възраст и невъзможност да работи земеделска работа. Преди и след 9.09.1944 год. е живяла в гр. Ямбол. Била студентка 6 месеца във Франция/гр. Гренобъл/, където по материални причини не успява да завърши. Преди 9.IX.1944 година не принадлежеше към никакви политически организации и се страхуваше от политиката, наплашена от смъртта на вуйчо ми Николай Драгнев, убит в 1924 година като анархист и последвалите преследвания на семейството й. В къщи на политически теми не се говореше въобще. От революционните мероприятия на народната власт не е засегната.

Брат и сестри/точно имат две сестри от втората жена на баща ми с които не съм поддържал връзки до смъртта на баща ми в 1954 година. Едната е починала в 1954 год./, и другата живее в София/.

Щастета на съпругата ми се нарича Мирко Сотиров Валанджиев. Роден е през 1896 год. в гр. Деде-Агач. Живял е преди ученическите си години в родния си град, а след това в гр. Сталин. Работил е като морик по пътническите море и на ДМФ, работник в държавата "Силица" и чиновник в Военно-морски флот - писар. След 9.IX.1944 год. работи като кенлер в ресторант "Европа" - гр. Сталин. Преди и след 9.IX.1944 год. е бил "азартник". Материално положение - "еден".

Люблю му/макията на съпругата ми/ Радка Сотирова Гайдарджиева, по съща пол Гайдарова е родена през 1903 година в село

Велифакъ/появостоящем Григорово/, Тол'ухинска околия. Тя е домашкия.
Била с и сега е безпартийна.

Братът на съпругата ми, Станислав Мирков Валтаджиев е роден през 1936 год. в гр. Стадин. До 1951 год. е бил ученик, а след това работник във фирмата "Булкан"-гр. Стадин. Той също е безпартиен.

Родителите на жена ми и роднините й не са засегнати от законите на народната власт.

В чужбина не съм бил и не поддържам връзки с роднини от чужбина/стая дума за брат на бъща ми Георги Напазов, който е някъде във Франция. Други роднини в чужбина не знае да имам/. През 1941 - 1944 год. цялото семейство на жена ми/баба, майка и брат Й/са /или в селце Агач и родителите на баба И. Сега там живеят трима братя и две сестри на баба И, с които няма връзки.

Аз съм завършил пети гимназиален клас в гр. Ямбол в 1943 година, след което постъпих в Морското училище. Същото завърших на 9.IX.1948 година /дата на постъпването ми в училището 18.IX. 1943 година/във произведен в звание лейтенант и назначен механик на преследвач на подводни лодки тип "ШО" в Бригада надводни кораби-гр. Стадин. През Октомври 1949 год. /ях прекомандирован във воден командир на възвод командир на възвод /автомобилни мотористи от 29/ на "ор вуче" на дружина на ВМС/На 02.10.1950 год. /ях назначен на длъжност командир на възвод/завеждащ електротехнически каминет/в Народно Военно-морско училище. През това време звеждах. каминета, съвръзочната служба и инженерното имущество, радиоуредите и изпълнявах задълженията на електротехник на училището. /ях ръководител на политечнициата не матросите от тила на училището, ръководещ шофьорски курс на матросите от набор 1925 год. за получаване на специалност от същите, който завърши успешно. Преподавах във Военно-морския факултет електротехника и радиопеленгуване, а в училището радиотехника, механика и през 1954 год. турски език. /прочем, на длъжност заведущ каминет /ях до 29.11.1951 г. а след това на длъжност младши преподавател в НМУ, а от 1953 год. преподавател. Преподавах електротехника, радиотехника, радиопеленгуване, съръзки, механика, турски език. От 09.11.1954 год. до януари 1955 г. отново изпълнявах длъжността началник инженерна служба и по съвместителство /ях преподавател. От 01.1953 година съм преподавател в общетехническия цикъл /и до сега преподавам дисциплините Теоретична механика/ и "Радиотехника". Последната ми длъжност е старши преподавател в НМУ Училище/от 28.11.1955 год./. През време на службата си до 1953 год. членувах в ДСНМ, след което съм безпартиен. Особено задачи за извършване научна работа не съм изпълнявал. Растворил съм отчасти труха теорията на глисирането и водното крило/като индивидуално задание/ и по изравтане торпеден полигон. Получил съм медал за 5 про-

Б други войсъкови поделения и части от старата армия/оку-
паци, корпус и пр./ не съм участвал. В партизанска армия и Отечествената война също не съм участвал. Не съм осъден и осъждан, в концлагер или затвор не съм бил. Гражданска специалност не съм придобивал и из-
вестяван във войската съм бил само ученик. В ДСНМ постъпих в 1949 год., в младежката организация на под. 20250/20257 коя не се лъжа /еще номера ре на членската карта за равих. В други организации/партийни и младежки/ след 9.IV.1944 год. не съм участвувал/. Пред 9.IX.1944 год.
членувах като ученик в гимназията в гр. Ямбол във фашистката органи-
зация /ученик/ /ях покомюкото си спомням в V клас на гимназията то-
зи год./ Задимо с множество от стъчениците си от класа. В "ор-
ганизацията" против партизанското и революционното движение /огава и въобще
участвувах, оче.

- 3 -

Владея до съре турски език/писмен и говорим/, който съм учи
самостоятелно и доволстворително френски/от малък/.

20. март 1956 година
гр. Стадим

ниж. КАПИТАН ЛЕЙТ. НАПАЗОВ/

Автобиографията е уточнена в лична беседа с др. кап. Напазов на 26. март 1956 година.

ОФИЦЕР ПО КАДРОВИТЕ ВЪПРОСИ ПРИ НВМУ
"Н. И. ЗАПАЗОВ"
КАПИТАН Шишманов/димов/

Собственоръчно написана автобиография –
Източник: Централен военноисторически архив, Велико Търново

12

НАРОДНО ВОЕННО МОРСКО УЧИЛИЩЕ

среден технически отдел

С В И Д Е Т В Л С Т В О

за

З Р Е Л О С Т

и 6177

ЦВЕТАН ИЛИЕВ ПАПАЗОВ роден на 21 Април 1927 година в гр. Нимбод от източно православно вероизповедание, по народност българин, поданик български е постъпил на 15.09.1943 година и събршил на 1.VIII.1946 година теоретически курс на техническия отдел на Народно Военно Морско Училище, където научавал следните предмети: Български език, Немски език, математика, дескрайрингова геометрия, обща и българска история, обща и отечествена география, физика, химия, телесно възпитание, морска хигиена, механика и съпротивление на материята, парни двигатели и парни котли, газови двигатели и електротехника, радиотехника, технология, чертане, корабостроене и на зреолстния испит като редовен абитуриент при поведение примерно/6/ е показал мн. добър /5.25/ общ успех.

Това свидетелство приподписано от председателя и членовете на изпитната комисия и подпечатано с училищния печат се дава на Цветан Илиев Папазов за удостоверение че той е завършил СРЕДНО ТЕХНИЧЕСКО ОБРАЗОВАНИЕ съгласно чл. 8 буква "в" от закона за Народно Военно Морско Училище обявен в Д.В. бр. 83 от 20.IV.1942 година.

Той има право на свободна практика по техническата специалност и право да заема съответната на образоването си техническа служба както и да продължи образоването си в висшите училища.

г. Варна, 30 Ноември 1946 година.

/п/

кап. IIр. нач.ника на училището.

/п/к

/п/

Капитан Iр. министерски
пратеник

Кап. IIр. инспектор на класовете.

ИЗПИТНА КОМИСИЯ:

в подикса конто не се четат

УСПЕХ ОТ ЗРЕЛОСТНИИ ИЗПИТ ПО ПРЕДМЕТИ

№ по ред	ПРЕДМЕТИ	УСПЕХ	
		СЛОВОМ	С
1.	БЪЛГАРСКИ ЕЗИК	МИ. ДОБЪР	
2.	НЕМСКИ ЕЗИК	ОТЛИЧЕН	
3.	МАТЕМАТИКА	ОТЛИЧЕН	
4.	БЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ	МИ. ДОБЪР	
5.	ОТЕЧЕСТВЕНА ГЕОГРАФИЯ	МИ. ДОБЪР	
6.	ФИЗИКА	ОТЛИЧЕН	
7.	МЕХАНИКА И СЪПРОТИЧЛВИЕ НА МАТЕРИАЛ	МИ. ДОБЪР	
8.	ПАРНИ ДВИГАТЕЛИ/Парни котли и парни машини/	МИ. ДОБЪР	
9.	ДВИГАТЕЛИ С ВЪТРЕШНО ГОРЕНЕ	МИ. ДОБЪР	
10.	ЕЛЕКТРОТЕХНИКА И РАДИОТЕХНИКА	МИ. ДОБЪР	
11.	ТЕХНОЛОГИЯ :	МИ. ДОБЪР	

гр. Варна, 30. Ноември 1946 година.

/п/ КАПИТАН II ръч нача.ника на НВМУ-ще

инспектор на класовете

ВЕРНО,

ОФИЦЕР ПО КАДРОВИТЕ ВЪПРОСИ при НВМУ

КАПИТАН

Иван Димов

Свидетелство за зрелост от Народно Военно Морско училище,

гр. Варна, среден технически отдел –

Източник: Централен военноисторически архив, Велико Търново

Народно Военно-Морско училище „Н. Й. Вапцаров“ – гр. Стадин
ТЕХНИЧЕСКИ ОТДЕЛ

ДИПЛОМА

№ УІУ

Именем на Цветомир Илиев Папазов
ролен на 21 април 1927 год. във гр. Ямбол
а удостоверено за това, че той е постигнал на 16 август 1943 г.
и завършил курс на технически отдел при Народното Военно-Мор-
ско училище на 9 септември 1948 год.

общ успех: отличен 5·54

помагане: примерно

Този диплома удострено със съответните подписи и подпечатана
с печата на Народното Военно Морско Училище, му се издава в удо-
стоверение за това, че той е получил ВЫСШЕЕ СПЕЦИАЛЬНО-МОРСКО
ТЕХНИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ, съгласно чл. 5 буква „Б“ въл. II от Закона
на Н. В. М. Училище обявен в Д. В. брой 55 от 20. IV. 1942 год. и чл. 2 от
закона за изискване и дозволително за закона на Н. В. М. Училище
Д. В. брой 57 от 17. II. 1944 год. за да се ползват от него юридически
законите на Автономията.

диплом 43

№ УІУ, 9 март 1956 год. град Стадин

ДИПЛОМ НАРОДНО ВОЕННО-МОРСКО УЧИЛИЩЕ
КЮСИКАН 1 дипл. *Ангел Мутафов*

БАЧИЛЕЧ КЮСИК 3 дипл. *Георги Комухаров*

Диплома за завършване на
Военно-Морско училище „Н. Й. Вапцаров“ – гр. Стадин, технически отдел

МИНИСТЕРСТВО НА ПРОСВЕТАТА И КУЛТУРАТА

ДИПЛОМА

ЗА ЗАВЪРШЕНО ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Серия Г № 102005

Присъднаталият на тази диплома
др. Четин Тодор Колев
роден на 11.11.1937 г. в Аша

окръг

е постигал през 1963 г. и завършил
през 1965 г. пълният курс на Физико-математическия факултет
по специалността „Физика“

със съведен успех от изпитите
през курса на следващото иц.дипл.(523)
и успех от държавния изпит иц.дипл.(500)

С решението на Държавната изпитна комисия
от Юни 1965 г. му (Г) се признава
квалификацията физик, преподавател
в средното училище.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ДЪРЖАВНАТА ИСПИТНА КОМИСИЯ:

М. ог.?

Ректор:

Доктор
Гр. София, 80. II. 1965 г.

Регистрационен № 50733.
2741961 3.000 - деп. "Банка" цена 7 лв. година 1962 г. - 0.70 лв.

Диплома за завършено висше образование във
физико-математическия факултет на
Софийския университет по специалността „Физика“

ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ:

ФИЗИКА мн. добър
 МЕТОДИКА НА ФИЗИКАТА ... мн. добър
 МАРКСИЗМ ЛЕНИНИЗМ мн. добър

ОВЩ УСПЕХ мн. добър /5/
 КВАЛИФИКАЦИЯ: ФИЗИК, ПРЕПОДАВАТЕЛ
 В СРЕДНИТЕ УЧИЛИЩА.

Ректор: *Скач*
 Декан на факултета: *Бенчур*

МИНИСТЕРСТВО НА ПРОСВЕТАТА И КУЛТУРАТА
 СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ
 „КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

Приложение към диплома № Г 002005
 Регистрационен № 50788

СВИДЕТЕЛСТВО
ЗА
УСПЕХА ОТ ГОДИШНИТЕ ИЗПИТИ

Др. ИВЕТАН ИЛИЕВ ПАПАЗОВ

роден на 21.IV. 1927 год. в гр. (с.)
 Ямбол

през време
 на следването си във ФИЗИКО-МАТЕМА-
 ТИЧЕСКИЯ ФАКУЛТЕТ
 е изучавал и положил изпити по следните
 предмети за специалността: ФИЗИКА

Успехът от годишните изпити:

Бисма алгебра	мн. добър
Диф. интегр. смятане I	мн. добър
Основи на МарксЛенинизъм	мн. добър
Немски език	отличен
Драмат	мн. добър
Руски език	отличен
Опитна физика I	отличен
Диф. интегр. смятане II	добър
История на БКП	мн. добър
Аналит. геометрия	мн. добър
Математически методи	мн. добър
Физика II	мн. добър
Психология	среден
Теорет. механика	отличен
Обща астрономия	добър
Политическа икономия	мн. добър

Педагогика	добър
Теорет. Физика	мн. добър
Основи на електро и радиотехниката	отличен
Методика на математика	мн. добър
Методика на физиката	мн. добър
Педагог. практика	мн. добър
Метеорология	среден
Атомна физика	добър

ОВЩ УСПЕХ мн. добър /5.23/

Свидетелство от годишните изпити при следване в университета

Министерство высшего
и среднего специального образования
СССР

ВЫСШАЯ АТТЕСТАЦИОННАЯ
КОМИССИЯ

ДИПЛОМ
КАНДИДАТА НАУК

— * —

МНН № 077070

Москва 6 септември 1972 г.

Решением
Совета Высшего морского училища
академии
от 15 мая 1972 (протокол № 11)
Папизов Читин Чийб
ПРИСУЖДЕНА УЧЕННАЯ СТЕПЕНЬ КАНДИДАТА
ПЕХНИЧЕСКИХ НАУК

Диплома за кандидат на техническите науки от СССР
(Бел. Научната степен „Кандидат на науките“
вече се нарича „Доктор на науките“)

Препис

38

МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ
№ А-68-195
13 февруари 1973 г.
София

УДОСТОВЕРЕНИЕ

Висшата атестационна комисия при Министерския съвет дава настоящето на ЦВЕТАН ИЛИЕВ ПАПАЗОВ в уверение на това, че Президиумът на Висшата атестационна комисия в заседа - инисто си от 12 Февруари 1973 година, с протокол № 1 легализира, на основание чл. 68 от Правилника за приложение на Закона за научните степени и научните звания, присъдената му в СССР научна степен "Кандидат на техническите науки".

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА ВИШАТА
АТЕСТАЦИОННА КОМИСИЯ : (п) (акад. А.Илиев)

НАУЧЕН СЕКРЕТАР НА ВИШАТА
АТЕСТАЦИОННА КОМИСИЯ : (п) (проф. Г.Атанасов)

печат

ВЕРНО, НАЧАЛНИК ОТДЕЛЕНИЕ "КАДРИ" - ЕИМУ
ИНЖ. КАДЕР РАНГ Михаил Николов

Удостоверение от Висшата атестационна комисия на
България за признаване на научната степен
„кандидат на техническите науки“ (д-р),
получена в СССР

С В И Д Е Т Е Л С Т В О

за научно звание

№ 401

София, 16 април 1974 г.

ВИШАТА АТЕСТАЦИОННА КОМИСИЯ

при Министерски съвет

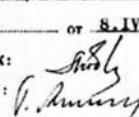
Н Р Б
МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ
ВИША АТЕСТАЦИОННА КОМИСИЯ

ПРИСЪДИ на
ЦВЕТАН ИЛИЕВ ЦАПАЗОВ
роден на 21.IV.1927 г. в гр. Вибод

научното звание
ДОЦЕНТ

(протокол № 3 от 8.IV. 1974 г.)

ВАК:
НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКА ВАК:

Решение на Вишата атестационна комисия за
присъждане на научното звание „Доцент“

СЛУЖЕБЕН СПИСЪК
НА ОФИЦЕРА И ГЕНЕРАЛА

П А П А З О В

(София)

П В Е Т А Н И А И З В

(всички и премини)

Генералско, адмиралско и офицерско звание	Указ (заповед) номер и дата	Генералско, адмиралско и офицерско звание	Указ (заповед) номер и дата
ЛІТЕНАНТ	МЗ № 514/09.09 1948 год.	Кап. 1 ранг шине.	МЗ № 370/15.10.1946
І. ЛЕЙТЕНАНТ	МЗ УК-562/09.09 1951 год.		
І. СТ. ЛЕЙТЕНАНТ	МЗ УК 849/01.07 1954 год.		
І. КАП. ЛЕЙТЕНАНТ	МЗ УК-1120 от 07.10.1954 г.		
Член 3 ранг	МЗ № 48/16.10.058		
Член 2 ранг	МЗ № 270/21.12.6		

серия АС № 039958 дата на издаване 30.06.56

серия № дата на издаване

Удостоверение за съществуващо: серия № дата на издаване

серия № дата на издаване

серия № дата на издаване

Съставен на 26 март 1956 г.

— НАРОДНО ВОЕННО МОРСКО УЧИЛИЩЕ „НИКОЛА Й. ВАШАРОВ“

(Съставено на 26.03.1956 г.)

ОЧЕДНИК № 1 — МРЛО

ОЧЕДНИК № 2 — ОК-ВМС

ОЧЕДНИК № 3 — УК-МНО

15/1000 — стр. № 177 —

Служебен списък на офицера и генерала, стр. 1
Източник: Централен военноисторически архив, Велико Търново

1. Ден, месец и година на раждането	21 април 1927 година
2. Местоположение — град (село), соколия (по последната ади. деление)	гр. Ямбол
3. Националност	българин
4. Гражданство — по-ранно (от—до) и насточното	българско
5. Социален произход	чиновнически
6. Специално положение до постъпване в Народната армия	учаш се
7. Какви чужди езици владеят (говоримо или пишемо, степен на владеене — добре, от- лично)	турски-говоримо и писмено-добре френски-говоримо и писмено-удовлетворяващо цигански-говоримо-добре
8. Основна гражданска специалност	среден техник
a) Общо (указва се пълното наименование на учебното заведение, точно кой клас и курс е завършил по едини- ната система, кога е завършил и ме- стонахождение на учебното заведение)	средно-гимназиалния отдел на НВМУ- през 1946 година. Диплом № 6177. Техни- чески отдел
b) Специално — гражданско (указва се пълното наименование на учебното за- ведение — точно кой клас или курс е завършил, кога е завършил и ме- стонахождение на учебното заведение)	няма
c) Политическо (наименование на учеб- ното заведение, кога и къде го е за- вършил)	няма
d) Военно (в това число и военно-по- литическо; какви училища, школи, курсове и академии е завършил, кога и къде — № и дата на заповедта за завършване на учебното заведение)	Технический отдел на НВМУ-ще през 1948 година № 514/09.09.1948 год.
e) Бил ли с на обучение и специализация в чужбина, къде, кога, колко време и кой го е изпратил, какво военно учеб- но заведение и каква специалност е завършил?	не е бил

Служебен списък на офицера и генерала, стр. 2

Източник: Централен военноисторически архив, Велико Търново

(РМС)	<p>а) Членувал ли, или членувал ли е в ДСНМ (РМС)? Кога и в коя организација е прист. Прекъсвал ли е членството си, кога и по какви причини</p>	Член на ДСНМ от 1949 година. Приет в Бригада Надводни кораби-гр. Сталин. Прекъснал през 1953 година поради на вършване на 26 години.
	<p>б) Номер на членската книжка и от комитет или полиграфският си наименование</p>	
	<p>в) Номер на кандидат-членската книжка и от кой партиски комитет или полиграфският си наименование?</p>	Не е член на БКП - 1.3.63 г. Във ВМУ
	<p>г) Член ли е на БКП, откога и в коя организация е прист? — Какви партитни наименования има, за кисно, кога и от коя партитни органи са наложени измезданията;</p> <p>— Участвувал ли е в опозицията, в антипартийни групировки, бил ли е член на други партии, коп., къде, откога, донога</p>	Не е член на БКП
	<p>д) Номер на партитната членска книжка и от кой партиски комитет или полиграфският си наименование?</p>	Не е членувал
	<p>е) Прекъсвал ли е членството си в БКП, откога докога и по какви причини</p>	Не е бил член на БКП
	<p>ж) В какви прогресивни организации и политически групировки е членувал преди 9 IX. 1944 г.</p>	Не е членувал
	<p>з) В какви други организации и политически групировки е членувал и членувал след 9 IX. 1944</p>	Не е членувал
	<p>и) В какви ревизионистко-фашистки организации и политически групировки е членувал преди 9. IX. 1944 г.</p>	"Бранник" от 1941-1943 год.
	<p>к) В борбата против революционното движение (9-юнски преврат 1923 г., април- ският събития 1925 г., период 1940-1944 г. г. ба в полиците и др.), къде, кога и какъв</p>	Не е участвувал
	<p>ли с в членови. Къде, кога и какъв са какви причини и с какво са в земи- те, как с заминават и създават (име- ни на използвани в т. з.)</p>	Не е бил

Служебен списък на офицера и генерала, стр. 3
Източник: Централен военноисторически архив, Велико Търново

- (2) Съдимият, име, престой, возраст и пол
и съдимият на обвинение:
4) До 16. XII. 1944 година
(с място за от изложението и това)
5) След 16. XII. 1944 г. доколко
(с място за изложението и това)

Министерство на правосъдието

Паназов Илия Панайотов - роден 1970 год.
Ночински 1954 год. През 06. XII. 44 г. е бил
адар търговец на зърнени храни-София.
След 06. XII. 44 год. замърздане. Разведен от
1927 година. Драснега Радка Николова,
родена 1898 г. През 06. XII. 44 г. е учите-
ла в българската южна гимназия. От 1944
г. е пенсионерка. Пр. Амурс ул. "Ладна Геч"
организация - 24.

15. Съдимият положение (стрий или женен), име,
престой и замърздане на складната преми
брак и след брака, замърз и несторожи-
ни; номер и дата на удостоверението за су-
бект и от него в изложението; имена и години
за замърздане на земята; номер и дата на удо-
стоверението за замърздане на земята и от
него в изложението.

При подготвяне брак — да се разкаже кога и
от кого и какви документи са данни.

Съдимият, име и престой, возраст и била-
та и замърздана за изложението

Женен за Силка Маркова Балтаджиева, а
след брака съвсе, родена в 1931 год. в гр.
Стамбъл. Удостоверение за гражданска брак
и 167/06.03.58 год., издадено ГНО гр. Стам-
бъл.

Дада: Емилия, родена 1954 год. Удо-
стоверение за раздание в 1137/01.07.64 г.
издадено от ГНО-гр. Стамбъл

Балтаджиев Иван Сотиров-1966 год.
Бонгригорова Радка Бонгригорова-1903 г.

у Стамбъл Геч-14
Въл а, ап-9

16. Адрес на съдимият и, къде той живее
и споменава.

17. Участие в революционното движение от 1943/25 г. до 9. XII. 1944 година — партизани, четнически, кон-
диторски, или и т. н. войски, където и кога влизаат в боя, тъкмо
не е участвал

Служебен списък на офицера и генерала, стр. 4

Източник: Централен военноисторически архив, Велико Търново

18. Служил си в Съветската армия и в армии на състаниите демократични страни, откогдато и на каква длъжност и звание		не е служил	
19. Раняван ли се, кога, в коя част на тялото и при какъв случай			
не е раняван			
20. Трудова дейност до постъпване на военна служба и служба в царската войска (от 14-годишна възраст)			
Време от год. мес. и год.)	до кога (мес. и год.)	Наименование на предприятието, учреждението и местонахождението им (село, град, околия) или войскова част	Вид на занятието и длъжност
юни 1941	септ 1941	гр. Ямбол	свободен
сент. 1941	юни 1943	Ямболска мъжка гимназия "Иван Райнов"	ученик
юни 1943	септ 1943	гр. Ямбол	свободен

Служебен списък на офицера и генерала, стр. 5
 Източник: Централен военноисторически архив, Велико Търново

21. В какъв изборни, партийни и държавни органи е бил или е сега (указана се къде, откога докога е бил)

не е участвувал

22. Правителствени награди

а) Койни ордени и медали (български и чуждестранни) с получил, кога и за какво

Назначение на ордените и медалите и за какво с награден с тях (указа се за какво отличие или прослужените години)	От кого е награден	Указ (заповед) за награж- даването, № и дата
Медал "За боева заслуга" за про- женни 5 години в БНА	Президиума на Нар. Събрание	MS № УК-00702 от 08.05.1954 год.

награди и благодарности, обявени (лично или в състав на отличили се поделения и части) в заповед на
министър на Народната отбрана.

Что и защо е награден с облена благодарност	С чия заповед, № и дата на заповедта	С какво и защо е награден или му е облена благодарност	С чия заповед, № и дата на заповедта
награждаван			

Служебен списък на офицера и генерала, стр. 6

Източник: Централен военноисторически архив, Велико Търново

				не е участвувал
23. Участие в Отечествената война, и воят физически или член от тогава доцата и паки дальше съпоставял. Медализации или доброволец. В какви боеве е участвувал				
24. Кога (дата, месец и година) е постъпил на военна служба в Народната армия и къде. По време от посоченото направление или доброволно. Ако е постъпил наколко пъти, то за се укаже последователно				15.08.1943 год. в НВМУ-ще доброволно
25. Презиниране на военна служба в Българската народна армия				
Откога (дата, месец и година)	Донога (дата, месец и година)	Действие	Част, учреждение, ВУЗ и др. и място нахождението им в мирно време	С чии запоиска, № и дата на запоисдата
15.08.1943	01.08.1946	курсант-гимназиалния отдел	НВМУ-ще	
01.08.1946	02.09.1948	курсант	НВМУ-ще	
09.09.1948	02.10.1950	Механик на преследвач на подводни лодки тип "МО"	Бригада надводни к-би-Сталин	M3-514 от 09.09.48
02.10.1950	09.09.1951	К-р завод /завед. електротехнически кабинет/ Заведащ машинен кабинет	НВМУ-ще	BMC-589 02.10.50
09.09.1951	29.11.1951		НВМУ-ще	M3-562 от 09.09.51
29.11.1951	15.08.1953	мл. преподавател в общотехническия цикъл	НВМУ-ще	BMC-Г-385 29.11.51
15.08.1953	02.11.1953	И.Д. Преподавател в общотехническия цикъл	НВМУ-ще	BMC-291 15.08.53
02.11.1953	09.11.1954	Преподавател в общотехническия цикъл	НВМУ-ще	M3-УК-17 02.11.53
09.11.1954	03.01.1955	н-к инженерна служба	НВМУ-ще	BMC-376 09.11.54
03.01.1955	28.11.1955	Преподавател по радиокоммуникации и хидроакустика	НВМУ-ще	BMC-04 от 03.01.55
28.11.1955	17.11.1955	Ст. преподавател в цикъл корабни двигатели/работи като такъв в общотехническия цикъл/	НВМУ-ще	M3-УК-12 28.11.55

НАЧАЛНИК НАРОДНО ВОЕННО МОРСКО УЧИЛИЩЕ
"НИКОЛА ЙАЛТАРОВ"

КАПИТАН I РАНГ

МУТАФОВ/

Служебен списък на офицера и генерала, стр. 7
Източник: Централен военноисторически архив, Велико Търново

6

Преминаване на военна служба в Българската народна армия

Отигна (дата, месец и година)	Покога (дата, месец и година)	Должност	Част, учреждение, НУЗ и др. и место- находището им в мирно време	С чия заповед, № и дата на заповедта
17.10.57	6.10.59	Р.-к. общо-технически учител	Р-к. уч. к-ще И. В. Ванчаров	Изч. 474 17.10.57
6.10.59	17.9.962	У-к. каледра „Млада техника“	У-к. каледра „Млада техника“ И. Г. Ванчаров	Изч. 570 6.10.59
17.9.962	17.8.631	У-к каледра „Общотехни- чески дисциплини“	У-к каледра „Общотехни- чески дисциплини“ И. Г. Ванчаров	Изч. 468 17.9.962
17.8.631		У-к каледра „Таки- текса механика“	У-к каледра „Таки- текса механика“ И. Г. Ванчаров	Изч. 522 17.8.631
Уволнен „Бо разпоредбите“ ИЗЧК 104/213-79 (Соф. гр. Ч-ие южн. окр.) 6				

Служебен списък на офицера и генерала, стр. 8

Източник: Централен военноисторически архив, Велико Търново

ЗАКОН ЗА ВСЕОБЩАТА ВОЕННА СЛУЖБА В НАРОДНА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Държавен вестник, брой 86 от 30.X.1984 г.

<http://www.cielo.net/svobodna-zona-darjaven-vestnik/document/2123897856/issue/27477>
zakon-za-vseobshtata-voenna-sluzhba-v-narodna-republika-balgiaria

Обн. ДВ бр. 13 от 14 февруари 1958 г., изм. ДВ бр. 52 от 30 юни 1959 г., изм. ДВ бр. 58 от 21 юли 1959 г., изм. ДВ бр. 51 от 27 юни 1961 г., изм. ДВ бр. 105 от 28 декември 1962 г., изм. ДВ бр. 103 от 29 декември 1964 г., изм. ДВ бр. 25 от 29 март 1966 г., изм. ДВ бр. 63 от 11 август 1970 г., изм. ДВ бр. 65 от 18 август 1972 г., изм. ДВ бр. 18 от 2 март 1973 г., изм. ДВ бр. 25 от 29 март 1974 г., изм. ДВ бр. 53 от 9 юли 1974 г., изм. ДВ бр. 27 от 4 април 1975 г., изм. ДВ бр. 24 от 25 март 1977 г., изм. ДВ бр. 36 от 8 Май 1979 г., изм. ДВ бр. 99 от 18 декември 1981 г., изм. ДВ бр. 5 от 17 януари 1984 г., изм. ДВ бр. 53 от 6 юли 1984 г., изм. ДВ бр. 86 от 30 октомври 1984 г., изм. ДВ бр. 12 от 12 февруари 1988 г., изм. ДВ бр. 40 от 26 май 1989 г., изм. ДВ бр. 67 от 21 август 1990 г., изм. ДВ бр. 42 от 28 май 1991 г., отм. ДВ бр. 112 от 27 декември 1995 г.

Отменен с § 14, т. 1 от преходните и заключителните разпоредби на Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България – ДВ, бр. 112 от 27 декември 1995 г., в сила от 28.02 1996 г.

18. Офицерите и сержантите на свръхсрочна служба могат да бъдат уволнени от Въоръжените сили:

- а) по пределна възраст или след изтичане срока на службата по поетото задължение (за свръхсрочнослужещите);
- б) по здравословни причини – по заключение на военномедицинска комисия, утвърдено съответно от министъра на отбраната и министъра на вътрешните работи за офицерите и от командира на съединението за сержантите;
- в) по разпореждане – поради невъзможност да бъдат използвани (при съкращение на щатовете, разформиране на поделения и пр.);
- г) след прослужване на 25 години във Въоръжените сили;
- д) в интерес на службата – при служебно несъответствие (по атестационен ред);
- е) по дисциплинарен ред – при груби нарушения на военната дисциплина;
- ж) в случай на осъждане за престъпление и налагане на наказание, несъвместими с оставането на военна служба;
- з) за противонародна дейност.

Уволнението на офицерите се извършва съответно от министъра на отбраната и министъра на вътрешните работи. Генералите се уволяняват от Държавния съвет на Народна република България по предложение на Министерския съвет. Свръхсрочнослужещите се уволяняват от длъжностните лица, които са ги назначили.

СЕКРЕТНО
Екз. № 1

100

ЗАПОВЕД

НА МИНИСТЪРА НА НАРОДНАТА ОТБРАНА
НА НАРОДНА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

21.3. 1979 г.

№ УК 0104

гр. София

СЪДЪРЖАНИЕ:

Уволнение на офицери

/33/ На основание член 18 от Закона за всеобщата военна служба в Народна република България

УВОЛИДВАМ И ЗАЧИСЛДВАМ В ЗАПАСА

"ПО РАЗПОРЕДЛЕНИЕ"

/ считано от 1 април 1979 година/

47. Конструктора в ИСЕ към ДСО "Електрон" при Министерството на електрониката и електротехниката кап. Г. р. инж. Цветан Илиев ПАПАЗОВ /270421035/.

Роден на 21.4.1927 година в гр. Ямбол.

Член на БКП.

Образование: общо – средно-реално; военно – ВНВМУ "И.И. Вапцаров".

В БНА е офицер от 1948 година.

Да се води на отчет в Софийско градско управление на военните окръжии.

Заповед за уволнение

ОБЩИНСКИ СЪВЕТ - ВАРНА

ПРОТОКОЛ

№ 3

от заседание, проведено на 14.12.2011 г. и 15.12.2011 г.
по точка седемнадесета от дневния ред

ОТНОСНО: Разглеждане на предложения за решения от ПК
“Култура и духовно развитие” относно:

(1) - именуване на улици, находящи се в СО „Сотира” гр. Варна.

Докл.: Даниела Димова – Председател на ПК “КДР”

Общ брой присъстващи общински съветници -36

Общински съвет – Варна прие следните

РЕШЕНИЯ:

145-17. На основание чл. 21 ал. 1, т. 18 от ЗМСМА, във връзка с предложение на Кмета на район „Приморски” с вх. № РД 11-1000/256/13.07.2011г., Общински съвет – Варна именува улиците, находящи се в СО „Сотира”, гр. Варна, описани подробно в приложение към настоящото решение.

/за-36, против-0, въздържали се-0/

„Проф. Александър Гождественски” .

7. От о.т. 2 през о.т. с №№ 5, 325, 326, 334, 336, 589, 588, 335, 247, с наименованието улица „Проф. Фриц Цвикси”

8. От о.т. 565 през о.т. с №№ 263, 264, 265, 266, 267, 261, 262, 268, 317, 315, 318, 316, 319, 320, 314, 339, 635, 259, 260, 248, 634, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 235, 227, 231, 230, 234, 597, 532, 533, 34, 530, 531, 523, 529, 528, 527, 526, 525, 524, 108, с наименованието улица „Кап. I ранг доц. Цв. Папазов”.

9. От о.т. 230 през о.т. с №№ 228, 229, 224, 222, 225, 226, 293, 227, 349, 299, 300, 348, с наименованието улица „Кап. I ранг д-р Г. Петцов”.

10. От о.т. 222 през о.т. с №№ 223, 387, 350, 254, 385, 386, 253, 383, 382, 384, 256,

*Протокол на Общински съвет – Варна за именуване на
улица „Кап. I ранг доц. Цв. Папазов”*

Телевизионна кула

Болница "Света Марина"
(Терапевтичен блок)

Карта на местността „Сотира“ с означение на
именуваната улица „Кап. I ранг доц. Цв. Папазов“

Из писмо на Емилия Папазова до проф. Иван Славов, философ и писател, негов съученик и приятел от детинство. Материалът бе предвиден да влезе в мемоарната му книга, която, за съжаление, той и така не успя да допише и издаде.

Няколко години, преди да почине, проф. Иван Славов – философ и писател, също съученик и приятел на баща ми от детинство, ми писа:

„Здравей Емилия,

Твоят легендарен баща е нетърпимо небрежен. Написах очерк за него в мемоарната си книга „Живот в чакалня“. Изпратих му писмо с молба да ми даде своя снимка от най-хубавите си години – с офицерска униформа. Ни звук, ни стон!

Затова ти направи необходимото.

Цветан никога не можа да осъзнае какво чудо бе сътворила природата от него. А и нашето жалко овчество (буквално) така и не го оцени, защото е уравнителско-консумативно, бездуховно и безмозъчно. Общество, което не открива талантите си или ги закопава, ако са изявени, е обречено на посредственост. София 05.05.2000 г. Край на цитата от писмото.

Освен това, Иван Славов ме помоли и аз да напиша нещо за баща ми, за да го включи в мемоарната си книга. Отговорих му:

„Най-трудното е да напиша спомени за баща ми. Той беше цяла „вселена“. Как да опишеш вселената с думи? А и не знам какво точно искаш. Общ спомен за него като човек или описание на конкретни случаи и преживявания?

Ти го познаваше не по-зле от мен и при това още от дете, а той до голяма степен си остана такъв до края.

Той беше преди всичко многолика и противоречива личност, което прави сложно и трудно писането за него. Този добродушен човек, винаги готов да отклике и да помогне или да те разбере, да прояви снизходителност към човешките слабости, имаше железни принципи и ценности и ги отстояваше с невероятна твърдост, без да бъде безчувствен или нечовечен. Никой не му се сърдеше, когато откажеше някоя нередна услуга или ходатайство (дори и на най-близки хора) – нещо, което се случваше често. Никога не злословеше за другите и въръщи беше абсолютно табу да се прави това. Беше доста голям идеалист и много чист човек, изключително щедър – материално и най-вече духовно. Имаше и какво да дари на хората. За себе си сякаш нищо не искаше. Много даде и много малко получи в материален план, което за него въобще не значеше нищо, но не така стоят нещата в духовен. Оказва се, че е спечелил сърцата и уважението на хората, които са го познавали.

У него остана много премълчано и недоизказано, за съжаление. Притежаваше чувство за вътрешна свобода, което сякаш напълно му стигаше и осмисляше живота му, и нямаше нищо общо с външната свобода или липсата ѝ и притискащите го условия на времето и системата, в които живя. Носеше в себе си вътрешно несъгласие и противоборство на привидното доброжелателство, завистта и мерзостите в помислите. Беше чужд на всякакво раболение и кариеризъм и категорично отказваше да се стреми към облаги и власт.

Беше ерудиран. Имаше не гънки, а бездни от информация от различни области. Всеки път, когато общувах с него, и по най-триivialните и ежедневни теми, научавах нещо или задължително ме разсмиваше. Общуването с него си беше празник и много ми липсва. Беше колкото човек на точните науки, толкова и хуманитарен тип. Имаше усет към литературата, към историята и към музиката даже. Когато тъгуваше за нещо, започваше да си

тананика тихичко, макар че не беше музикален и фалшивеше. По този начин изразяваше тъгата си, сякаш да не беспокои никого с присъщата си деликатност.

Непрекъснато четеше. Дори когато тежкият инсулт го порази и прикова на легло (с това не можа да се примери), той продължаваше да се интересува от какво ли не и да чете. В такова състояние почти изучи учебника по испански език за осми клас за езиковите гимназии и усвои учудващо много. Четеше всичко: романите на Карл Май или Джек Лондон – този беше един от любимите му автори – Библията, квантова механика, Артър Конан Дойл, Жорж Сименон или „Полезни съвети за отглеждане на зеленчуци“. Когато потънеше в някакво четиво, прав насред стаята, както имаше навик да прави, трябваше да го заобикаляме и ставаше трудно да се влезе в контакт с него. Вършеше всичко с максимална концентрация и задълбоченост. Обичаше чуждите езици и имаше познания по разни – в това число гръцки, турски и даже по цигански (познания по този език е получил, докато е общувал с ваксаджията, който е работел в съседство с неговата квартира – макар и не само от него). В къщи разполагам и с такъв речник, останал ми като спомен ...

Беше пословично разсеян и това му костваше дузина шапки, оставени във влака, и униформената шапка, увиснала и пренощувала не веднъж на закачалката в ресторант „България“ (в съседство до дома ни) или може би някое куфарче, забравено незнайно в коя телефонна кабина в София, или пропуснатите за слизане гари, включително и гарата на с. Нова Шипка, докато изживяваше поредното приключение с някой литературен герой или разгадаваше например „Загадката на Енд Хауз“. После слизаше на следващата гара и се връщаше с автобус до селото, където беше неговото царство на чудесата след пенсионирането му. Често смайваше селяните със своите „изобретения“ – някакви странни оръдия на труда или двете си магарета, които ползваше за консултанти – по неговите думи – и се опитваше да дресира или да лекува, като им биеше инжекции, и дълбоко страдаше, когато умираха. Обожаваше животните и имаше доста интересни случаи с такива от детинство до края на живота си. Като спомен за магаретата останаха две шарени каручки. Още много други забавни или не толкова забавни истории могат да се разкажат за него. Мисля, че ако се опишат, би излязъл хубав сборник с хумористични разкази.

Той умееше да разказва интересно и увлекателно. Най-обикновената и банална случка през неговата уста се превръщаше в забавна и често невероятна авантюра. До голяма степен това се дължеше на чувството му за хумор. А то беше странно: понякога по детски наивно, друг път страшно остроумно и находчиво. Хуморът му често беше и мрачен, дори черен, но и в тези случаи той успяваше да му придае особен чар, така че в него пак се прокрадваха нотки на детски оптимизъм. Беше „оптимилистичен пессимист“. Бихте разбрали този непонятен оксиморон, само ако лично сте го познавали и общували с него. Поне на мен така ми звучеше. Шегуваше се предимно със себе си, по-рядко с другите и никога със сарказъм. Мисля, че освен човечността и непретенциозността, хуморът беше другата му най-характерна черта и благодарение на него той можеше много лесно и приятно да общува с всички: било то с бай Хасан от с. Нова Шипка или с някой учен, актьор, овчар, леяр, с Папата или с някой нобелист. Вероятно това звучи пресилено, но с всекиго намираше общ език и може би затова се радваше на всеобща симпатия и уважение.

Баща ми притежаваше особен дух – много деликатен и фин, и имаше нежна душа, която не личеше от пръв поглед и силно контрастираше с небрежния му външен вид. Беше много чувствителен човек, мрачен понякога и като че ли носеше в душата си тъгата на целия човешки род. Аз си обяснявах това до известна степен с факта, че ераснал без баща, че никога дори не е зърнал баща си, макар той да е живеел в София по онези времена. Този факт, мисля, беше неговата душевна болка, рана, за която той никога не говореше. Никога не каза нищо за баща си – нито лошо, нито добро. Но пак хуморът му правеше така, щото това да не тежи и да не пречи на общуването му с хората. Беше мъдър, но същевременно си бе останал по детски наивен, доверчив и чист. Мисля, че той не успя да остане

и си остана дете или младеж в добрия и в не толкова добрия смисъл на думата. И както казва Екзюпери, „всички възрастни са били деца, преди да пораснат, но малко от тях си го спомнят“. А той го помнеше.

Беше и голям работохолик. В по-младите си години прекарваше по цели нощи в лабораторията на Морското училище и за да се прибере да почива, се налагаше дежурният офицер тайничко и коварно да изключва електричеството понякога, след многократни обаждания по телефона от страна на майка ми. Не спеше по две-три денонощия и получаваше конюнктивит от безсънието. А когато останя и се пристрасти към земеделието, работеше дори в пек и зной навън, пренебрегвайки неразумно здравословните си проблеми. Аз се сърдех, а той ми отговаряше: „Не мога да бъда половин човек.“ Всяко нещо, с което се захванеше, вършеше с пълно себеотдаване. Винаги тичаше като момче и все закъсняваше – за влака или за автобуса – но духът му бродеше далече напред. Беше небрежен към всичко материално. Живя естествено и скромно, в непосредствена близост до земните неща и до земята в прекия смисъл на думата, но духът му се рееше винаги някъде нагоре, макар че, когато един съсед от с. Кичево го питаше няма ли да си ремонтира оградата и къщата, той му отговаряше, че се е „ориентиран вече само към подземно строителство“.

Мисля, че за него е в пълна сила мисълта на Айнщайн: „Жivotът е като карането на велосипед. Спреш ли, падаш“. Такова беше усещането му за живота – като постоянно движение на тялото и духа. Дори през последните си минути, когато трепереше в линейката на път за дома и беше вече почти в предсмъртен унес, той ме питаше: „Как се казваше най-високото дърво“? „Къде бяха Малдивските острови“?

За мен той си остава големият „малък принц“, носещ в себе си безброй тайни, до които беше удоволствие да се докоснеш. Но всички тези тайни отлетяха с него и... разбира се, винаги когато загубиш близък човек, ти се струва, че си общувал недостатъчно с него.

Ето какво успях да напиша за моя баща. Зная, че то звучи твърде хвалебствено, пълно със суперлативи: много, изключително, невероятно – но той беше наистина невероятен. А може би точно толкова, колкото са невероятни повечето бащи за децата си. Ако имаше възможност да прочете написаното от мен, сигурно би се разсърдил. Не зная... Но съм уверена, че е време да спра, защото той притежаваше в прекомерна, дори вредна за сания него, доза едно качество, което днес все по-рядко срещам. Това е скромността, а тя, оказва се, май не е еднозначно качество. Той беше толкова скромен, че би се засмял и би казал... „Всичко това звучи несериозно...“ или „Не се занимавай с празни работи!“ и въобще не би ми позволил да пиша или да изпращам на когото и да било подобни писания. По-скоро второто. (Прости ми, татко, но ме помоли твоят стар и най-добър приятел Иван и аз като теб трудно отказвам, макар че един твой бивш курсант споделя, че се е научил от тебе да казва Не. Аз май не успях и все още ми е трудно да го правя, което въобще не е положително...)

Искам да завърша с едно стихотворение на поета символист и неоромантик Христо Ясенов, защото светогледът на моя баща като че ли много се доближаваше до смисъла на тези стихове. Не случайно Книгата на Еклезиаста му беше любима и в дългите и мъчилни часове, прекарани на легло, той често ме молеше да му чета откъси от тази глава от Библията.

ЕКЛЕСИАСТ

Христо Ясенов

Изградих си олтари от злато,
като древния цар Соломон.
Мойто царство бе царство богато
и богат ми бе царския трон.

В тежък поход и тежки несгоди,
претърпял дълголетни войни,
завладях многобройни народи
и заграбих три златни страни.

И звучала над пространства безкрайни
моя властен монаршески зов;
аз познах чародейните тайни
на вълшебното слово любов.

Аз познах сладострастната мъка
и отровната нейна лъжа,
и скъбта по далечна разлъка –
затова безнадеждно тъжа.

И тъгата ми няма предели,
както няма за мене подслон;
мойте птици са птици измрели
и печален е царският трон.

Веевечер над светлите зали,
дето светло блаженство познах;
векове непробудно заспали
будят тъмна тревога и страх.

На сърцето ми странник почука –
неизбежната скръб на свeta –
и познах вековечната скука –
суета, суета, суета!

С голямо извинение към него и към всички Вас, които ще прочетете този текст, затова, че многократно написах той беше, беше, беше...

Баща ми никак не обичаше да се говори за него или да бъде обект на вниманie, камо ли център.

Публикации на кап. I ранг Цветан Папазов

1. Папазов Ц., Пресмятане на амплитудна модулация на транзисторен предавател, осигуряваща постоянство на коефициента на използване на напрежението, Трудове на ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“ – Варна, 1966, № 5
2. Папазов Ц., Пенков Т., Христов Х., Измерване скоростта на звука в морската вода с автоматично построяване на графика на нейното пространствено разпределение, Трудове на ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“ – Варна, 1969, № 8
3. Пенков Т., Папазов Ц., Кварцстабилизиран генератор на правоъгълни и синусоидални колебания, Трудове на ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“ – Варна, 1971, № 10
4. Папазов Ц., Кръговият детектор като корелатор, Трудове на ВНВМУ „Н. Й. Вапцаров“ – Варна, 1971, № 10
5. Папазов Ц., Методика за проектиране на оптимална система за включване на радио-акустичен буй, Известник и година неизвестни, разсекретен материал – намира се в библиотеката на Морското училище – Варна
6. Папазов Ц., Подводно-звуково откриване на кораби по флукутациите на обвиващата криба на шума, Известник и година неизвестни, разсекретен материал – намира се в библиотеката на Морското училище – Варна
7. Станчев Е., Папазов Ц., Герчев Г. Вибрационно състояние на речния влекач „Пирин“, Корабостроене и корабоплаване, 1965, № 2
8. Пенков Т., Папазов Ц., Корабен ехолот с цифрова индикация, Корабостроене и корабоплаване, 1967, № 7
9. Папазов Ц., Пенков Т., Метод за измерване на дълбочини с цифров ехолот без отчитане на скоростта на разпространението на звука във водата, Корабостроене и корабоплаване, 1967, № 7
10. Папазов Ц., Станчев Е., Върху геометричния синтез на равнинни предавателни механизми, Трудове ВНВМУ, Варна, 1965, № 4

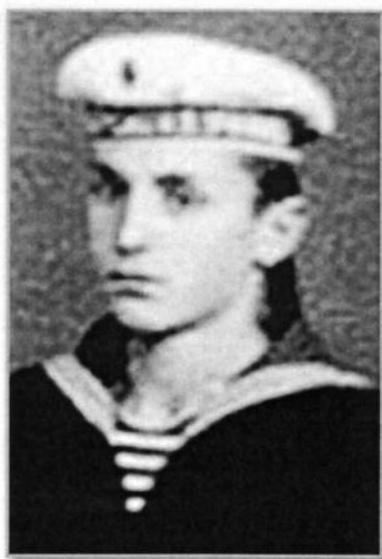
Некролог и гробно място

Кап. I ранг Цветан Папазов почина на 27 април 2005 г.

Погребан е в Централен гробищен парк – Варна (старите гробища)

Гробно място: кв. 36, ред 14, гроб 18

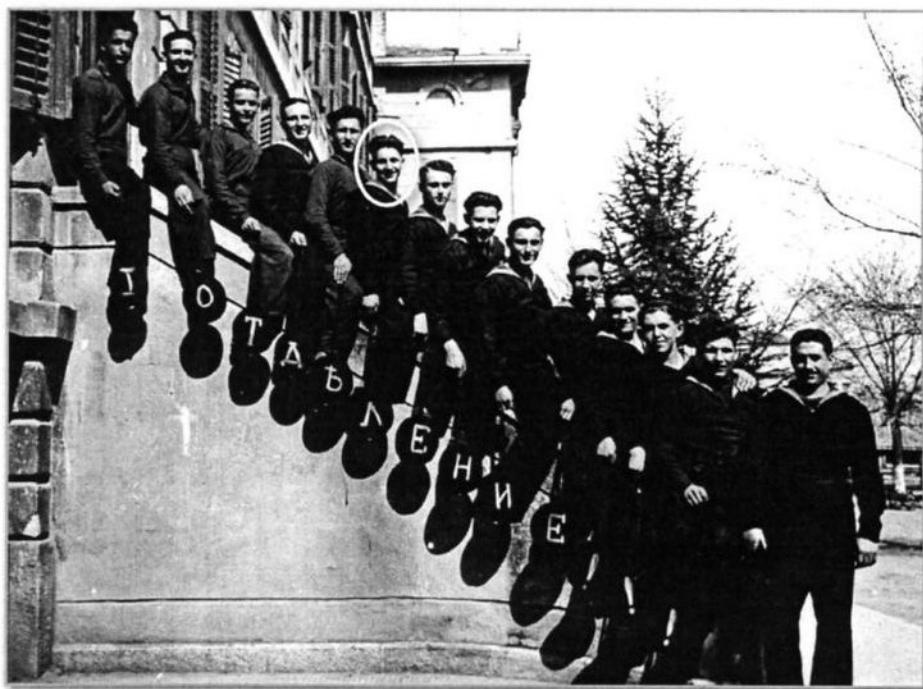
ГАЛЕРИЯ

Като кадет

Като млад офицер

Като кадет в Морското училище

инж. кап. лейт. Цветан Папазов,
март 1956 г.

инж. кап. II ранг Цветан Папазов,
13.09.1965 г.

От барелефа в Алеята на преподавателите в Морското училище

Катедра „Техническа механика“

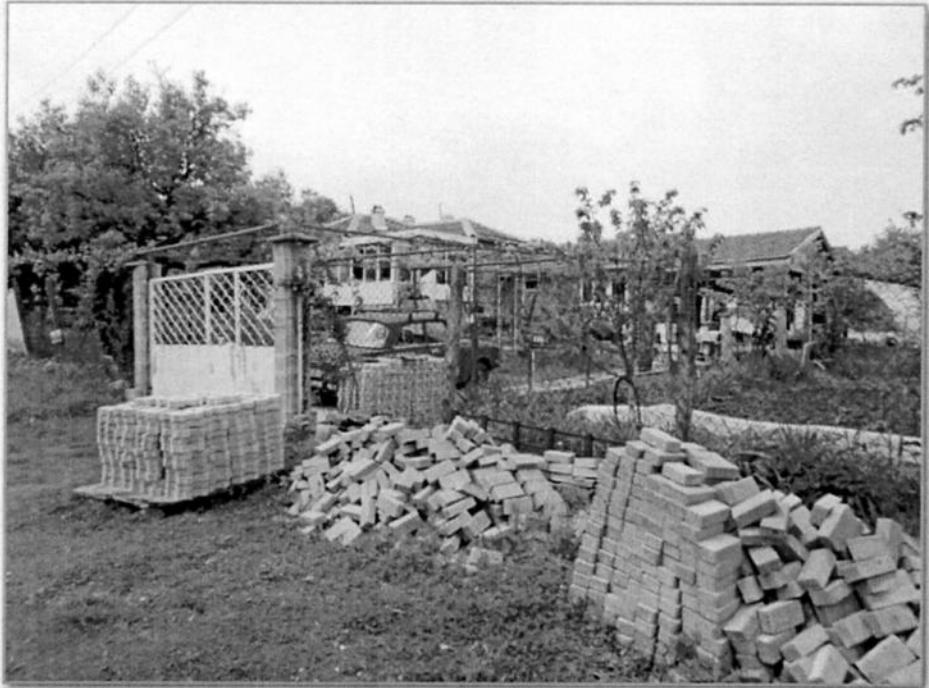
Честване 70-годишнината от рожденията на кап. I ранг Папазов, 1997 г.

Къщата във Варна, ул. „Филарет“ № 15

Къщата в с. Нова Шипка, Варненско, тогава не е била измазана

Къщата в с. Нова Шипка в момента при новите си собственици

*В тези кочуни бай Цветан и партньорът му са гледали прасета,
а по-късно бай Цветан е отглеждал агнета*

Къщата в с. Кичево, Варненско, ул. „Трета“ № 8

БЛАГОДАРНОСТИ

Инициативната група дължи благодарности на всички, които счетоха за свой дълг и необходимост да покажат още един път уважение към личността и делото на НЕЗАБРАВИМИЯ кап. I ранг доц. д-р инж. Цветан Илиев Папазов.

На първо място това са съвипускниците му Стоян Костов и Михаил Божинов, дъщерята на кап. I ранг Папазов – Емилия Папазова, неговата родственица – Катерина Стефанова, бившите преподаватели в Морското училище доц. д-р Стоян Кюлджиев, доц. Коста Керемидчиев, доц. Цвятко Дончев, доц. Коста Янков, доц. Владимир Бошнаков, инж. Иван Ралчев и доц. д-р Иван Йотов, бившата завеждаща кабинет в катедра „Техническа механика“ на училището Мари Барасатян, бившият директор на филиал на военния институт във Варна кап. I ранг Чавдар Орманов, бившите випускници от училището проф. д.т.н. Замфир Александров, проф. д.т.н. Николай Минчев, доц. д-р Любен Иванов, Драго Янев, Никола Дековски, Румен Тотев, д-р Христо Василев, Стефан Горанов, бизнесменът инж. Огнян Спасов, изпълнителният секретар на НТС – Варна инж. Неделчо Вичев както и представителите на Морското училище доц. д-р Пейчо Калоянчев, доц. д-р Николай Ангелов, доц. д-р Георги Григоров и инж. Карл Милчев.

Инициативната група благодари и на Военноморския музей, Варна в лицето на неговата директорка д-р Мариана Кръстева за оказаното съдействие при издирване на документи за кап. Папазов и отправеното искане от името на музея до Военноморската академия в Санкт Петербург, Русия за подробности по неговата дисертация.

Съставителят на сборника дължи особена благодарност и на редакцията на материала от дъщерята на кап. I ранг Папазов – Емилия, доц. Николай Ангелов, доц. Пейчо Калоянчев, Здравко Станчев и Кънчо Бонев.

Ние сме благодарни на сътрудничеството на проф. д.т.н. Димитър Бучков, бивш ректор на Техническия университет в София. Той предостави файлове на свои отпечатани книги, което беше ориентир за форматирането на книгата преди отпечатването ѝ. Проф. Бучков е член кореспондент на БАН, носител на Димитровска награда, почетен изобретател, притежава званията „Заслужил деятел на науката“ и „Доктор хонорис кауза на ВВМУ „Н. И. Вапцаров“ – Варна.

И не на последно място дължим изключителна благодарност на „Хемус Консулт“ ЕООД за спонсорирането със значителна сума за издаването на първия тираж на този сборник и конкретния принос на контраадмирал Минко Кавалджиев, бивш командващ ВМФ и випускник на Морското училище.

ЛИТЕРАТУРА

1. Архивен журнал на Мари Барасатян, бивша завеждащ кабинет „Машинно чертане“ в катедра „Техническа механика“ на Морското училище – непубликувани материали.
2. Барелеф в Алея на преподавателя в Морското училище – Варна, <http://old-www.naval-acad.bg/Bg/mu-125g/alej/c-papazov.html>
3. Иванов, Иван, Кап. I ранг Цветан Илиев Папазов, Бюлетин на асоциацията на възпитаниците на Морското училище, юбилеен брой 2013 г., стр. 16.
4. ЗАКОН ЗА ВСЕОБЩАТА ВОЕННА СЛУЖБА В НАРОДНА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ Държавен вестник, брой 86 от 30.X.1984 г. <http://www.ciela.net/svobodna-zona-darjaven-vestnik/document/2123897856/issue/2747/zakon-za-vseobshtata-voenna-sluzhba-v-narodna-republika-balgariya>
5. Йорданов, Стоян. Човекът Цветан Папазов, Алманах на випуск 73 (1954–1958 г.) на Морското училище, Варна, стр. 171.
6. Йотов, Йото, Военният флот на България в годините на студената война (1947–1990 г.), изд. ЛИК, 2002, стр. 209.
7. Йотов, Йото, Стихия морска ни призва, изд. ЛИК, 1998, глава 17, стр. 134.
<http://old-www.naval-acad.bg/avmu/Vip-43-48/index.html>
8. Пенков, Трифон проф. д.т.н. доктор хонорис кауза, о.р. кап. I ранг, 50 години в строя. Спомени и разкази за моя живот в служба на морската професия и подготовката на морски кадри, 2005 г., Варна (откъси).
9. Централен военноисторически архив, гр. Велико Търново.

Михаил Бояджиев

Капитан първи ранг доцент доктор инж. Цветан Папазов
Сборник разкази и спомени от негови съвременници

Българска, второ издание

Формат: 16 / 70 x 100

Обем: 5,5 п.к.

Издателска къща СТЕНО
Варна, Централна поща, п.к. 333
тел./факс 052/608 546
e-mail: stenobg@gmail.com
www.stenobooks.com

ISBN 978-954-449-873-3

За кап. I ранг доц. д-р Папазов може да се говори много и пак да не се каже достатъчно. Той е интересен и самобитен като човек, като интелект, като научен работник, като преподавател и офицер.

Мари Барасатян

Колкото повече мисля за това, кое бе най-силното у Папазов, толкова по-голямо затруднение изпитвам. Кой бе Папазов – прекрасният преподавател, блестящият учен или древен гръцко-римски философ-стоик, или всичко това, органично съчетано в една изключителна личност от планетарен мащаб? Имал съм контакти с много и различни хора. Не съм срещал личност толкова цялостна и пълноценна като него. Кап. I ранг доц. д-р Цветан Папазов бе ЧОВЕК. Мащабът на Папазов е толкова крърен, че наличието или отсъствието на звания и титли с нищо не променя крайната оценка за него – ЧОВЕК.

Стоян Йорданов

Много години минаха оттогава. Срещнах световноизвестни специалисти от различни страни, които бяха на високо интелектуално и професионално равнище, но мога твърдо да заявя, че за мен Цветан Папазов е от тяхната класа. Неговите енциклопедични знания, чувство за хумор и скромност са незабравими за всеки, който е имал щастлието да бъде в контакт с него.

Доц. д-р Любен Иванов

До днес имам 46 години академичен стаж. Познавам почти всички водещи учени от ТУ – София, ТУ – Варна, ТУ – Габрово, РУ „Ангел Кънчев“, ВТУ „Т. Каблешков“, БАН. Не познавам човек с мащабите на неговата мисъл, с неговата дълбочина на мисълта, с такъв спектър на знание и умение.

Проф. д.т.н. Николай Минчев